

ABDULLAH ÖCALAN

**DİN SORUNUNA
DEVRİMCİ YAKLAŞIM**

ABDULLAH ÖCALAN

**DİN SORUNUNA
DEVİRİMCİ YAKLAŞIM**

**WEŞANÊN
SERXWEBÛN**

48

Abdullah Öcalan

Din Sorununa Devrimci Yaklaşım

Weşanên Serxwebûn: 48

Dördüncü Baskı: Ağustos 2023

YAYIN EVİNİN NOTU

Din konusu kamuoyunda özellikle son dönemlerde yaygınca tartışılan bir konu. Ortadoğu toplumlarında derin etkileri bulunan din sorununa çeşitli çevreler değişik biçimlerde yaklaşarak, toplum üzerinde etkinlik kurmaya çalışmaktadır. Özellikle 12 Eylül rejimi, dini, toplum üzerindeki egemenliğini sürdürmenin en önemli bir aracı olarak görmektedir. Diğer taraftan, devlet içinde etkinliklerini artırmak isteyen değişik çevrelerin de dini duyguları sömürerek giriştikleri çok sayıda dini öğütlenme söz konusudur. Özellikle 12 Eylül rejimi sonrasında tarikatçılık, mezhepçilik yoğun olarak geliştirilip körüklenmektedir. Din etrafında bu kadar çok dönüp dolaşılması, şüphesiz ki, toplumda dini duyguların köklü etkilerinin bulunmasındandır. Bu durum, toplumu örgütleyip devrime kaldırırken din etkenini de dikkate almayı zorunlu kılmaktadır.

Son derece hassas bir konu olan din sorunu üzerinde doğru-devrimci düşünceler temelinde yorumlar geliştirebilmek, devrimci mücadeleyi geliştirirken, özenle eğilimesi gereken bir konudur. Ancak bunu yaparken sağ ya da sol sapmalara düşmemek gerekir. Bu hassasiyetler de gözetlenerek Rêber Apo tarafından hazırlanan "Din Sorununa Devrimci Yaklaşım" kitabı okuyucuları sunulmuştur. Ancak kitap büyük ilgi görmüş ve kısa sürede tükenmiştir. **4. baskı** için okuyuculardan gelen istek üzerine Rêber Apo'nun İmralı Cezaevi'nde kaleme aldığı Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü kitabından, Merkezi Uygarlık Sisteminde Dinsel Direniş Veya Sınıf Savaşları bölümü ile Rêber Apo'nun Diyarbakır'da gerçekleşen **Kurdistan Demokratik İslam Kongresi**'ne İmralı Cezaevinden gönderdiği mektup ek yapılmıştır.

Sorunun önemi ve hassasiyetini dikkate alarak, din sorununa temel devrimci bakış açısının nasıl olması gerektiğine dair PKK Genel Sekreteri Abdullah Öcalan yoldaşın yaptığı değerlendirmeyi broşür haline getirerek okuyucuya sunuyoruz.

Weşanên Serxwebûn

Giriş

Temel kavramlara açıklık getirmek ve düzeltmelere gitmek yolunda oldukça çaba sarf ediyoruz ve oldukça da yoğunlaşmış durumdayız. Bu yararlıdır da. Yoldaşlar topluluğu, tartışmasını bilen bir topluluktur. Yeni tanrılar, yeni dinler icat etmeyelim. Biz, bilimsel sosyalizmin gerçekliğine inanıyoruz, ama “dinimiz sosyalizmdir” demiyoruz. Bilimsel sosyalizm, dinin, hatta felsefenin aşılmasıdır da. Ancak, bundan dinin bir hiç olduğu, tamamen demode olduğu ve insan yaşamında etkili olmadığı sonucu asla çıkmamalıdır.

Din gerçeğine komünizm adı altında inkârcı yaklaşım, genelde olduğu kadar, özellikle Ortadoğu halklarında çok tehlikeli bir etki yaratmıştır. Bu yaklaşımın halktan soyutlanmaya, dolayısıyla da gericiliğin oldukça güçlenmesine yol açtığını hemen belirtelim. Hatta denilebilir ki, din gerçeğine inkârcı yaklaşım, diyalektik materyalizmin kaba uygulanması anlamında olup, Ortadoğu devrimlerinin gelişmeyişinin en önemli nedenlerinden birisidir.

Klasik komünist partileri, Ortadoğu sahasında 70 yıldır varlık sürdürüyorlar. Ama en izole olmuş topluluk durumundadırlar. Bunun esaslı -özelikle ideolojik- nedenlerinden birisi de, dinsel gerçeğe, “komünistler tanrı tanımaz”, “din eşittir gericilik” şeklindeki yanlış yaklaşımdır. Böylece, daha işe başlar başlamaz bu sözcüklerle adım atıldığında bütün toplum karşıya alınmış olur. Bunu yapmakla bilimsel sosyalizmin başına en büyük kötülük, sosyalistlik adına getirilmiş olur. Bu, mevcut klasik komünist partilerinin pratiğinde tamamen açığa çıkmıştır.

İran İslam Devrimi geliştğinde ve onun temellerinin atılmasından çok daha önceleri İran’da komünist partisi vardı. O zaman güçlü olan komünist partisi, İslam Devrimi geliştğinde bu gücünü korumaktaydı. Ama gelişen olguya o kadar çarpık yaklaştı ki, sonuçta imha olmaktan kurtulamadı. Biz, suçu sadece İslam Devrimine yükleyemeyiz. Komünist sıfatıyla yola çıkanların kendi toplum gerçeğine çok çarpık ve inkârcı bir biçimde yaklaşımlarını da önemli bir neden olarak ele alıyoruz.

Türkiye’de ilk sosyalizm tartışmalarının yapıldığı dönemde dine küfürle işe başlandığı bilinmektedir. Dine küfürle işe girilmesiyle birlikte, dine bağlı ezici bir halk çoğunluğu daha baştan sosyalizme karşı şartlandı. Sosyalistler, “tanrı tanımaz, aile tanımaz” biçiminde damgalandı. Gerici-ler, bunu kışkırttılar ve sonuçta, ancak ucube tipinde bir solcu imajı kaldı. Halkların kurtuluş ideolojisi olması gereken sosyalizm, bu yaklaşım yüzünden, halkların aleyhinde işleyen, onların özgürlük mücadelesinin önünde engel teşkil eden bir konuma kadar götürüldü. Bu konuda TKP pratiği hayli öğreticidir. Sanki görevi halk hareketini geliştirme değil de, engellemekmişçesine bir işlev gördü ve halen de bunun çabası içindedir. Görülüyor ki, din son derece hayati bir konudur. Kısacası, bu konuda yanlış yaklaşım, daha baştan itibaren yenilgiye götürüyor.

Arap toplumlarında komünist partilerinin etkileri yok denecek kadar azdır; buna karşılık, bu toplumlar üstünde İslamın etkisi çok güçlüdür. Komünist sıfatını taşıyanların İslama doğru bir biçimde yaklaşmama ve reel sosyalizmin bir memuru gibi hareket etmeleri, kendilerinin varlıklarıyla yokluklarını eşit duruma getirmiştir. Bir süre önce CIA’nin komünist partiler hakkında yaptığı değerlendirmeyi bir gazetede okuduk. Kıbrıs Komünist Partisi’nden tualım, dünyanın birçok ülkesindeki komünist partilerine

kadar, bu partilerin etkilerini ve üye sayılarını vermektedir. Ancak sıra Türkiye Komünist Partisi'ne gelince, "Adını dile getirmeye değmez" diyor; yani ne kadar etkisiz bir parti olduğunu vurguluyor. Ortadoğu'daki diğer partilerin durumu da böyledir. Acaba bilimsel sosyalizm genelde din gerçeği, özelde de Ortadoğu halklarının toplumsal oluşumundaki İslami gerçeği değerlendiremeyecek, ondan sonuç çıkaramayacak kadar çözümsüz müdür? Elbette ki hayır. Sosyalizme bunu yüklemek demek, onun çağımızın önder eylem kılavuzu olduğunu inkâr etmek demektir. Dolayısıyla, onu çözümsüz kılmak doğru değildir; doğru olan, bilimsel yaklaşımın bütün toplumsal olgulara gösterdiği yaklaşım gibi, din gerçeğine, onun oluşumuna ve hâlihazırdaki toplumsal etkisine de yaklaşımı doğru bir temelde, sosyalist ideolojinin ışığında yapabilmektir. Bunun için, inkârcı-sekter bir yaklaşım içinde olamayacağımız gibi, "sosyalizm eşittir İslam" ya da "İslam sosyalizmi" deyip sosyalizmin bağımsızlığını, bilimselliğini inkâr etme yoluna da sapamayız.

Doğru çözüm, toplumsal bilimdedir; bilimsel sosyalizm, toplumun gelişim yasalarını veren, bunu gerçeğe en yakın gösterebilen biricik bilimdir. O halde, bir toplumsal olgu olarak bu konuda da doğruya en yakın çözümler gösterilebilir. Biz de bu inancımıza dayanarak, din gerçeğine bir tartışma taslağı düzeyinde yaklaşmaya çalışacağız.

Dinin Tanımı Doğuşu Ve İnsanlığın Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Her şeyden önce, dinin tanımına bir açıklık getirmek gerekiyor. İnsan türünün ortaya çıkmaya başladığı koşullarda, tür olarak insanlaşmanın başladığı dönemde, ona bu niteliklerini veren yetenekleri konuşturmaya başladığında, bir din değerine, bir din düşüncesine, bir dini bakış açısına ulaşmak zorundaydı. Bunu iki nedenle yapmak durumundaydı; bir yanda olağanüstü gördüğü doğa güçleri, öte yanda ise kendi yetenekleri söz konusuydu. Yeryüzüne yeni çıkan bir varlık düşünün ki, bu varlık yetenekleri ile yeryüzüne hâkim olabilecek durumdadır; o zaman yapması gereken, yeteneklerini harekete geçirerek ürün toplamak, hayvan besleme çabasını göstererek birçok değeri bir araya getirmeye başlamaktır. Bu, bir şeyler toplama, bir şeylere sahip olma, yeteneğini kullanma demektir. O halde, bu hâkim olma, elde etme yeteneği onda neden hemen “bu dünya benimdir” düşüncesini geliştirmesin? Dünyamız da olağanüstü güzellikte bir gezegen olduğuna göre, neden hemen cennet kavramına ulaşmasın? Neden ölümün zifiri karanlığını, yokluğu, daha az önce çıkmış olduğu hayvanlık âleminin koşullarını kabul etsin? Neden kendini yüceleştirmesin? Ama sahip olduğu değerlerin yanı sıra bir de duyduğu korku var. Örneğin, güneş doğuyor ve

son derece güçlü ışık saçıyor; gök gürlüyor, kuvvetli şimşek çakıyor; bir yandan zifiri karanlık, bir yandan yağmur var, ormanlar var, canavarlar var! Ve bütün bunlar, onun yaşamı üzerinde her saat etkili oluyorlar. O da bunları bir yandan kısıkanıyor, bir yandan da büyüleniyor. İşte bunlar, hayatına oldukça hükmediyor ve “karanlıklar tanrısı”, “aydınlık tanrıları” bu temelde ortaya çıkıyor. Güneşi görmüş ve hemen “Güneş Tanrısı” yaratmışlardır. Japonya’daki imparatorlara, halen “Güneşin Oğlu” derler. Güneşin Japonya’daki etkisi çok daha anlamlıdır. Bunun, oranın iklimiyle de biraz bağlantısı vardır. Düşünülürse, doğada en güzel rolü güneş oynar ve dolayısıyla en büyük toplum gücü de güneş gibi olur; ya da “Güneşin Oğlu” olur. Zaten Japon imparatorları kendilerini tanrı ile özdeş sayıyorlar. Örneğin, “Fırtına Tanrısı” vardır. Her doğa kuvvetine bir tanrı ile karşılık verilmesinin en iyi örneğini, klan-kabile yapısında görüyoruz. Belgelere geçtiği ve isimleri günümüze kadar yazılı olarak ulaşabildiği için, bu konuda iyi bilgilere sahibiz; onlarda hemen hemen her doğa kuvvetini temsil eden bir tanrı vardır. Bunların en büyüğü Zeus’tur. Daha tek tanrılı dinlere gitmeden önce, tek tanrılı dinlere yaklaşımın adeta bir ön aşamasıdır da “bütün tanrıların tanrısı”! Onun adına mabetler yapılır; dikilen heykelleri son derece görkemlidir. Toplum üzerinde oldukça etkilidir.

Başlangıç dinlerinin durumuna baktığımızda, tamamen doğa kuvvetlerini temsil ettikleri görülür. Henüz insani bir kuvveti değil, doğanın bir kuvvetini temsil etmektedirler. Çünkü insanlığın ilk ortaya çıkış koşullarında, ancak din, doğa kuvvetlerini dizginlemenin yanıltıcı bir zemini olabilirdi. Bu olgu çok önemlidir. Örneğin, bulunduğumuz ortamda sizler çeşitli emniyet tedbirleri altında sağlıklı yaşayabildiğiniz için, ruhunuzda, beyninizde fazla bir sarsıntı yaşamadan varlığını sürdürülebiliyorsunuz. Ama ilk insanın içinde bulunduğu koşulları düşündüğümüzde, ne fabrikalarda herhangi bir yiyecek veya giyecek imalinin ne de hazırda su vb. temel ihtiyaç maddelerinin var olmadığını görürüz. Böyle bir durumda her şey doğa koşullarının elverişliliğine bağlıdır.

Hayvanları avlayacak, ama son derece dayanıksız olduğundan kendisi de yutulabilir! Doğaya çok muhtaç, ancak doğa kuvvetleri onu oldukça zorluyor. Unutmayalım ki bu konuda çok zavallıdır; güzel gezegenimize gözünü açmış ama gezegenimizdeki kuvvetler onu her an mahve-

debilir. Sığınacak evi de yoktur; öyle şimdiki gibi konutlara sahip değildir. Ne bir bıçağı, ne bir avuç tuzu, ne ateş ve ne de yiyeceği vardır; çırlıçplak ve açtır.

Böyle bir konumda olan insanı ele alalım ve dini anlamaya çalışırken insanların bu durumunu göz önüne getirelim. O, bu zayıflığını, bu çıplaklığını ne ile giderecek? Elbette ki bazı tanrılar icat ederek veya kendini tanrı katına yücelterek! Şu konuda yanılmadığımıza inanıyorum: İnsanlar kendilerini hükmedenler durumuna getirmek için, zavallılıklarından, korkularından ve zayıflıklarından kurtulmak için, doğaya sempatik gözükmek ve doğayı anlayışlı kılmak için ve elbette ki hepsinin de ötesinde kendilerini egemen kılmak için, din ve tanrı düşüncesine başvuruyorlar. Aslında kişinin kendisinin hâkim olmada gözü vardır. İşte bunun ön aşaması da, kendisine tanrılar yaratmaktır.

Diğer yandan, kendisine zarar vermekte olan doğa kuvvetlerini de dizginlemek istiyor. Bunun çocukça bir yöntemi olarak o doğa gücüne tapınıp, onun putunu yaptığında ve geçip önünde secdeye durduğunda, kendini çocukça bir kandırmaca içinde bulur. Kendini kandırdığında da, tapındığı güç, ona, örneğin ihtiyacı olan yağmuru yağdırır, ışığı saçar, büyüklük sağlar! Gök Tanrılarına, Bereket Tanrılarına yakıştırılan rollere bakın; hep kendisinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Her ne kadar, dinler bize son derece ütöpik yaklaşımlar gibi gözüküyorsa da, varırlar. Böylece, tanrılar icat etmeye ne gerek var diyecek durumdaysak da, yanılmayalım ki günümüz dünyasının tanrıları farklıdır. Şimdikininki dini de farklıdır. Onları anlatmaya çalışacağız. O koşullardaki insana bakarak, soruyu cevaplandıralım.

Gerçekten o dönem insanı ruhen, fiziksel yönden ve düşünce itibarıyla böyle çırlıçplak olan, iki sözcüğü, iki ağaç dalmı bile bir araya getiremeyen konumdadır; fakat düşünmeye cesaret ediyor, ruhen de bir ürperti duyuyor. Doğruluk, iyilik, güzellik kavramları onu etkiliyor. O zaman bu insan çok gezmek zorundadır. Yaşama karşı çok dikkatli olacak, ona kutsallık derecesinde bakacaktır; ve kanımca bu, onda hemen dinsel bir yaklaşıma yol açmaktadır.

Daha da somutlaştırırsak; din, insan türünün doğayla karşılaşmasında ilk girdiği düşünce ve ruhsal gelişme biçimidir. Doğayla temasın, düşün-

ce ile temasın, evrenle temasın ilk insanımızda olduğu biçimdir. O halde bundan bir sonuç çıkar: Din, insanlık kadar eskidir. İnsanlığın oluşumundan ayrılmaz bir parçadır. İnsanın varlığı dinsel bir varlıktır. Dini tanımayan hiçbir toplum yoktur. Hepsinin yaşamında din vardır. İşte burada, günümüzdeki kaba materyalizmin inkâr ettiği ve son derece sakıncalı sonuçlar çıkardığı tezin yanı sıra, dini inkâr sayan ve toplum içinde başlangıçtan günümüze kadar gelen etkilerini inkâr eden yaklaşımın ve halkların devrimci mücadelelerinde son derece sekte ve yabancılaşmaya yol açan konumun aşılması mümkün oluyor. Din, insanlığın oluşumunda vazgeçilmez bir evre olarak değerlendirilmelidir. İlk insan türünün kendi zayıflıklarını gidermesinde, kendini ruhen doyurmasında, kendini güçlü, kuvvetli hissetmesinde önemli bir rôle sahiptir. İnsan kendini güçlü, kuvvetli hissediyor; çünkü “benim tanrım var” diyor. Yani bugün nasıl ki insan, “benim niteliklerim var” diyor ve bu niteliklerine dayanarak yaşıyorsa, bunu geçmişte “tanrım var” şeklinde yapmaktadır. O olmazsa yaşayamaz. O zamanki insan, hemen her kuvvete bir tanrı biçmiştir. Tanrıların içinde büyükleri de vardır. Tanrısı büyük olanın -ki, bu büyük kabiledir- diğer kabileler üzerinde egemenliği olacaktır. “Benim tanrım diğerlerinden daha büyüktür” demek, insanı bir güven anlayışına, bir güçlenmeye götürür. Nesnel bir temeli olmayan bir tiptir, ama ayakta tuttuğu için bu da bir kuvvettir. Yani, “tanrıya sığınarak kılıç kullanmak” sözünde de ifadesini bulduğu gibi, ona sığınarak kılıcı daha sağlam vuruyor. Kaldı ki, düşüncenin hepsi biraz da böyledir.

Bugün zorlu düşünceye sığınarak en güçlü eylemlere yöneliyorsunuz; demek ki, din manevi bir kuvvet olarak başlangıçta insanlar için vazgeçilmez bir öneme haizdir. Küçümsememek gerekiyor. İnsanoğlu, doğaya karşı var olan muazzam zayıflığını, korkularını, acılarını bununla örtüyor. Çünkü koşullar onu son derece zorluyor; ama öte yandan onu rahatlatmak için hemen din ve tanrı mefhumu imdada yetişiyor ve o zaman insanın gelişmesinde bugünkü bilim kadar rol oynuyor. Bugün bilim, işlerimizi nasıl bu kadar kolaylaştırmışsa, o zamanki dinsel aşamada da dinler ve tanrılar, insana manevi yönden bu kadar yararlı olmuşlardır. Bu, az bir destek değildir. O halde, dinin insan türünün ortaya çıkışındaki rolüne bir değer biçmek yerindedir. Din, bütün zayıflıklarını kapatmada, korkularını, endişele-

rini, acılarını gidermede insanoğlu için bir ilaçtır. Hem de gereklidir. İlk insan, neden bilimsel gerçeklere ulaşmadı, neden yanılgılara, saplantılara kapıldı, denilemez. Çünkü o günün koşullarında bundan farklı davranamazdı. O halde, ilk insanın gerçeğini daha iyi anlamak gereklidir. Bu yapıldığında din gerçeğini kavramak da kolaylaşacaktır.

Demek ki din, başlangıçta esas olarak insanın doğa, dünya, evren hakkındaki umutlarını ifade eder; bu da olumlu tanrılara, olumlu din düşüncesine yol açar. Zorluklar, acılar, umutsuzluklar, zorba tanrıların; korkular ise, boyun eğilen tanrıların ortaya çıkmasına yol açar. Din düşüncesi başlangıçta biraz da tanrı olgusu etrafında oluşur. Uzun bir süre, ilkel komünal toplum boyunca ve daha sonraki önemli sınıflaşma aşamasında, özellikle de feodal toplum boyunca din etkilidir. Yani din sürekli evrim geçirir; ama esas itibarıyla, hâkim ideolojik-manevi kuvvettir. Başlangıçta rolü daha çok doğa karşısındaki zayıflığı gidermek iken; toplumun gelişmesi ve kabileler arasındaki eşitsizliğin gelişmesi ile birlikte büyük din, küçük din; benim tanrım, senin tanrın, benim putum, senin putun düşüncesi gelişir. Kabile büyüdükçe ve birden fazla kabileye bölündükçe, ana kabile ana tanrıya, ana tanrıçasına yönelir. Onu, diğer kabilenin tanrılarına egemen kılar. Daha sonraki tek tanrılı dinlere, daha çok da toplumsal kuvvetlere göre belirlenen yönelmenin ilk aşamasıdır bu. Dinlerin başlangıçtaki olumlu ve doğa karşısındaki zayıflığı kapatıcı rolü, giderek toplumsal kuvvetlere karşı toplumsal kuvvet oluşturma, toplum üzerinde egemenlik kurma temelindeki bir röle bürünmeye ve bununla tamamlanmaya başlar ki, köleciliğin başlamasıyla, daha çok da feodalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan tek tanrılı veya evrensel dinler, son tahlilde, bir yönüyle sömürünün evrenselleşmesine, diğer yönüyle de insanın artık doğayı denetlemesine, doğaya hâkim olmasına bağlanır. Güçlenen insan, toplumun tek tanrısı mertebesine yükselmiştir. İnsanlık kavramının gelişmesi, klan-kabile topluluklarından çıkma, “hepimiz insanız” düşüncesine ulaşma, özellikle İslamiyet’te ve Hıristiyanlıkta daha belirgindir. Buradan giderek bütün insanlığın tanrısı anlayışına ulaşılmıştır. Başlangıçtaki çok tanrılılık, anlaşılır nedenlerden ötürü çok yönlü doğa kuvvetlerini dile getirirken, onlara karşı bir önlem, acındırma, yakınma veya bunlara sığınarak egemen olma anlamında bir rolü oynarken, insan toplumunun klan-kabile birliklerinden kurtulup giderek daha

ileri toplumsal biçimlenişe ulaşması, klan ve kabilelerden halk birliklerinin oluşması ve insan türünün her yerde insanım diyecek kadar olgunlaşması, milli dinlerin (bu Yahudilikte çok barizdir) ve de onun bir üst aşaması olarak bütün insanlığı ilgilendiren dinlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Başlangıçta dinlerin esas itibarıyla doğa karşısındaki zayıflıklardan kaynaklanan özelliğine karşın, toplumun ve üretim araçlarının gelişmesiyle, giderek doğadan, doğanın olumsuz koşullarından daha az etkilenme görülür. Toplumun uzun vadeli varlığını sürdürmesi ve insan türünün toplumsal bir kuvvet durumuna gelmesi, dinin dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. O zaman daha çok toplumsal aşamaya uygun bir biçimlenmeyi yaşamaktadır ki, o da toplum içindeki etkili kabile, hanedan, sınıf egemenliğine hizmet eder duruma ulaşmasıdır; toplumsal eşitsizlik konumunun bünyesine denk düşmesidir.

Yahudilik

Bir klan ya da kabilenin başka klan ya da kabileler üzerinde egemenlik kurmasında tanrılardan önemli oranda yararlanılmış; egemenlik çoğu zaman “tanrı buyruğu” olarak kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Böylece din, insanlığın daha bu aşamasında olumsuz bir rol oynamıştır. Ezme-ezilme, sömürme-sömürülme ilişkilerinde tanrının, dinin kullanılması; işte, sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin kullanılması olayı budur. Sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin konumu da böyle ortaya çıkıyor. Özellikle de Yahudi dininin çözümlemesini yaptığımızda şöyle bir gerçek karşımıza çıkacaktır: Yahudi dini, milli bir din olma açısından hem en eski, hem de sınırları en dar çizilmiş bir dindir. Bu dinsel felsefede, Yahudi toplumunun, tanrı tarafından en yüce kılınması, bütün insanlığın üstüne oturtulması ve tüm insanlığın egemenliği altında olması, toplum olarak kutsallaştırılıp yüceltilmesi durumu vardır. Dikkat edelim, böyle bir yaklaşım, Yahudiliğin daha sonraki olumsuz işlevine temel teşkil edecektir.

Bunun diğer bir kaynağı da şudur: Bu dinin doğduğu dönemde henüz Yahudiler milliyetleşme aşamasına gelmemiştir. Aslında Yahudiler bir topluluktur. Ancak, bir yandan Mısır firavunları, diğer yandan daha geri durumda olan çöl kabileleri, onları sıkıştırılmaktadır. Kendileri Mısır’la bu-

günkü Suriye-Filistin, Suriye-Ürdün arasında ve Filistin topraklarında peygamberleri Musa'nın öncülüğünde dolaşıp durmaktadırlar. Aynı zamanda kendilerini üstün bir durumda da görmektedirler. Bir yandan bir milli çerçeveyi kendilerine geçirmeye, öte yandan da, bununla bütün insanlığın üzerinde kendilerini hâkim kılmaya çalışmaktadırlar. Yahudi dininin çıkışında bu özellik hayli belirgindir. Dolayısıyla, Yahudi dini, Yahudi'ye özgüdür; Yahudi'nin yüceltilmesini amaçlar. Yahudi'nin, Allahın en sevilen kulu olduğunu, diğer bütün insanların ona hizmet etmekle mükellef bulunduğunu vaaz eder. İşte, temeli böyle atılmıştır. Ancak şöyle bir dönemi de ifade ettiğini belirtmek gerekir:

İlkel klan-kabile dinleriyle daha sonraki insanlığın tek tanrılı dinlerinin geliştiği dönemler arasındaki aşamada ortaya çıkmıştır. Bu konuda seçkin bir örnek durumundadır. Yahudi dini (Musevilik), ne klan-kabile dinidir, ne de bütün insanlığın dinidir. O, “seçkin” Yahudi kavminin dinidir. Bu konuda bağnazdır. Son derece şoven, milliyetçidir. Yahudi'den başka hiç kimseye asla üstünlük hakkı vermez, sonuna kadar egemen olmak durumundadır. İnsanlığın egemen kesimidir. İşte, Yahudiler, bu düşünce yüzünden sürekli saldırılara uğrar. Yani Yahudi, herkesi kendine düşman yapmıştır. Herkesi düşman yaptığı için de herkesle savaşıyor ve bu savaşta yalnız olmaları, Yahudilerin dünyanın dört bir tarafına savrulmalarına yol açar. Buna tarihte, Yahudiler peryası da denir. Bu durum, Yahudi dininin (Musevilik) özelliklerinden kaynaklanır. Yahudiler, ya herkese karşı düşmanlık yapmakta ya da gidilen yerde herkesle çelişki geliştirmektedirler, işte bu durum, Almanya'da büyük katliama yol açtı. Hitler çılgınlığının Yahudi düşmanlığında, Yahudiliğin bu özelliğini göz önüne getirmek gerekir. Yahudi mutlaka üstünlüğünü, hâkimiyetini dayatacaktır. Bu da gelişmiş toplumlarda, kavimlerde onlara düşmanlığı getirmekte ve onları katliamlara götürmektedir. Yahudilik, geçmişte ve günümüzde devamlı olarak insanlığın önemli bir sorunu olmuştur.

İnsanlığın daha ileri bir evresinde dinsel gelişmedeki aşama, tek tanrılı dinler, yani semavi dinler aşamasıdır. Tanrı artık yeryüzünden gökyüzüne tırmanmıştır. Bu ne demektir? Bu, insanlığın kendisine güveninin artması, yani toplumsal gücün artmasıdır. İnsanlığın ilkel kabile, klan parçalanmışlığından kurtulup daha üst ve bütün insanlığı etkisi altına alan bir toplum-

sal biçimlenişe (ki, bu köleliktir, daha sonra feodalizmdir) ulaşması demektir. İşte, dinsel planda buna denk gelen aşama, dinin tek tanrılı dinler seviyesine çıkmasıdır.

Yahudilik, Yahudi kavminin dini olmakta ısrarlı olduğu için, çok tehlikeli bir konumu daha MÖ 500 yıllarında yaşar. Bu durum çarpıktır ve düzeltilmesi gerekir. Müslümanlık ve Hristiyanlık, Musevilikten etkilenmiş olmalarına rağmen, onun gibi değildirler. Ama Musevilik, her şeyi Yahudiler için öngördüğünden, günümüzdeki katı burjuva-ulusal şovenizmi gibi tehlikelidir. Demek ki, Musevilik gerçeğinde görüldüğü üzere, dinde de şovenizm en tehlikeli gelişmelere yol açabilmektedir.

Hristiyanlık

Hristiyanlık, diğer nedenlerle birlikte özellikle Yahudiliğin bu duruma düşmemek için kendini bütün insanlığın, hatta ezilmişlerin dini ilan eder. Neden bunu yapmak durumundadır? Öncelikle, Musevilik hâkim bir kavmin dini olarak ortaya çıkmıştır. İkincisi, bol sayıda doğal özellikler yansıtan dinler vardır. Ama toplum gelişmiştir. Geliştiği için de yeni bir dinin (hem doğal özellikleri yansıtmayacak ve hem de kabile, kavim özelliklerini yansıtmayacak) kendisini bütün topluma yansıtması gerekecektir. Bütün insanlık kavramı soyut bir kavramdır. Soyut bir kavram, karşılığında, “tanrı şudur, tanrı budur” dedirtmez. Soyut kavramın maddi varlığı yoktur. İnsanlık, bu anlamda görünmez, ama son derece etkili bir kavramdır. Ve karşılığını tek tanrılı dinde bulur. İsa insan olmakla birlikte, artık tanrıdır. Dikkat edersek, şöyle bir tartışma halen vardır: İsa tanrı mıdır, yoksa bir insan mıdır? Cevap olarak, “tanrının oğludur” derler. Dikkat edilirse, dile getirilmek istenen gerçeklik, tam bu aşamaya denk geliyor. İnsan kendini tanrı katına yükseltmek, yerden koparmak istiyor. Yani doğal dinlerin özelliklerinden kurtulmak, tüm insanlığın malı haline getirmek, genel bir kavrama yönelmek istiyor. Burada, insan olan İsa, kendisini tanrılaşmış durumda görecektir. Bir de yeryüzünün her tarafının artık tanınması, keşfedilmiş olması gerçeği vardır. Unutulmasın ki, keşfedilmenin olduğu yerde din kalkar. Kuvvetler keşfedilmiş, özellikleri keşfedilmiş, keşfedilmeyen ise evrendir, gökyüzüdür. O zaman,

orada tanrıya yer vardır. Tanrı giderek orayı kendisine mekân edecektir. Başlangıçta belirtildiği gibi, insan dünyaya hükmetmek istiyor. Hükmetmek istediğine göre, kendisine bir kuvvet atfedecektir. En kuvvetli giz nedir? Kendisini tanrı katına yükseltmektir. “Tanrı şöyle güçlü” dedi mi bu, “ben bu kadar güçlüyüm” demektir. Böylece, insan kendisini güçlü gösterebilmesine olanak tanıyan bir dini yaratmaya yönelecektir. Buradan özellikle imparatorluk olayına gireceğiz. Önce din ve tanrının büyüklüğünün gösterilmesi gerekiyor. Kişi kalkıp, “ben büyük biriyim, tanrırım” dese kimse inanmaz. Ama önce büyük din ve büyük dinin büyük tanrısı yaratılır, ardından da kişi, tanrıyı temsil ettiği, olağanüstü özelliklere sahip olduğu iddiasını ortaya atar.

İşte İsa olayı bu aşamadaki bir olaydır. Yavaş yavaş yeryüzünden gökyüzüne doğru gider ki, tabii bu, kabilesine göre böyledir. İsa artık, tanrı veya tanrının oğludur. Artık, hâkim olmak isteyen insandır. Başlangıçta o, bütün ezilen insanımız adına vardır. Çünkü insanımız bu düzeyde yine acılar içinde kıvranıyor. Çok çarpık bir sınıfsal baskı türü vardır. Özellikle Roma İmparatorluğu çok acımasızdır, insanlığın gelişmesini oldukça engeller bir konumdadır. Çok sayıda köle vardır, köleleşme vardır. İnsanımız o kahramanlık çağında, kahramanca tanrılar seviyesine de ulaşmıştır ama onda bir düşürülme durumu da söz konusudur. Fakat şimdi insan büyümüştür. Toplum büyümüştür. O zaman bunu telafi etmek gerekecektir. O Roma kabilelerinde kendisini direkt tanrı, Roma Tanrısı görmek, böyle ilan etmek, kendisini insan özelliklerinden çıkartmak söz konusudur. İmparatorluk tanrılarla özdeştir. Hem Roma’nın ayrıcalıkları söz konusudur ve hem de çok aşırı bir biçimde, “tanrı eşittir ben” anlayışı vardır. İnsanlık üzerinde haddinden fazla zor bir güç haline gelmektedir. İşte bu yönden, İsalık, kavim dini olmaktan, Roma dini olmaktan uzaktır ve ona karşıdır. Yahudilikten etkilenmiştir ama Yahudiliğe karşıdır. Roma üzerinden etkilenir ama Roma’ya karşıdır. Roma’nın ezdiği kölelere sahiplik etmek ister. Kabile dinlerinden uzaklaşmak ister. Yeryüzünün kötülüklerinden arınmak ister. İnsanlığın düşürülmüş olduğu acı sefilliği, köleliğin acılarını dindirmek ister. İşte bütün bunlar, İsalığın, Hristiyanlığın oluşumunun belli başlı nedenleridir. Bu nedenle İsa, “Senin bir yanağına vurursam sen diğerini uzat” der. Yani başlangıçta yumu-

şaktır. Otoriter değildir. İktidardan uzaktır; çünkü iktidara karşıdır. İlimlidir, fakat ilk defa bütün insanlık adına konuşur. Büyüklüğü buradadır; İsaviliğin büyüklüğü buradadır. Klan-kabile, millet ve hatta devlet dini olmaktan çıkıp, bütün insanlık adına, bütün kölelerin adına bir çağrı yapar. Bu çağrı İsa'yı oldukça yüceleştirir, kutsal bir varlık haline getirir ve işte buradan da, denildiği gibi, "gökyüzüne uçup gider."

Müslümanlık daha değişik bir ortamın dinidir. Müslümanlık döneminde İsavilik, Roma İmparatorluğunun resmi dini olmuştur. Ezilenlerin dininden, egemenlerin resmi dinine dönüşmüştür. Bu çok önemli bir aşamadır. Kesinlikle Bizans İmparatorluğu'nda müthiş bir Hristiyanlık korkusu işlenmiştir. Hristiyanlık daha MÖ 395'de tanınıyordu. Bu tarihte resmi din haline getirilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ideolojik hamuru olarak iş gören Hristiyanlık, hem imparatorluğun oluşumunda ve hem de gelişiminde rol oynar. Genel bir insanlık dini olduğu için de sayısız kabile ve kavim üzerinde etkili olmada çok güçlü bir işleve sahiptir. Kısacası, onun ihtişamından duyulan korku ile erkenden resmileşmiştir. Roma, başlangıçta Hristiyanlığa karşı çok acımasızdır. Çok sayıda havariyi yakmıştır. Halen her tarafta gizlendikleri mağaralar vardır. Acımasız bir güç karşısında ayakta durmak ve gelişmek için on binlerce mağara yapmışlardır. Büyük bir zorba güce karşı çok gizli ve zor koşullarda yaşamışlardır. Yaptıkları mağaraların hepsi keşfedilememiştir. Manastırların 1989 yıl önceden temelleri atılmıştır ve halen sapasağlam ayakta dururlar. Bilindiği gibi, kiliseler ve onların ilkel biçimi olan manastırlar çok görkemli ve gizlidir. Kocaman dağ başlarında manastır açmışlardır. Yeraltında dev sığınaklar yapmışlardır. Bu ne demektir? Zamanın azgın Roma İmparatorluğu'na karşı, inançlarını savunmak ve toplantılarını yapmak için karargâhlarını tesis etmedir. Ve uzun süre, 300-400 yıl, sadece ezilenlerin, acı çekenlerin dini temsilcileri olarak, Roma'da gizlenerek yaşamaya çalışmışlardır. Yeraltına gizlenmiş, korkunç ve görkemli dağlarda kendilerine manastır açmış, dünyanın her tarafına savrulmuşlardır. Bu, çok büyük bir inançla ve azimle kendini korumadır. Dinsel görünüm altında sınıfsal savaşımı sürdürmedir. Roma, artık 300-400 yıl geçtikten sonra, özellikle Bizans İmparatorluğu'nda dinin büyüklüğünü kabul eder ve bir dönüşüm geçirir. Hristiyanlık artık resmi din haline gelir. İmparatorluğun gelişmesinde din artık te-

mel resmi ideolojik çerçevedir. İmparatorlar, Hristiyanlığın hamisi kesilir; büyük kiliseler yaparlar. Örneğin, Ayasofya Kilisesi bu dönemden kalmaz. Artık Hristiyanlık yücelik katına ulaşmıştır. Dolayısıyla, Hristiyanlığın gizlilikten kurtulma dönemi başlamıştır. Gizlilikten kurtulan Hristiyanlık resmileşmiştir, onur kazanmıştır. MS VI. yüzyıl sonlarındaki İslamın çıkışına kadar durumu böyledir. Görkemli bir uygarlık dini halindedir. Bizans İmparatorluğu, yarı-feodal, yarı-kölelik özellikleri ile Hristiyanlığı da kendine çok iyi uydurarak, çok sağlam bir güce ulaşmıştır. Ve böylece yayılır, dört kıtaya etkisini taşırır. Daha önceki aşamasında bu dinin havarilerini, aziz ve azizelerini unutmamak gerekir. Hepsi büyük zulme karşı başkaldırının kurbanları ve temsilcileridirler. Ve halen de böyle yansıtılır. Onları bu çerçevede anlamak gerekiyor.

Müslümanlık

Hristiyanlık resmi bir ideoloji haline geldikten sonra Ortadoğu toplumlarında daha fazla etkili olmak için çaba sarf etmiştir. İstanbul bunun için bir merkezdir. Yine Şam çok önemlidir, bir merkezdir. Antakya hakeza böyledir. Fakat Arap Yarımadası'nda ilkel kabileler söz konusudur. Ne Yahudi dinine ne de İsaviliğe tam bulaşmışlardır. Yani Hristiyanlığın da mensupları değillerdir. Peki, hangi dinin mensuplarıdır? Bilindiği kadarıyla, Kâbe'de Lad ve Fad tanrıları var. Bunlar kabile tanrılarıdır. Kâbe'de 360 tane putun varlığı söz konusudur. Ne kadar Arap kabilesi varsa, herhalde o kadar da put var. Rakam önemli değil, ama işin özü böyle. Unutmayalım, yine o zaman temel ideolojik çevre olarak dinsel bir kesim söz konusudur. Özellikle gelişen toplumun en gelişen temsilcisi olduğunu iddia eden Musevilik ve onun kavimi olan Yahudiler vardır. Şehir uygarlığında ve ticarete etkilidirler. Diğer yandan Hristiyanlık vardır. Her ne kadar Musevilikle çelişmesi varsa da, o da resmi bir din, yani devletin dini olarak, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde, Şam'da hâkim bir dindir. Burada çok güçlü bir uygarlık inşa edilir. Halen kalıntıları vardır ve görkemlidir. Arap Yarımadası'nın iç kesimlerine yönelik olarak güçlü kolonileri oluşmuştur. Kiliseler, manastırlar vardır. Orada Hristiyanlar, papazlar faaliyet yürütür; hatta Muhammed ilk çıktığında, ticaret yaptığında bunlarla

temas kurar. Yahudi tüccarlarını tanır ve Yahudi tüccarların ne kadar insafsız olduğunu gözlemler. Arap Yarımadası'nda gelişmiş olan ticaretin Yahudilik tarafından nasıl engellendiğini, Yahudi tüccarların duruma nasıl hâkim olduklarını görür. Aynı şekilde, Hristiyan papazlar daha güçlü bir konumdadırlar. Maddi yönden güçlüdürler; devletin de desteğini almaktadırlar. Yani hâkim konumdadırlar. Demek ki, Muhammed, iki dini de kabul edemez. Çünkü ticari çıkarlarına karşıdır. Yahudilik de, Hristiyanlık da hayat hakkı tanımamaktadır. Ama unutmayalım ki, hem İsa hem de Musa, Filistin'de ortaya çıkar. Arap kabilelerinin bir benzer gerçeği içinde ortaya çıkarlar. Bir peygamber geleneği vardır. 124 bin peygamberden bahsediliyor. Öyle anlaşılıyor ki, irili-ufaklı her kabile neredeyse bir peygamber de orada ortaya çıkmıştır. O zamanki gelenek, peygambersel bir gelenektir. Peygambersiz yaşam düşünülemez. Dinsiz yaşam düşünülemez. Ortaya çıkan her öncü, kendini peygamber olarak gösteriyor. Kabilenin peygamberi, kavmin peygamberi, insanlığın peygamberi; o zamanki aşamanın toplumsal gerçeği tamı tamına öyledir. Arap kabilelerinin, özellikle o geri kalmış olanların durumuna biraz göz atıldığında, gerçek daha iyi anlaşılır. Bir tarafta Yahudiler, diğer tarafta Araplar. Sami ırkının önemli bir bölümü Yahudi kavimi biçiminde güçlenmiş durumdadır. Kendini insanlığın en seçkin kavimi olarak görüyor. Hristiyanlığı kabul edenler, yine gelişmiş bir kesimi oluşturuyorlar. Ticarette özellikle ağırlıkları vardır. Çölde en geri kalanlar ise, o kabile-klan dinlerinde de görüldüğü gibi, çok geri, insanın o günkü koşullarında asla kabul edilmemesi gereken, devlet düşüncesine yabancı, insanlık düşüncesine yabancı bir konumu, maddi yönden tam bir anarşiyi yaşıyor. Dört taraftan çıkarları tehlikede. Bunlar maddi gerçekler, ama diğer yandan karışlarında yükselen bir uygarlık da var. Yahudiliğin ve İsvaviliğin geliştirdiği uygarlıklar var. Yine, aşağısında Habeşistan'da, hatta Yemen'de bu çelişme var. Yani, bir yanda feodal toplumların oluşturduğu uygarlıklar, kızgın çölde ise en geri Arap kabileleri bulunuyor.

Muhammed de bunların içinde yetişiyor ve bu çelişkileri görüyor. Hristiyanlık ve Musevilik tarafından tam bir çember içine alınmıştır ve orada ortaya çıkan her öncü kendisini peygamber ilan ediyor. O zaman ne yapacaktır? Bu koşullar altında ticaret hayatına atılıyor. Bir güç olma

gereğine inanıyor ama Arap kabileleri ve kabile tanrıları, geliştirmek istedikleri otoriteye, düzene son derece karşıdılar. Kureyş kabilesi ve diğer kabileler, Arap kavimi düşüncesini, imamlık düşüncesini kabul etmiyorlar. İliklerine kadar kabileciliğe ve kabile tanrılığına kendilerini kapı tırmışlardır. Dolayısıyla, eğer ilerlemek istiyorsa, o zamanki resmi dinlere olduğu kadar, o kabile dinlerine de, kabile topluluklarına da karşı olmalıdır. Önemli oranda köleliği meşru gören Roma İmparatorluğu'na karşı olmayı, yine kabile düzeninden kavim düzenine, kabile otoritesinden devlet otoritesine yönelmeyi düşünmelidir. Bunun en somut ideolojik bir çerçevesi de, kavim dininden bütün insanlık dinine yönelmedir. Devletin resmi dinine karşı çıkar, imparatorluğun ezdiği kesimlere sahip çıkar; yine kabilelerin, o içinden çıkılmaz dinlerine, tanrılarına, putlarına karşı hepsinin çıkarlarını dile getiren tek tanrılı dine ihtiyaç vardır. Musa ve İsa yalnız Yahudilerin ve Hristiyanların peygamberidir. Ama Muhammed, “ben yalnız Arapların peygamberiyim” demez; çünkü bu, o zamanki koşullara denk gelmez. Yine, İsa “ben tanrıyım” diyor. Bu nedenle Muhammed kendi kendisini tanrı da ilan edemez. Yapması gereken en uygun şey nedir? Geleneklere de dayanarak, kendisini tanrının elçisi, bütün insanlığın peygamberi ilan eder; hem de en son peygamber! Bu tez günün koşulları açısından son derece gerçekçidir ve devrimcidir. Önemli bir tarihsel boşluk söz konusudur. Tarihin bu boşluğunun önemli bir devrimle kapatılması gerekmektedir. Bu devrim, işte toplumsal koşulları, tarihsel aşaması böyle olan bir çerçevede vücut bulur. Böylece İslamın büyük çıkışı, İslamın büyük kılıcı, büyük yayılışı gerçekleşir. Mevcut tarihsel ve toplumsal gerçeklik böylesi bir devrimin başlamasına olanak tanımaktadır. Muhammed'in büyüklüğü buradadır; bu koşullara en iyi cevabı verebilen sistemi bulabilmiştir. İnsanlık tarihinde ilerici bir noktayı yakalayabilmiştir. Bu konuda hayli yoğunlaşmıştır. Yoğunlaşması Kuran'ın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ve bu biraz da anlaşılırdır. Çağın bütün dinsel düşüncesini imbikten geçirmiştir. Biz nasıl ki bütün halkların devrim tecrübesini, sosyalizmin tecrübesini özümseyorsak, Muhammed de o zamanın dinlerinin tecrübesini özümsemiştir. İçlerinden en olumlu yanları almış, en gereksiz yanları atmıştır. Muhammed, örneğin ütöpik olan “İsa'nın tanrı olduğu” düşüncesini atmıştır.

İnsanın tanrı olamayacağı apaçıktır; onu aşıyor Muhammed, “Peygamber tanrı olamaz” diyor. Kabile dinlerinin 360 putu var; gidiyor hepsini bir günde yıkıyor; “Bu kadar tanrı olamaz” diyor. Bütün bunlar hep devrimci çıkışlardır. Diğer yandan bunların olumlu özelliklerini de alıyor. Tek tanrılı dinlerin de olumlu özelliklerini alıyor. Arap kavminin yüceltilmesi gerektiğini kavlıyor; bu da, Yahudilikten oldukça etkilenmektir. Ama Yahudiliğin hatasına düşmüyor; “Arap’ın, Aceme üstünlüğü yoktur” diyor. Burada eşitlik vardır. Bu, bir anlamda enternasyonalizmdir. Büyüklüğü, kabileciliği mahkûm etmesindedir. Ki, bizim halkımız bugün bile kabileciliği aşmış değildir. Fakat Muhammed, o zaman kabileciliği mahkûm edebiliyor. Demek ki, onun bütün dinsel biçimleri kendini putların yıkılmasında gösteriyor. Bütün bunları yaparken de büyük bir azim geliyor. Kendisine yönelik komplolar çoktur. Biliniyor; daha Mekke’deyken yatağına yapılan saldırıdan zor kurtulur. Yine gezdiği yolların üzerine dikenler, çakıllar, çalı-çırpı atılır. Böyle, son derece kritik bir yaşam içindedir. Bilindiği gibi, meşhur Hicreti gerçekleştirir. Hicret ederek ancak Kureys’in kervanını pusuya düşürür, daha sonra da Şam’dan gelen kuvveti bozguna uğratar. Böylece bir siyasal-hukuki güç haline gelir. Yeni bir devletin temelleri atılır. Bundan sonra, bilindiği gibi, Arap Yarımadası’nı çok kısa bir süreç içinde yeni İslam ordularıyla işgal eder. Gerçekten İslamın ideolojik önderliği ve pratik militanlığıyla kısa süreler içinde düşürmediği bir kuvvet kalmaz. Daha 640 yılında, yani Medine’ye gelişi üzerinden 10 yıl geçmeden en büyük imparatorluklar olan Roma-Bizans ve Sasani imparatorluklarıyla savaşa başlamıştır ve çoğunlukla da bu imparatorlukların orduları yenilir. Arap Yarımadası’ndan kuzeye, doğuya, batıya ve Afrika’ya doğru bir yayılma başlamıştır.

Tarihte bu kadar hızlı gelişen, dünyanın dört bir tarafına yayılan devrim örneğine az rastlanır. Biraz da bu temelde gerçekçi yaklaşmak gerekiyor. Günün koşullarına göre, emir düzenine müthiş kavuşmuş, kendi komutanlık sistemini çok iyi yaratmış, askeri düzenlemeye oldukça erkenden ulaşmış, büyük bir disiplin, ama aynı zamanda büyük bir iman! İslamiyetin gelişiminde iman çok önemlidir. İmandan sonra askerlik gelir. Kılıca gerçekten çok sıkı sarılır. O zaman kılıcın rolüne bakalım; kılıç çekildi mi el-aman dilenir, herkes kılıcın korkusuyla imanı tanır. Günümüzde insanımız kendisi için zor-bela imana geliyor. Onlar günde, yılda sayısız

kabile ve kavim imana getiriyorlar. Kılıcın keskinliği, fikrin ve azmin büyüklüğü deniliyor. O halde, tarihin büyük çıkışlarından ders almayı bilmek gerekir. O dönem görkemli çıkışların yapılması gerekiyordu. Bu anlamda İslamiyet, dönemine göre çok büyük bir devrimdir. İşte, Türkiye’de bazı sol gruplar vardır, 12 Eylülle birlikte varlıkları silindi. “Biz sosyalistiz” diyorlardı, kısa bir dönemde silinip gittiler. Oysaki bir İslamiyet, din olarak 1400 yıldır varlığını sürdürüyor. Hem de öneminden fazla bir şey yitirmeden. Demek ki İslamiyet, insanlık tarihinin önemli bir aşamasında önemli bir çözüm gücü olarak devreye girmiştir. Kılıcın rolü vardır, ideolojinin rolü vardır. Büyük moral ve kararlılık söz konusudur. Bizim de mensubu olduğumuz Ortadoğu toplumlarının hala süren temel yaşantı biçimi haline gelebilmiştir. Görülüyor ki İslami devrim, kesinlikle klan-kabile düzenine karşıdır; onu devrimle aşmaya çalışır. Yahudi kavimciliğine de karşıdır; onun üstünlük anlayışına da karşıdır. Bu anlamda devrimcidir. Hristiyanlığın resmi düzenine de karşıdır; ki Hristiyanlık önemli oranda köleciliği temsil eder. Köleciliğin etkileri hem Bizans, hem de Sasani İmparatorluğu’nda güçlüdür. Onlara göre üstün bir rejimin, yani feodal uygarlığın yoğunlaştığı, şekillendiği bir dindir İslamiyet. İslamlık son tahlilde, en gelişmiş feodal uygarlık dinidir. Hatta Çin’deki, Hindistan’daki benzerlerinden daha fazla, bu uygarlığın hazırlayıcısıdır. Görkemli hazırlayıcısıdır. Ve döneme göre evrensel çapta, klan, kabile düzeninin, yani ilkel komünal toplumun tam aşılmasında rol oynadığı gibi, yarı köleliği, hatta biraz gelişmiş sınırlı bir feodallığı temsil eden düzenleri de çok geride bırakıyor. Bu düzenlerin etkisi altındaki insanlara, bunun için bir kurtarıcı gibi gözükmüyor. Bizanslılar, Sasaniler, dönemine göre, köleliğin acılarını, ızdıraplarını halklara çektiriyorlar. Kabilecilik düşüncesi hiç ilerletmiyor. İşte bu çerçeveyi aşmanın devrimciliği isteniyor. Dolayısıyla, İslamiyet, gidilen her yerde ezilenler tarafından özellikle bir kurtarıcı din gibi karşılanıyor ve kolay özümseiyor, benimseniyor. Hızla yayılmasının, egemen olmasının özünde bazı tarihsel ihtiyaçlar vardır. Yalnız kılıç gücüyle yayılmayı sağlamıyor; toplumun ilerlemesinde çok büyük bir gelişim imkânı verdiği için, mevcut acıların, ızdırapların giderilmesinde, aynı zamanda toplumsallığın gelişmesinde, bilimin, sanatın, devletin gelişmesinde ileri bir evreyi temsil ettiği için gelişme imkânı buluyor. Ve daha

650 yıllarına gelindiğinde -ki, doğuşundan 20 yıl sonradır- ta İran içlerine, Anadolu'ya, Afrika'ya kadar kök salar, devrimsel bir çıkıştır, zamanına göre insanlığın gelişmesinin en üst bir aşamasını temsil etmektedir. Bu uygarlığın gelişmesinde Arap kavimciliğinin yeri büyüktür; fakat şovenist değildir. Diğer halkların varlığına rıza gösterir. Özellikle Yahudilik gibi üstünlük iddiasını taşımaz, dolayısıyla diğer halklar tarafından kolay kabul görülür; ezilen kesimler tarafından hemen benimsenir.

Bütün bunların yanı sıra İslamiyet, doğuşundan itibaren bir ayrılığı da yaşar. Bu ayrılık, etkisini günümüze kadar getiren, İslamiyetin erkenden devletleşmesini isteyen kesimler, güç-otorite haline gelmesini isteyen kesimler ile, onun ideolojik özüne, eşitlikçi özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki ayrılıktır. Bu, aynı zamanda, İslamiyet'te kendini fazla dönüştüme uğratmadan, kabilenin tüm çıkarlarını bir tarafa itmeden, bilakis İslamlığın yarattığı büyük olanaklar içinde, bu olanakları ele geçirerek eski mal, mülkleri ve otoritelerini yüz kat artırmada, yani kapsamlı bir biçimde geliştirmede rol almak isteyenlerle, İslamın devrimci özüne, onun bütün insanlığı kurtarması gerektiğine inanan, adillğine bütünüyle bağlı olan, dürüst özünü temsil edenlerin çelişkisi veya ayrılığıdır. İşte sınıfsal özü bu olan bir çatışma oluyor. Eski toplumun kalıntıları, o kalıntıları İslam maskesi altında sürdürmek isteyenlerle, İslamın gerçek devrimci özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki bir çatışmadır yaşanan. İşte bu çatışma, çok şiddetli bir biçimde ve hem de İslamiyetin çıkış yıllarında yaşandı. Daha Muhammed vefat etmeden bu çatışma başlamıştı. Bilindiği gibi, çatışmanın başını çeken vardır. O zamanki Emevi sülalesi, eski toplumun egemenlerini temsil etmekte, İslamiyet'i maske olarak kullanmakta, daha çok onun sağcı yorumunu esas almakta, ve çok kariyeristçe, çok komplocu bir tarzda, yalan-fitneyi erkenden İslama sokmakta, bu temelde hızla devletleşmektedir. Emeviler, iktidarın nimetlerini hemen toparlıyorlar; dolayısıyla palazlanıyor ve güçleniyorlar. Bunların sağ yorumuyla, daha sonra Sünnilik bir mezhep olarak geliştirilmekte ve buna ideolojik kılıf giydirilmektedir.

Bir yandan böylesi bir kesim ortaya çıkarken, öte yandan da Muhammed'in yakınlarından olan ve gerçekten tamamen militanca İslama hizmet etmiş, bu konuda büyük özveri ve cesaret göstermiş, aynı zamanda çok bi-

linçli, İslamın özüne ve onun eşitlikçi adil özüne inanmış, mal ve mülke göz dikmeyen, otoriteyle başı dönmeyen İmam Ali'nin başını çektiği bir kesim vardır. Bu akım, daha sonra karşımıza çeşitli mezhepler biçiminde çıkar. Yani Alevilik diyebileceğimiz, Ali'nin tutumundan yana olma temelinde bir kesim gelişir. Fakat bu bölünmede, bilindiği gibi, Emevi sülalesi baskın çıkar. Bu baskın çıkışın kaynağında iktidara sahip oluş vardır. İktidar, Emevilerin elindedir. Emeviler, o dönem Şam'da kurumlaşmışlardır. İktidar ve para ellerindedir, olanakları geniştir. Bunlar, erkenden sağa yaklaşmakta ve bu konuda, eski toplumun aile ve kabile şeflerine çok taviz vermektedirler. Onları hızla yanlarına çekerek para ve güce dayanıp bunu, sınıflı toplumu geliştirme temelinde kullanarak, güçlenip egemen oluyolar. Diğer kesim olan Aleviler, yani Ali yanlıları, daha çok ideolojik saflığa-arılığa bağlı kaldıkları, kimseye para ve mülk dağıtmadıkları, özellikle imanla, İslamın militan özüyü yaşamak istedikleri için, yaman savaşı, etkili savaşı fakat hâkim olamazlar. Alevilik güçlü bir kanat olarak gelişmesine rağmen, bu nedenlerle hâkim olamaz. Bilindiği gibi, bu çekişme o günden bu yana süregelir.

Bu konuda İran Şiiliğinin istisnai bir durumu, önemli bir yeri vardır. Şiilik nedir? Daha çok İslamın İran çerçevesi içinde yorumlanması, İran'da egemen olan bir devlet geleneğini ve uygarlığı önemli oranda geliştirmiş bulunan Sasanî İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde, İran kavimlerinin başında bulunan Fars kabilesinin ve diğer İranlı kavimlerin çıkarlarına uyarlanmış İslamdır diyebiliriz. Başlangıçta Sasanîlerin kendi dinleri vardır. Zerdüştlük halen etkilidir ve biraz da milli-kavim özelliği ağır basan bir dindir. Sasanî İmparatorluğu, İranlı kavimlerin bir imparatorluğudur. İslamiyetle uzun süre çatışmışlardır. İslamı geliştiren Emevi sülalesi Sünnî'dir ve bunların İran'a saldırısı, İran'ın o görkemli imparatorluğunu yıkmıştır. İmparatorluğun yıkılması ile birlikte, bunlar çok büyük baskılara ve katliamlara tanık oluyolar. Bu durum, İranlıların neden Şiiliği seçtiklerini, Aleviliği benimsediklerini ortaya koyar. Böyle bir baskı ve katliam, o zaman gelişmiştir ve Emevi sülalesi, İmam Ali çevresine de aynı zulmü, Ali'nin oğlu Hüseyin daha Kâbe'deyken uygulamıştır. Hüseyin'in kellesi tepside Emevi'ye camisine getirilip sunulmuştur. Demek ki İmam Hüseyin ve diğer aile efradı, Emevi'lerin, o zamanki Sultan Yezid'in katliamıyla, acımasızlığı ile karşı karşıyadırlar. Öte yandan, İranlılara

da Emevi sülalesinin saldırıları söz konusudur. Bu durumda kimi tercih edeceklerdir? Elbette ki kendileri gibi mazlum bir durumda olan İmam Ali taraftarlığını, hem de ustalık derecesinde kabul edeceklerdir. Bilindiği gibi, Şiilik, en yaman İmam Ali taraftarlığı, savaşçı militan İmam Ali taraftarlığıdır. Ve bunun son derece anlaşılır bir nedeni vardır. Kendileri için çok hayati olan birçok değerın yıkılmasında vahşi davranan Emevi'lerin, -ki o zaman Emevi sülalesinin komutanları gerçekten çok vahşi idiler- Roma imparatorlarının vahşetini bile geride bırakan, İmam Ali taraftarlarına, Hüseyin'e yaptıklarını göz önüne getirirsek (ki, bunlar Müslüman'dırlar, Arap kavimlerindenirler), bunlara bu kadar zulüm yaptıklarına göre, diğer kavimlere elbette ki çok daha acımasız davranacaklardı. İşte bu, Şiiliği ortaya çıkarır; Şii militanlığının bir direnme mezhebi olarak şekillenmesine yol açar. Ta o günden bugüne kadar savaşırılar. Bu savaşım sürecinde Ebu Müslüm ve Abbasi İmparatorluğu'nun kurulması, Emevi sülalesinin dağılmasına yol açar, bunda İran'ilerin de güçlü payı vardır. Görülüyor ki, Şiiler, İslamın, İmam Ali yandaşlığının en militan kesimidir. Yıkılan Sasani İmparatorluğu nedeniyle de biraz İranî özelliklere bürünür. İran'ilerin, yani Fars veya diğer İran'i kavimlerin uğradığı katliamlara karşı bir tepki özelliği taşır. Ve kendini sürekli savunmada bulur. Bu anlamda, belli bir haklılık yönü de vardır. Zulme ve haksızlığa karşıdır. Sürekli savaşım içindedir, dolayısıyla da militancadır.

Türk Egemenlerinin İslamiyet'e Yaklaşımı İki Yüzlü Ve Gericidir

Şimdi de Türklerin İslamiyetle ilişkisi ve İslamın Türklerin durumu üzerine etkileri konusuna değinmek gerekmektedir. Bu önemli bir konudur ve gerçeklerimize doğru yaklaşımda daha aydınlatıcı olacaktır. Türk boyları (o dönemde bu boylardan henüz güçlü bir Türk kavimi de oluşmuş değildi), Oğuz boyları, İslamiyetle ilk teması, saldırı ve çapulculukla Ortadoğu'da yer edinmeye çalıştıkları dönemde kurarlar. Daha çok fetheden, hem de baskı ve sömürü yanı ağır basan feodal devletler kurma ve bunu da en zorba bir temelde sürdürme karakteri, bu dönemde İslamlıkta güçlenmiştir. Burada hemen, başlangıçta İslamlığın büyüklüğü, yüceliği ve ataklığının önemli oranda gelişen feodal uygarlıkların sınıfsal karakterini oldukça güçlendirmiş olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla, bu uygarlığın yayılmasında rol alan komutanlar ganimet peşindedirler. İslamın bir yardımlaşma olarak görülmesi gereken ganimet kavramı, başlangıçta bir ilerlemeye hizmet edecek, ancak bu kurum daha sonra yozlaştırılacaktır. Tamamen hanedanlıklar, hükümdarlıklar tesis etmek için kullanılacaktır. X. yüzyıla doğru geldiğimizde, Orta Asya kapılarındaki İslamlık, başlangıçtaki ilerici-devrimci özünü önemli oranda yitirmiş; bunun yerine hanedanlar, sultanlar ve meliklerin elinde ganimet yoluyla

değerlerin gaspına oldukça imkân veren katı bir tutuculuğa dönüşmeye başlamış; hızla feodalleşmek isteyenlerin, hızla ganimet ve güç toplamak isteyenlerin elinde artık bir ideolojik silah haline gelmiştir. Bu dönemde yayılmacıdır ve bu anlamda emperyalist bir öncülüğe yükselmiştir. İşte Türkler, Türk boyları, İslamiyet'in bu aşamasında onunla temas kurmuşlardır. Türk boyları, o dönemlerde Orta Asya'da kuraklık vb. nedenlerden dolayı sıkışmıştır ve kesin olarak bir tarafa savrulmak durumundadır. Türkler bu dönemde at sırtındaki boylar topluluğudur. Son derece atiktirler. Hem üzerinde yaşamış oldukları coğrafyanın körüklediği sıkışık durumları, hem de at sırtında beslenen boylar topluluğu olmaları nedeniyle, tam da bu biçimde İslamiyetle karşılaştıklarında, savrulacaklar, her tarafa yayılacaklar ve bunun için bir saldırı silahına ihtiyaç duyacaklardır. Bu saldırı silahı onları hem ideolojik, hem siyasi yönden çok güçlendiren bir silah olmalıdır. Onlar en çok bunu ağırlıkta görecektir ve buna sarılacaktır. Çin'e gidiyorlar ve hemen Çin İmparatorluğu'nun hizmetine giriyorlar, general oluyorlar. Kısacası, hâkim olana uymada son derece çıkarıcıdır. İşte o dönemde İslamlık da bunlara böyle imkân ve özellikler sunuyor. İslamın kılıcını ellerine aldılar mı, onun ideolojik saf yorumunu da yüzlerine maske olarak geçirdiler mi, çok iyi bir yayılma imkânı buluyorlar. Büyük bir ganimet elde etme ve siyasi güç olma imkânı ortaya çıkıyor. Bu nedenle Türk boylarının şefleri hızla Müslümanlaşıyorlar. İslamlığı reddetmeleri halinde, çok güçlü İslam ordularıyla çarpışmak zorunda kalacaklar ki, bu da mümkün değildir. İran Şia biçimini kabul ederlerse, mevcut hâkim kesim olan sağ kesime, despot ve talancı kesime karşı çıkmak zorundadırlar ki, bu da çıkarlarına uygun değildir. Oysa Türk boy şefleri, feodal, sultan, melik olmak istiyorlar. Dolayısıyla, Alevi-Şia biçimine karşı, en sağ, çapulculuğa ve baskıya en çok hizmet eden Sünniliği kabul ederek ve bir de buna kendilerinin gelişim seviyesi olan ilkel-komünal toplumun en üst evresini ekleyerek gelişmek istiyorlar. Bu üst evreyle önemli feodal güç sahibi olma olanağı birleşince muazzam bir feodal sıçrama yapıyorlar. Atın üstünde bir boy, ilkel-komünal toplumun en son aşaması, yani barbarlık aşamasında olmaları ve İslamiyet'in en sağ yorumuyla karşılaşmaları Türk boylarını, egemenlerini, İslamın vurucu-kırıcı gücü haline getiriyor. Ve gerçekten kısa sürede İslamlaşmaları ile

birlikte, İran'ı boydan boya istila ediyorlar. Hindistan ve Afganistan'a açılıyorlar ve daha 1050 yıllarına geldiğimizde Abbasi İmparatorluğu'nun saraylarına ortak oluyorlar. XI. yüzyılın ortalarından itibaren ise, Irak, Kurdistan ve Anadolu topraklarına girmeye başlıyorlar.

İşte bu yayılma durumları önemlidir. Nasıl bu kadar yayılabiliyorlar? Bunlar İslamiyet'te bir devrim mi yaptılar? Hayır! Türk ve İslam ilişkilerini gerçekten önemle ele alıyoruz. Ve son derece gerçekçi bir ele alıştır bu. Bunlar İslamlığın önderliğini ele geçirdiklerinde İslamın en sağcı, en ganimetçi, en gaddar özelliklerini esas alıyorlar. Bu ne demektir? İslamın gerçek devrimcileştirici, uygarlaştırıcı yönüne karşı, en sağcı, gerici, katliamcı özelliklerini esas alıyorlar. Türk egemen sınıfının Türk feodalitesinin oluşması bu anlamda gericidir. İslam uygarlığının özüne bile karşıdır. Yani sahte İslamcıdır; İslamın özünü geriletmekte, baskı altına almaktadır. İslamiyet'in gerçekten en sahte kavimi, en sahte bir temsilcisidir. Belirttiğimiz gibi, ganimet için, siyasal güç olmak için, feodal, melik, sultan olmak için İslamiyeti kabul ediyor ve bir de bunu en geri, en sağ, en bastırmacı özellikleri ile gerçekleştiriyorlar. Burada ilerencilik ve devrimcilik aranmaz. İşte Türklüğün İslam tarihindeki yeri ve rolü budur ve kesinlikle olumsuz yanı egemendir. Bunu Abbasi İmparatorluğu'nun yıkılışında, İran'daki devletlerin yıkılmasında görmek mümkündür. Anadolu'da yürütülen İslam istilasında görmek mümkündür. Burada hemen bir konuya daha değinmek gerekiyor. Türk boylarının egemen kesimi, sermaye, artı değer, siyasal güç elde eden kesimi hızla palazlanır ve devlet gücü haline gelirken, Türk boylarının alt kesimi, yani aşiret birlikleri dağılıyor, sınıflaşma başlıyor. Feodalleşenler ve serfleşenler var. Serfleşenler Türkmenlerdir. Feodalleşenler ise, aşiretlerin önde gelen boy beyleridir. Onların İslama yaklaşımı söz konusudur. Bu da anlaşılırdır. Çünkü sınıfsal bir çelişki var ve bu o zamandan beri Türkmenlerle, boy beyliğini bir savaşım içinde tutmuştur. Ve bu savaşım gerçekten şiddetlidir. Türk boylarındaki savaşım, özellikle boyların devletleşmesiyle birlikte çok acımasız bir hal alır. Türk boy beyleri, Türkmenlere, diğer kavimlere yaptıklarından daha fazla gaddarlık yapmışlardır. Çünkü Türkmenlerin varlığı onların sınıf iktidarını engelliyor, etkiliyor. Sınıflaşma sürecinde kabile oymaklarının ayrışma uğramasında sert bir çıkarlar kavgası başlı-

yor. Ve bu çıkarlar kavgasında elbette ki feodalizmi esas alan kesim hâkim çıkacaktır. Türkmen ise serfleşecektir, dağlara yerleşecektir. Beyler imparatorlukların eski devlet merkezlerine yerleşecek; Bağdat'tan Kon-ya'ya, İstanbul'a ve diğer irili ufaklı feodal devletçik merkezlerine kadar yoğunlaşacaklardır. Sınıf çatışmasından ötürü de Türkmen Toros dağlarına çekilecektir. Kıyıda köşede, şurada burada kendini yaşatmaya çalışacaktır. Türk toplumundaki sınıfsal çelişmenin doğuşunun dinsel bir görünüme, mezhepsel bir görünüme bürünmesinin anlamı budur. Büyük Selçuklularda olsun, Anadolu Selçukluları'nda olsun, Türk devletlerinin kuruluşlarında bu model olduğu gibi izlenir. Feodalleşen kesim, önce de belirtildiği gibi, İslamın Sünniliğini, hâkim sağ yönünü esas alır. Bunun ideolojik kılıfı altında Anadolu'ya yerleşir.

Anadolu'da belli bir yoğunlaşma ile birlikte Anadolu Selçukluları'nın kuruluşundan sonra çok sayıda Türk boyları Anadolu'ya akın ederler, o bilinen büyük göç dalgaları gelişir. Oldukça büyük bir Türk ve İslam nüfusu burada yoğunlaşır. Bizans'ı geriletirler. Bizans'ın geriletilmesinde, yine döneme göre İslamın ileri bir uygarlığı temsil etmesi, Bizans'ın ise özellikle egemenlik altında tuttuğu kendi halkı ve diğer halklar üzerinde yüzyıllardan beri süren katmerli bir baskıyı temsil etmesi rol oynar. Bizanslılar artık baskı ve sömürüden nefret ediyorlar. Çünkü böyle bir imparatorluğun hükmü altında yüzyıllardan beri acı çekiyorlar. İslam onlara bir taze kuvvet, bir kurtarıcı kuvvet gibi geliyor. Yani Türklüğün işgalci, istilacı karakteri altında, özünde bu olmamasına rağmen İslamın genel algılanışı biraz böyledir. Köhnemiş Bizans'a karşı taze bir kuvvet olarak bilinirler. Türk kavimi eliyle, Türk feodalleri eliyle çok güç kazanmış bir İslam saldırısı söz konusudur. Arapların elinde bu yön aslında kısmen sınırlıdır; Malatya'ya kadar giderler ama Bizans'ı zapt edemezler. Bizans'ın zaptı, İstanbul'un fethi, Türk egemenliği, yani Osmanlı İslam İmparatorluğu eliyle gerçekleşecektir. Bizans'ın önce geriletilmesi ve daha sonra yıkılması, bu açıdan eski bir imparatorluk biçiminin ta Roma'da vücut bulan bir imparatorluk biçiminin aşılması ve en sağcı, biraz da gecikmiş büyük merkezi Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulması demektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihteki çerçevesini kısaca özetlersek: İslamın devrimci aşamasını çoktan aştığı bir dönemde hüküm sürmüştür.

Feodal uygarlığın ilerici ve olgunluk aşamasını geride bıraktığı, XV. yüzyıla doğru gelindiğinde İslamın gerileme aşamasına ulaştığı çok sağ bir önderlik altında bir gerilemeyi yaşadığı dönemde devreye giren Türk kavimleri de gerçekten İslam uygarlığına fazla bir katkıda bulunmamışlardır. Tamamen gasp ve çapul peşinde koşmuşlardır. Bu nedenle, uygarlığa herhangi bir katkıları olmamıştır. Elbette yaptıkları bir şeyler vardır ama bu ilerleme anlamında, aşama anlamında değildir. Tamamen fetih peşinde koşan, birde buna muhtaç olan çok sayıda boy vardır. Bu boylara sürekli yeni topraklar gereklidir. Bu, yeni toprakların gaspı için kendini sıkı sıkıya görevli hissetmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla, İslami feodal uygarlığın gerileme aşamasına denk gelen bu aşama daha çok da Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçeğinde görülen, onun İstanbul'u fethiyle birlikte dönemin en güçlü imparatorluğu haline gelmesi ve bu temelde tutuculuğunun daha da artmasıdır. Bu dönemde kapitalizmin yeni bir üretim biçimi olarak gelişmesi, kapitalizme göre feodalizmin geriliği temsil etmesi, kapitalist ideolojiye, burjuva ideolojisine göre artık dinsel yönü ağır basan ideolojilerin tutuculaşması, hele bunların en olumsuz özelliklerinin daha da açığa çıkması, Türk Osmanlı İmparatorluğu'nu dönemin tutucu, muhafazakâr ve uygarlığı fazla geliştirmeyen merkezi otoritesi haline getirir. Dolayısıyla bu dönemde imparatorluğun halklar üzerindeki egemenliği, onların gerilemesine yol açmıştır. Tarihi açıdan da artık feodal uygarlık ilerleme dönemini doldurmuştur. Ve en güçlü feodal merkezi imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu bu açıdan en tutucu ve halkların kapitalist üretim biçimine doğru ilerlemesini, kendi öz güçleri ile ilerlemesini engelleyen bir konumdur.

Arapların elinde gerçekten önemli bir uygarlık yaratmış olan İslamiyet, bu imparatorluğun elinde tam tersine bu uygarlığın yıkılmasında rol oynamış, hem de Araplar üzerine yönelerek, Arapları tekrar dört yüzyıl egemenlik altına alarak, onların devlet gücünü kırarak, eski aşiret, kabile toplulukları düzeyine indirerek, yıkıcı bir etki yaratmıştır. Osmanlı egemenliği altındaki Araplar, adeta çok büyük bir uygarlığın sahibi değillermiş gibi, geriyi simgeleyen, klan-kabileci özellikleri ağır basan bir yapıya bürünmüşlerdir. Dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap kavimi üzerindeki rolü olumsuzdur, gericidir.

Osmanlılar, İran'la da sürekli savaşım içinde olmuşlardır. İranlılar Şia, yani Alevi temelindeki çıkışıyla Safevi İmparatorluğu somutunda Osmanlılara karşı direnmişlerdir. Dolayısıyla onların yıkıcı işgallerini, baskılarını reddetmişlerdir. Boyun eğmemişlerdir. İranlılar kendi özgüçlerine dinsel bir görünüm de verseler, bu Şialık çerçevesinde de olsa, daha çok milli yönleri olabilen, daha çok özgür gelişmelerine imkân hazırlayan ve de bunu Osmanlıya karşı, onunla savaşım içinde sürdürebilen bir konumu yaşama gücünü bulmuşlardır. Bu, onların sürekli savaşım içinde günümüze kadar kendilerini güçlü konumda tutmalarına yol açmıştır.

Kurdistan üzerinde Osmanlı politikaları çok iyi biliniyor. Kurdistan'da feodalizmin başladığı yıllarda Kürt aşiret ve kabilelerinde feodalizm gelişiyor. Feodal beyliklerin geliştirilmesi söz konusudur. Beylikler, bilindiği gibi, oluşmalarında daha çok İslamın sağ yorumlarını esas alırlar. Yani Sünni olurlar ve bunu resmi mezhep kabul ederek hangi imparatorluk varsa onun emrine girerler. O zamanki güçlü imparatorluk Osmanlı İmparatorluğu'dur. Şialık ise İran'ı temsil eder. Dolayısıyla bey olma, beylik kurma, hatta döneme göre hükümdarlık durumuna kadar yükselme, Sünniliği esas alan imparatorluğa dayanmakla olur. Bu Kürt beylerinin on binlerce askeri vardır. Örneğin, Bitlisli Emin'in durumu böyledir. Çok sayıda böyle beylik vardır. Bunlar, bu kadar güçlü feodal beylikler, hükümetler durumuna gelmeleri açısından çıkarlarını Osmanlılarda görüyorlar. İranlılar ise, bu beylikleri Osmanlıya karşı kıskırtmaktadırlar. Gerçekten bugün bile İran yetkilileri, daha fazla Anadolu içlerinde Aleviliği örgütlemekte ve onları siyasal bir kavga içine ve isyana sürüklemektedir. O dönemde çok büyük isyanlar söz konusudur. Selçuklular döneminde bu böyle olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de böyledir. İşte bu korku Osmanlıyı Kürt Sünni beyliklerine oldukça geniş bir otonomi tanıyarak, ittifak kurmaya götürüyor ve Kürt beylikleri ile kendini güçlendiriyor. Kürt beylikleri de, beylik çıkarlarını Osmanlı İmparatorluğu'nda görüyorlar. Bu, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça gelişen bir durumdur. İmparatorluk içinde son derece geniş otonomiye sahip olan Kürt beylikleri, bu özel konumlarından dolayı imparatorluğun doğudaki tampon gücüdür. İran'a karşı imparatorluğu koruyorlar. Bu nedenle geniş otoriteleri söz konusudur. İmparatorluğu askeri yönden oldukça beslerler. İran'la yapılan savaşlarda bunların sayıları yarı

yarıyadır. Hatta Türklerin Bizans'ı geriletmesinde Malazgirt Savaşı'nda Alparslan'ın ordularındaki Kürtlerin sayıları 20 bine yakındır. Savaşın kazanılmasında da rolleri çok büyüktür.

Bu anlamda, Türklüğün, Türk egemen sınıfının oluşmasında Kürt beyliklerinin rolü çok önemlidir, hatta belirleyicidir. Özellikle araştırmalarla bunun gün yüzüne çıkması hayli önemli bir konudur. Bunun karşısında Kürtlerin ezilen kesimleri, Osmanlılara ve işbirlikçilerine boyun eğmek istemeyen kesimleri İran'ın etkisiyle Alevilik mezhebinde yoğunlaşırlar. Özellikle dağlık alanlarda bu böyledir. Yine Müslümanlığı kabul etmek istemeyenlerin durumu şöyledir: Özellikle dağ kabilelerinden büyük bir kesim, yani ezilen ve sömürülen halk kesimi, Osmanlı etkilerine ve işbirlikçilerine karşı, onun mezhepsel görünümü olan Sünni'ye karşı kendisini çelişki içerisinde görür ve bu nedenle direnme içinde olur. Kısaca İslam dininin günümüze kadarki tarihsel gelişmesi böyle özetlenebilir.

Bu konuda bazı sonuçlar çıkarılmak istenirse, şunlar belirtilebilir; özellikle İslamiyet'in çıkışı bir devrimdir. Doğuşundan itibaren içerisinde bazı sapmalar çıkmıştır ve bu günümüze kadar da sürmüştür. İslamiyet ilk aşamasında, Arap yayılcılığının ilk dönemlerinde feodal uygarlığın gelişmesinde ilerletici bir rôle sahiptir. Feodal uygarlığın gelişmesinde evrensel bir hizmet görmüştür. Askerlikte, siyasette, bilimde oldukça ileri bir aşamaya ulaşılmasında hizmet görmüştür. İslamiyet yayılıp genişledikçe, her kavim onu kendi durumuna uyarlamak istemiştir. Bu, ezilen kavimleri İmam Ali yandaşlığına doğru götürürken, aynı zamanda bunlar ezilenleri, hem sınıfsal, hem de ulusal yönden (milli özellikler yönünden) ezilen kesimleri teşkil ediyorlar. Halk toplulukları içinde feodalleşenler, yani ezenler ise, İslamın daha çok resmi sağ Sünni ideolojik çerçevesini esas almaktadırlar. Sınıfsal ve ulusal kavgalar bu nedenle tarih boyunca önemli oranda İmam Ali yandaşlarıyla Sünnilerin çelişkisi görünümüne bürünmüştür. Ama özünde, gerçekten Türkmen-Türk boy beyleri çelişkisinde görüldüğü gibi, yine İran'daki milli baskılara karşı çıkmada görüldüğü gibi, tamamen sınıfsal ve ulusal temellerden kaynaklanan bir çatışma söz konusudur. Ama görüntüsü, ideolojik çerçevesi dinseldir, mezhepseldir.

Şimdi de Türklük-İslamlık ilişkisini günümüzü ilgilendiren yönüyle değerlendirmeye çalışacağız. Bilindiği gibi, XVII. yüzyıl sonlarında ve

XVIII. yüzyılın başlarında, kapitalizm toplumu uyandırmış; burjuva devrimi Avrupa’da etkili olmaya başlamıştır. Fransız Devrimi ile burjuva gelişmeler bütün Avrupa’ya taşırılmaya çalışılır. Bu nedenle, daha önceden başlayan Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’daki gerilemesi süreci bu yüz yılda daha da hızlanmış ve tamamen gerileme dönemine girmiştir. Önce duraklama, sonra gerileme dönemine girmiştir. Bu aşamada artık Batı’nın bariz bir üstünlüğü söz konusudur. Batı’nın genelde Doğu, özellikle Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkisi artmakta, buna karşın imparatorluk gerileme sürecini doldurmaktadır. Dolayısıyla, eski sömürü ve güç biriktirme imkânlarını kaybetmektedir. Bu nedenle, gittikçe daha fazla tutuculaşmaktadır. Özellikle Anadolu, Kurdistan, Arabistan ve Ermeni halkı üzerindeki baskısı katmerleşmektedir. Daha fazla vergi toplamak istiyorlar, daha çok savaşçı devşirmek istiyorlar. Bunlar da ancak amansız baskılarla mümkün olabiliyor. Aynı zamanda Batı’ya boyun eğme süreci de geliyor. Artık Osmanlılar içinde Türklük, Türk egemenleri gelişmeye başlıyor. Sultanlardan bütün bürokratlarına kadar zaten çoğu devşirmedir, Hristiyan kökenlidir, sahte bir Müslümanlaşmaları söz konusudur. Bunlardan Sokullu gibi sahte büyük vezirler de çıkıyor. Bunların ardılları, özellikle XIX. yüzyıla gelindiğinde oldukça yıpranmışlardır ve imparatorluk epey zayıf düşmüştür. Balkan halkları, Hristiyan halklar, dinsel temellerde, yani kiliselere dayalı ideolojik bir çerçevede de olsa, kapitalizmin etkisiyle hızla milli uyanışa yönelmişlerdir. Bu anlamda hem milli ve hem de dini yöneliş aslında yenidir. Çünkü Osmanlı İslamcılığına karşı kendi milli kiliseleri de savaşıyor. Çıkışları millidir. Aynı zamanda Batı’nın etkisiyle milliyetçilik bilinçleri uyanmıştır. Bununla da savaşmaktadırlar. Bu imparatorluğu Balkanlar’da önce son derece zayıftılar, sonra etkisizleştirirler ve sonunda tasfiye ederler. Bu durumda imparatorluk kısmen Doğu halkları, İslam halkları üzerinde etkiliyse, bu da İslamlık yüzündendir. Bilhassa bu halkların kapitalizmin etkilerine çok geç girmelerinde Osmanlı İmparatorluğu’nun rolü büyüktür. Türk egemen kesimin Batı etkisine girmesi XIX. yüzyılda şiddetleniyor. XIX. yüzyıl ortalarından itibaren yarı sömürgeleşmeye başlıyor. Bunda borçlanma önemli bir etkidir.

Artık İslami esaslara göre eğitim yerine Batılı esaslara göre eğitim başlar. Eğitimde ikilik başlamıştır. Doğu-Batı çatışması başlamıştır. Ho-

mojenlik ortadan kalkmıştır. Batı'ya boyun eğmecilik imparatorlukta, sultanlıkta, bürokratlarda gelişmiştir. Kompradorlaşma vardır. Azınlıklar önemli oranda kompradorlaşmışlardır. Bu süreç Türklüğün İslama yaklaşımında, özellikle Türk egemen kesiminin yaklaşımında ayrılıklar ortaya çıkaracaktır. Bu da laik olanlarla doğucu İslamcıların çatışmasına götürür ve özellikle XIX. yüzyıl ortalarından itibaren hız kazanır. Jön Türkler ortaya çıkar. İslamı biraz daha Batı'yla uzlaştırma çabasına girişirler. Ciddi bir İslami reformu göze alamazlar. Zaten İslamda reform ve reformculuk olmayan bir şeydir. Gerek de yoktur. Batı bugün "siz de reformlar başlatın" diyorsa da, İslamın gerçeğine ayırıdır. Türk egemenlerinin çıkarı artık bundan sonra Batılı sömürgeci devletlerle, kapitalist devletlerle işbirliğindedir, özellikle İngilizler ve Fransızlarla işbirliği içindedir. Rus Çarlığı'ndan çekinmektedirler. Halkların milli ayaklanmasından çekinmektedirler. Rus Çarlığı da biraz böyledir. Rus Çarlığı Slav asıllı halkları, Hristiyan kökenli halkları kışkırtmaktadır. Bu tehlike Osmanlı devletini Batılılara sığınmaya götürür. Daha 1820'lerde bir Mehmet Ali'nin Mısır'da başkaldırısında görüldüğü gibi, artık doğu halklarının başkaldırısı da başlamıştır. Kurdistan'da boydan boya isyanlar vardır. İşte bir de doğuda böyle ayaklanmalarla karşılaşınca imparatorluk kendini adeta Batı'ya teslim eder. Uzun bir süre İngilizlere dayanır.

XIX. yüzyıl sonlarına doğru gelindiğinde Almanya taze bir güç olarak doğar ve imparatorluk bu kez Alman emperyalizmine dayanır. Türk- lük, Türk egemenleri artık önemli oranda kapitalist-emperyalist devlet- lerin aleti olmaya başlamıştır. Daha önceki, İslamın gerici, tutucu ve sahte bir tarzdaki temsilciliğinden bu sefer İslamı ikinci planda bırakan, Batı ideolojisinin en tutucu -ki, buna pozitivizm diyorlar- temsilci- liğine dönüş yapar. Emperyalist özellikleri göz önüne getirmeyen, sonu- na kadar teslimiyeti uygun gören, ekonomik, siyasi, milli bütün çıkarla- rını Batı'ya teslim olmada gören kesimi, Batı'nın ajanları, Batı ideoloji- lerinin en gerici tarzdaki temsilcileri olma eğilimindedirler. Jön Türk ideolojisi, Batılılaşmanın etkilerini somutlaştırmada bir aşamayı temsil eder. Yine, Batı'ya boyun eğmeyi, Doğu toplumlarından uzaklaşmayı, artık çıkarlarını kapitalist sömürgeci devletlerde görmeyi, onlara dayan- mayı, onların arasındaki ilişki ve çelişkilerden yararlanmayı ve böylece

de ömürlerini uzatma çabasına girmeyi ifade eder. Feodal uygarlığın en gerici tarzda temsilinden kaynaklanan ve XIX. yüzyıla gelindiğinde artık tamamen gerici bir hal almış olan, bilhassa çok dogmatik, çok gerici, tutucu, sahte İslami özelliklerle Batı'nın artık emperyalistleşmeye başlayan, ilerletici olmayan tutucu ideolojilerini karıştırarak bir Türk milliyetçiliği oluşturmak istemiştir (Ki bu en tehlikeli milliyetçiliklerden birisidir, ilerletici yönü çok azdır). Bu ideolojik-siyasal yapı emperyalizmin olgusunu kabul etmediği gibi, Doğu gerçekliğinden de kopmuştur, ona karşı da tepki içindedir.

Buna bir de masonluk özelliklerini katarak, Yahudiler için önemli olan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki varlıkları kapitalizmde daha da geliştirdiler. Özellikle kapitali ellerinde bulunduran ve borç verenlerin önemli bir kısmı bunlardır. Bunlar, imparatorluğu Batı'ya bağlamada, İslamıktan uzaklaşmada, en gerici bir milliyetçilikte karar kılmada etkili olurlar. Bütün bunlar, Türk milliyetçiliğinin gerici ve çok çarpık bir tarzda oluşması-na, önemli oranda Batı'nın ve o zaman gelişmek durumunda olan Siyonizmin-masonluğun himayesinde büyümesine yol açar. İttihat-ı Terakki döneminde bu daha da güçlenir ve Türkiye Cumhuriyeti şekillendiğinde resmi bir ideoloji durumuna kavuşur. Mustafa Kemal, bin yıldır kendilerine hükmeden İslami çerçeveye karşıdır, sonuna kadar laikdir. Sonuna kadar Batılı, tutucu, aşırı şoven, milliyetçi değer yargılarının sahibidir. En şoven bir Türk milliyetçiliğinde karar kılmıştır. Türklük adeta işte, "Bir Türk dünyaya bedeldir" sözünde görüldüğü üzere, Yahudilik dini gibi bir din haline getirilmiştir. Bütün kavimlerden üstün bir kavimcilik anlayışı şekillenmiş; zayıf temelde olduğu için de, işte "bütün dünya Türklüğe düşmandır" felsefesi geliştirilmiştir ki, Yahudilikte de bu vardır. "Türk bütün insanlardan üstündür" anlayışı zayıflığından kaynaklanır ve bu onları şoven bir milliyetçiliğe götürür. Şoven milliyetçilik bu milletin ideolojik hamurudur, bu milliyetçilikle Türkiye Cumhuriyeti daha baştan anti demokratik bir özle şekillenir. Yanı başında gelişen Sosyalist Bolşevik Devrim'e öcü gibi bakar. Ama yine de kendini dünyadan izole etmiş, son derece mümtaz bir kavim olarak tutup yaşatmak ister.

Kemalist ideolojinin, özünde Batı ajanlığını İslam halklarının çıkarları-na aykırı, karşıt olma temelinde geliştirmesi ve bunu da çok tehlikeli bir

milliyetçilik biçiminde somutlaştırması söz konusudur. Sınıfsal planda nasıl ki Türk boy beyleri, Türkmenleri acımasız bir şekilde serfleştirmiş ve çoğunu katliamlardan geçirmişlerse, M. Kemal önderliğinde de Türk feodal-kompradorlarının Türk emekçileri üzerindeki baskı-sömürü temelinde hızla kapitalistleşmeleri söz konusudur. Bu kapitalistleşme sürecinde eskinin Anadolu serfi olan Türkmen'i artık proleterleştirir. Bu da çok acımasız bir sömürü ve baskı ortamında gerçekleştirilir. Bu anlamda, cumhuriyet tarihi, Osmanlıdan kalan halklar üzerinde acımasız bir şoven ve faşist baskı ve katliam geliştirir. Bu temelde bazı azınlıklar eritilip, Kürt milleti üzerinde de acımasız bir yok etme dönemine girilirken, Anadolu Türkmeni, Anadolu Türk köylüsü üzerinde ise acımasız bir kapitalist sömürü başlatılır. Bu kapitalist sömürü günümüze doğru yalnız Türk kapitalizminin ihtiyaçlarına göre geliştirilmekle kalınmaz; bu nüfus dünyanın dört bir tarafına savrularak, Anadolu köylüsü Avrupa metropollerinde, Ortadoğu'da köle gibi pazarlanarak, sınırsız bir sömürünün bir de bu temelde sağlanması esas alınır. Bir kapitalist palazlanmaya, bir tekelci Türk kapitalizmi oluşturmaya yönelerek, günümüze doğru geldiğimizde NATO'ya yanaşarak, Batı'nın ideolojik egemenliğine sığınarak, çoktan İslamiyeti terk edip onu daha çok halk yığınlarını uyuşturmada kullanarak gelişmek ister. Özünde İslama karşıdır, ama halk yığınları Müslüman olduğu için Müslümanlığı onları uyutmada bir araç olarak kullanmaktadır. Türk egemenleri İran devriminin etkilerini sınırlamak için, bu devrimle sahte bir uzlaşmaya girme, gerekirse laiklikten de taviz verme pahasına bunu yapma ikiyüzlülüğünü göstermişlerdir. 12 Eylül faşizminin, İslamiyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun yüz yıllardan beri onu gerici sağ ve dogmatik bir biçimde kullanması yetmiyormuş gibi, daha da içinden çıkılmaz bir biçimde ve aynı zamanda arkasına devletin istihbarat güçlerini de vererek utanmaz bir biçimde ve son derece ikiyüzlüce kullanması söz konusudur.

Faşist Türk burjuvazisi, İslamın en gerici biçimi olan Sünniliği ve bunun çeşitli tarikatlarını çok çarpık bir biçimde ve hem de ajanvari kullanarak, toplumu etki altında, baskı altında tutmak istemektedir. Kendisi tepede sivil kuvvet olarak aslında çoktan kâfirleşmiştir, ama görüntüyü kurtarmak için İslamı kullanmaktan da sakınmaz. Diğer yandan, Batı'nın da en gerici, en şoven emperyalist kesimleri ile, daha dün Hitler'le dostluk ilişkisinde

olduğu gibi, bugün onun ardılları ile de ilişkisini sürdürmektedir. Başta ABD emperyalizmi olmak üzere, bunlar kapitalizmin en tutucu-muhafaza-kâr rejimleridir, devletleridir, imparatorluğudur. İşte tüm bu güçlerle 1950'lerden sonra ittifaka girer. Girdiği ittifak ilişkilerini Ortadoğu halklarına, İslam halklarına ve sosyalist halklara karşı kullanır. Emperyalizm onu bunun için kullanır. İslami görünüm altında İslama karşıt olarak kullanır. Hem Ortadoğu halklarına, hem Sovyet halklara karşı kullanır. 12 Eylül'de faşist düzende bu daha ileri bir aşamaya vardırılır. Türklük artık tamamen Batı'nın hizmetinde, Batı'nın dilencisi durumundadır. AB'ye girmek için her gün dilekçe verir, her gün sızlanır. Artık Anadolu bu Türk işbirlikçileri vasıtasıyla Batı'nın yeni sömürgeci durumuna gelmiştir, Kurdistan ise klasik sömürgeci durumuna sokulmuştur. Bir avuç işbirlikçi çıkarlarıyla buna hizmet etmektedir. Artık çıkarlarını, tamamen Batı'nın emperyalist-kapitalist sınır tanımaz sömürsünde görmektedirler. Bunun için karşı çıkmayacakları bir değer yoktur; yeter ki, çıkarları sürdürülsün. Evren-Özal kliğinin İslamı kullandığını, "Türk-İslam Sentezi" adı altında bir sahte yutturmacaya girdiğini görmekteyiz. 12 Eylül faşizminin, bu anlamda gerçekten İslam halklarının çıkarıyla ilişkisi şurada kalsın, tamamen onlara karşı olma durumu vardır. Batılı emperyalist ideolojilerin en güçlü destekçileri oldukları halde, özellikle İran İslam Devrimi'nin olumlu etkilerini sınırlandırmak için, İslama sığınmaları, yani "Türk-İslam Sentezi" söz konusudur. Bu, İslamın özünü almak değil, gerici, şematik, dogmatik yanlarını İslam halklarının uyanışında olumsuz bir tarzda kullanmak için girdikleri bir sahtekârlıktır; tamamen ajan İslami bir hareketi geliştirmektir. Bu, öyle kokuşmuş, öyle iğrenç bir biçimde ortaya çıktı ki, mücadelemizin geliştiği alanlarda MIT'in olağanüstü çabaları ile bir yığın sahte tarikat örgütlendirildi. Bu tarikatlar (Nakşibendi, Kadiri vb.) sözde dini tarikatlar gibi lanse edilmesine rağmen, tamamen halkın temiz dini duygularını kötüye kullanmak için icat edilmiş istihbarat faaliyetleridir. Son derece karşı-devrimci bir öze sahiptirler. Özellikle Kurdistan'da, yüzyıllardan beri beyler tarafından İslamın gerici bir temelde kullanılması gibi, şimdi de bunların böyle gerici bir tarzda hâkimiyetlerini sürdürmek için onu kullanmaları söz konusudur.

Dinin Kaba Materyalist Yorumu Tehlikelidir

Biz bu değerlendirmeleri daha çok genelde din, özelde İslam dini gerçekliğini ortaya çıkarmak için yaptık. Ancak günümüz için çıkarılacak sonuç şudur: Genelde sosyalizm adına, ama kaba materyalistçe dinin ve İslamın yorumlanması tehlikelidir, buna kesinlikle karşı olmak gerekiyor. İslamın genelde ABD emperyalizmi, özelde onun Türk işbirlikeleri tarafından tehlikeli bir biçimde, İslam kökenli halkların uyanışını engellemek ve daha çok da İran İslam Devrimi’nin anti-emperyalist özelliklerini boşa çıkarmak için kullanılması söz konusudur. Bunun yanı sıra sahte İslamı akımlara Ortadoğu monarşilerince muazzam parasal destek yapılmaktadır. Kısmen “Müslüman Kardeşler” teşkilatında bu destek somutlaşmıştır. Ve Türkiye’de de “Refah Partisi”nin içinde, daha önce de MSP bünyesinde bu destek somutlaşmıştır. İslamı savunuyor gibi görünmelerine ve İslam kardeşliğinden yana olduklarını iddia etmelerine rağmen, kesinlikle İslamın devrimci özüyle, halkların bir moral değeri olarak İslamla hiçbir ilişkileri yoktur. Kokuşmuş sömürü ve baskı düzenlerini sürdürmek için İslamın geleneksel etkisini çarpık ve dogmatik bir tarzda kullanmaya çaba sarf etmektedirler.

Emperyalizm bu konuda o kadar umutludur ki, Sovyetler Birliği’nde ki Müslüman halkları bile, İslamı kullanarak, Sovyet sosyalizmi ile atış-

maya sürükleyecek kadar cesaretlenmektedir. Yine, Afganistan’da sosyalizmin çarpık, kaba bir tarzda uygulanmasını da fırsat bilen İslami görünümlü bir gerici hareketin geliştiği ortadadır. Bunun da arkasında güçlü bir emperyalist destek vardır, Ortadoğu gericiliğinin desteği vardır. Bu, İslama doğru yaklaşmamanın, ona kaba ve biraz da ikiyüzlü yaklaşmanın nasıl kullanıldığını göstermesi açısından iyi bir örnektir. Bilimsel sosyalizmi uygulamayan klasik komünist parti anlayışlarının bir halkı nereye götüreceğinin acı bir gerçeğidir. Onun yerine, İran İslam Devrimi’nde görülen, geleneksel dış baskıya karşı olma özelliğidir. Irak’ın İslam devrimine yönelik saldırılarına karşı bir kez daha tarihte hem Irak gerici rejimine ve hem de emperyalizme karşı ilerici bir işlev görmüştür. Her ne kadar mezhepsel görünümlüyse de, İran Devrimi, özünde İran halklarının ve daha çok da Fars baskının milli çıkarlarını ön plana alan bir başkaldırıdır. İran Şahlığını yıkması ilerici bir roldür. İran Şahlığı artıklarına karşı -ki çoğu liberal ve Batı yanlısı görünüyor- çıkması, onları silip süpürmesi olumludur. ABD’nin etkilerine ve yine Saddam önderlikli gericiliğin saldırganlığına karşı tavrı olumludur. Özellikle emperyalizme karşı dini ideolojinin nasıl kullanılabileceğini, yine yerel gericiliğe karşı (Şahlık ve monarşik rejimlere karşı) nasıl dikilebileceğini ortaya çıkarabilmiştir. Bunlar olumlu derslerdir. Dolayısıyla, Ortadoğu’da yerleşik veya daha çok da emperyalizm tarafından çıkarları sağlama alınmış, belli bir statüye kavuşmuş olan ve çeşitli bağımlı devletçikler biçiminde somutlaşan statükoculuğa karşı, İran’ın devrim hamlesi, devrimin Ortadoğu’da gelişmesi açısından olumludur. Statükonun parçalanmasına yönelik her gelişme devrimin objektif ve sübjektif gelişimine hizmet eder. Bu anlamda ders çıkarmak, olumlu etkilerinden yararlanmak önemlidir.

Halen gerek Kurdistan’da ve gerekse Anadolu’da, yüzyıllar boyu Osmanlıların dogmatik, gerici, Sünni görünümlü egemenliğine karşı özünde sınıfsal ve ulusal olan Alevi gelenekleri temelindeki direniş varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar Kemalizm diğer birçok gerçeğe yaklaşımindaki ikiyüzlülüğü olduğu gibi burada da gösterip, kendini, Osmanlıya karşı çıkan, dolayısıyla Alevi mezhebini koruyan biri gibi göstermişse de, tamamen Batı ajanlığı tipinde bir ideolojik yaklaşım içinde olduğu, yine TC’nin bu konuda çok somut bir ajan kurum olduğu göz önüne

serilmiştir. Bu gerçekler temelinde, Osmanlıya karşı olduğu gibi, Türk egemenliğine karşı da, direnişçi geleneğini Kurdistan’da ulusal kurtuluş temelinde dönüştürerek sürdürmek açısından Alevilerin konumu ilerici-devrimci bir imkân sunmaktadır.

Devrimci Yaklaşım İlerici Ve Sonuç Alıcıdır

Evren-Özal kliğinin dine sığınması sahtekârcadır. Tonlarca ayet yazıp Kurdistan’da helikopterlerle dağıtarak Partimizi din düşmanı ilan etmeye çalışmaları çok sahtekârcadır ve karşı devrimci bir girişimdir. İslamın devrimci özü ile hiçbir ilişkisi olmadığı halde, halkın geri konumunu kullanarak, devrimci faaliyetlerimizi henüz istenilen düzeyde örgütlenmemiş olmasını fırsat bilerek, böylesine bir sahtekârlıkla halkı ulusal kurtuluş mücadelemize karşı çıkmayı hedeflemektedir.

Bu konuda bizim baştan beri dikkatli ve duyarlı hareket etmemiz sonucu, tam olmasa da belli gelişmelerin ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Diğer yandan gerici, dogmatik İslami yaklaşımlara karşı çıkışımız doğrudur, bunu da kısmen gösterdik. Daha çok önümüzdeki dönemde MİT patentli mevcut bütün tarikat örgütlenmelerini seytlik ve şeyhlik kurumlarını yerle bir etmek; ama buna karşılık, halkın direniş geleneğinde sinmiş bulunan, halkın adalet ve moral değerlerinde yerleşmiş bulunan İslami değerlere saygılı olmak, onun dini düşünüş ve tavırlarına kesinlikle ve hem de İslamın devrimci yorumunu bu biçimde yaparak sahip çıkmak devrime oldukça hizmet edebilecektir. İslam adı altındaki bütün

o sahte kurumları, tarikatları, gerici imamları, benzeri kuruluşları tasfiye edip, bunun yerine halkımızın, İran Devrimi'nde görüldüğü gibi, anti-emperyalist, anti-kapitalist İslami duygularını, moral değerlerini, eşitlik anlayışını, adalet anlayışını İslamın doğru yorumu, doğru değerlendirilmesi ve doğru sahiplenilmesi biçiminde halka götürmek, bu temelde halkı bilinçlendirmek, kaba materyalist yaklaşımı bu biçimde aşarak bilimsel sosyalizmin Ortadoğu halk gerçeğine ve kendi halk gerçekliğimize başarıyla uygulamasını bilmek gerekir.

Bu temelde kitle bağlarını geliştirmek, kitlelerin aslında önemli oranda isyana hizmet edebilecek, adaleti işletebilecek, zulme ve eşitsizliğe karşı mücadelede küçümsenmeyecek başkaldırı olanaklarını açığa çıkarmak mümkündür. Bunun yapılması büyük öneme sahiptir. Bu temelde halkın direnişçi özelliklerini, hak-adalet duygularını harekete geçirmek büyük önem taşıyor. Bizim ulusal kurtuluşumuzda bu çok hayati bir yaklaşımdır. Ulusal kurtuluş hareketimiz, İslami ölçülerle vurgulayacak olursak, bu anlamda İslamın başlangıçtaki devrimci özelliklerini olduğu gibi günümüzün koşullarına uygulayarak, azimde, kararlılıkta, eşitlik ölçülerinde ondan yararlanmaya, düşkünlüğe karşı olan özelliklerini dikkate almaya ve halkımızın da bağrında mevcut bulunan bu değer yargılarını esas almaya özen ve saygı gösterir.

Halkımızın da önemli sınıfsal ve ulusal çatışma içinde bir kimliğinin bulunduğu, olumsuz ve olumlu yönlerin mevcut olduğu bilinerek, bunlar doğru bir çözümlemeye tabi tutulmalıdır. Sahte ve biraz da dogmatik İslamcı gelenekle mücadele, bir mezhep mücadelesi değildir; bir sınıf ve ulus mücadelesidir. Ve bu çok açıktır. Bunu yeniden gün yüzüne çıkarmak, bu mücadeleyi, karşımızda sahteliği, ajanlığı tartışılmaz olan ve tamamen Batı ajanlığını yaşatmak durumunda olan bir faşist rejime karşı yürütmek, genelde Kemalist TC'ye, özelde onun 12 Eylül'cü yaklaşımlarına karşı sürdürmek günümüzde büyük öneme haizdir. Bunu yaparken, aynı zamanda halkımızın olumlu tarihi özelliklerine de büyük değer biçmeyi, başlı başına bir örgütlenmeyi, başlı başına bir direnmeyi, bir protestoyu ifade eden bu değerleri ustaca yakalayarak, bunları örgütleyerek büyük bir ulusal kurtuluşçu ve sınıfsal devrimci güç haline gelmeyi bilmeliyiz. Bu gerçeğe şimdiye kadar soldan getirilen inkârcı-kaba yorumları, ideolojik mü-

cadele ile gidermeliyiz. Özellikle Türkiye solunda çok etkili olan bu yaklaşımları asla kendimize yakıştırmamalıyız. Ve bu konuda biraz gerçeklerimize bağlı olmamızın bizi kitleleştiirdiğini göz ardı etmemeliyiz. Daha da azami kitleleşmenin, mevcut olağan yaklaşımımızı daha da derinleştirerek uygulamayla bağlantılı olduğu unutulmamalıdır. Bütün bunların İslamda bir reformculuk olmadığı, tam tersine halklarımızın yüzyıllardan beri kazanmış olduğu tarihsel özelliklerine gerçekçi yaklaşımdan ibaret olduğu açıktır. Somut gerçeklere, halkın somut tarihi gerçeğine, kimliğine doğru yaklaşılmalı, kimliğin başlangıçta çok güçlü olmasına karşılık, emperyalist-kapitalist sömürgeci güçler tarafından nasıl geriletildiği, köretil-diği ortaya konulmalı ve buna karşı mücadelenin temel bir biçiminin de halklarımızın tarihini ortaya çıkarmanın gerçekçi bir çabası ve mücadelesi içinde olmak olduğu iyi bilinmelidir.

Bu gerçeklerle emperyalizme, sömürgeciliğe ve işbirlikçilerine karşı kimlik savaşı içinde olmak, ulusal ve sınıfsal kimlikle savaşıım vermek, kurtuluşu bu biçimde tarihi bir temele indirgemek, böylelikle birçok uygarlığa beşiklik etmiş Ortadoğu halklarına tekrar insanlık değerlerinin oluşmasında büyük rollerinden birisini oynatmak ve günümüzde bu halkları kapitalist-emperyalizme karşı çıkararak bu temelde yeniden doğuşlarını gerçekleştirmek Partimizin ideolojik yaklaşımının esaslarındandır. Partimizin sosyalizm kavrayışının bir ifadesidir. Bu, Ortadoğu halklarının gerçeğine en bilimsel sosyalizmi yaratıcı bir biçimde uygulamamızın özüdür. Türkiye’de özellikle bu konuda geliştirilmek istenilen, “Din ve devlet işleri ayrıdır. Laiklik ilericiyiktir” safsatasına inanılmamalıdır. Laiklik aslında Batı’nın ve Siyonizmin çıkarlarını dikkate alan, Ortadoğu halklarının ise sınıfsal ve ulusal kurtuluşlarını örtbas etmede kullanılan bir yaklaşımdır.

Partimizin esas aldığı bilimsel sosyalizmin, toplumu bütün yönleriyle nasıl özgürleştirebileceğinin çerçevesi çizilmiştir. Yine, dinsel gerçeğe nasıl yaklaşıldığı açıkça bellidir. Bu açıklık içerisinde, laikliğin Türkiye’deki gelişimini biz ilericiyik olarak değerlendirmiyoruz. Bir devrim olduğunu, son derece ilerletici bir öge olduğunu kabul etmiyoruz. Bilakis, laiklik, genelde Ortadoğu halklarına, özelde ise Anadolu ve Kurdistan halkına karşı olan, onların sınıfsal ve ulusal kurtuluşlarına dayatılmış bir Batı oyunudur. Bir Batı işbirliğidir. “Din ve devlet işleri birbirlerinin

den ayırır” derler ama bu dinin devlet tarafından en kötü bir biçimde kullanılmasıdır. Türk Diyanet İşleri Başkanlığı adı altında, dinin son derece boyun eğmeci ve en silik bir tarzda devletçe kullanılmasına hizmet eden bir kurum vardır. Yine işine geldiği zaman dini en kötü bir tarzda ve de özellikle sınıfsal-ulusal mücadeleye karşı kullandığı bilinmektedir. Bu, dini sosyalizme karşı kullanmasıdır. Bu nedenle, Türkiye’deki laikliği reddetmek, karşı-devrimci özünü görmek gerekir. “Din ile devlet işleri ayırır” safsatasına inanmamak gerekir. Din, ayrılmaz bir siyasal yaşamdır; aynı zamanda onun kültürel, moral bir sosyal biçimidir de.

Ortadoğu’nun insanı ve halkları bu anlamda İslami kimlik içerisinde din ve devlet ayrımı şurada kalsın, dinle devlet iç içe, kültürel, sosyal, hukuki ve hatta ekonomik yaşamı iç içe ayarlayan bir öze sahiptir. Böylesine bir tarihi gerçekliği vardır. Dolayısıyla dinin bu biçimdeki saptırılmışlığına, ikiye bölünmüşlüğüne karşı olmak, İslam dininin Ortadoğu halkları gerçeğinde önemli bir ağırlığı olduğunu görmek, bu ağırlığı olumlu yönden değerlendirmek, gerici özünü tasfiye edip ilerici-olumlu özüne sahip çıkmak, günümüzde halkların kimlik bulmasında ve ulusal kurtuluşlarında bunu böyle benimseyip değerlendirmek önem taşır. Laiklik ikiye bölünmüşlüğüne gerçekten karmakarışık hale getirdiği ortamı böylesi bir yaklaşımla aydınlatmak ve gerçeklerin hakkını vermek, halkların kimliğinin doğru kavranmasına ve günümüzde Kurdistan halkı söz konusu olduğunda kendi tarihi gerçekliğine bu biçimde sahip çıkmak, aynı zamanda günümüzün sınıfsal ve ulusal çelişkisini gidermede, kendi kimliğini doğru kullanmada ve tanımlamada özenli ve bilinçli davranmasını bilmek, bundan sonraki ulusal kurtuluş faaliyetlerinde İslam dininin olumlu özelliklerini iyi yakalayarak daha şimdiden bir cephesel kol halinde örgütlemek, İslam dini ve ulusal kurtuluş arasındaki doğru ilişkiyi Kuran ayetlerine dayanarak açıklamak, bunda giderek doğru bir programa kadar ulaşmak, bütünüyle halkımızı ve dürüst din adamlarını bu temelde ulusal kurtuluş çatısı içinde örgütlemek doğru ve yerine getirilmesi gereken bir görevdir. Mevcut yetmezlikleri bu temelde aşmak, ulusal kurtuluşçu cephe hareketini ve dolayısıyla da toplumsal kurtuluşu hızlandıracaktır.

Aynı zamanda, faşizmin hala İslami bir çerçeveye bürünerek ve halkımızın bilincinin de yeterince gelişmemesini fırsat bilerek asimilasyon te-

melinde İslamı çok kötü kullanmasına engel olmak için, mezheplerin rolünü, özellikle Aleviliğin rolünü ulusal kurtuluştaki doğru bir çözümlemeye kavuşturmak ve faşizmin dine ikiyüzlüce yaklaşmasına karşı dini doğru temelde ele alıp açıklamak tahmin edildiğinden daha fazla olumlu bir halk gerçeğine yol açacaktır. Yine bu, mezhep çatışması adı altında faşizmin halkımızı birbirine karşı kullanmasına son verdirebilecektir. Unutmayalım ki, 12 Eylül faşizminden önce mezhep kavgasıyla sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelemiz bastırılmak istendi. Ve bu konuda hiç de az mesafe kat edilmedi. Bunu önlemek ve önümüzdeki dönemde din ve mezhepçilik kozunu ellerinden almak için soruna böylesine kapsamlı yaklaşmak ve bu biçimde çözüm gücü olmak büyük önem taşıyor. Partimiz, bütün toplumsal ve ulusal sorunlara olduğu gibi, görülüyor ki din gerçeğine, dinden kaynaklanan sorunlara da bilimsel bir çözüm getirebiliyor. Bu çerçevede doğru ve olgun bir hareket programı ortaya çıkarabiliyor.

Özellikle bundan sonra da geliştirilecek örgütlü çalışmalarla ulusal kurtuluş mücadelemiz ve de onunla iç içe sınıfsal kurtuluşumuz önemli bir aşamaya gelebilecektir. Bu aşamaya gelirken, dinin devrime karşı tehlikeli bir biçimde kullanılmasını engellemek ve İslamiyeti devrimin hizmetinde iyi bir işleve kavuşturarak bu silahı gericiliğin kendisine karşı, emperyalizme, sömürgecilğe ve tüm işbirlikçilerine karşı ustaca çıkarmak gerekir. Önümüzdeki dönemde çalışmalarımızda bir de bu temelde daha başarılı bir yaklaşım göstermek mümkündür. Bu yaklaşım, pratikte gösterilecek çabalarla örgütlendirildiğinde, hem daha fazla kitleleşmeye ve hem de halk savaşıımızın daha da hız kazanmasına, dolayısıyla başarıya gitmesine yol açabilecektir.

Sonuç

İnsanlarda din düşüncesinin ortaya çıkışından günümüze kadar bütün dinsel olay ve süreçler incelendiğinde ortaya inkâr edilmez bir gerçek çıkmaktadır. Her şeyden önce, din, başlangıçta insana zorla ve dışarıdan dayatılan bir olgu değildir. Her ne kadar tarihsel süreç içinde dinler kurumlaşmış ve sınıfsallaşma olayında rol oynamışsa da, başlangıç tamamen farklıdır.

Bu yüzden, din, hiçbir zaman insanların toplumsal gelişmelerinin belli bir aşamasında ihtiyaç duyulan ve topluma dayatılan bir olay olarak görülmemelidir. Din, insanla birlikte vardır.

Din, başlangıçta, insanlığın doğa ve yaşam zorlukları karşısında yöneldiği bir sığınma, kendini güçlü hissetme ve doğaya (daha sonra topluma) egemen olma ihtiyacından doğmuştur. Ölümü bir türlü kabul etmeyen insanın “cennet” ve “öbür dünya” tasarımı da mutluluk içgüdüsünün hayal âleminde tatmin olmasıdır. Bu bakımdan insan, yaşam, doğa ve ölüm karşısında böylesi bir yönelime gereksinim duyar. Başlangıçtan günümüze kadar dinler tarihine bakıldığında, manevi düşünce aynen kalmak şartıyla, tanrı kavram ve tasavvurunda değişiklik olmuştur. İlkel komünal toplumdan günümüze kadar, doğa güçlerini temsil eden tanrılar-

dan ve putlardan Semavi dinlere kadar kat edilen gelişme, doğrudan bilimsel gelişme ve insan ufkunun gelişmesiyle ilgilidir. Burada din ve tanrı kavramını da özdeşleştirmek gerekir. Manevi güçlerin tanrı kavramı olarak sembolleştirilmesi nasıl olursa olsun, hemen hemen bütün dinlerde manevi düşünceye sevk eden nedenler aynıdır. Aradaki fark, içinde bulunulan zaman, mekân, yaşam şartları ve kat edilen bilimsel gelişme ile, doğa ve maddeyi anlama düzeyi ile ilgilidir. İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar geçen süre içinde tanrılara atfedilen sıfat ve güçlülüğün basitten karmaşığa ve büyüğe doğru gelişimi, kuşkusuz tanrının evrimi değil, insanın evrimi ve toplumsal gelişme ile ilgilidir.

Din ve tanrı tasavvuru insanın gelişme düzeyine göre şekil almaktadır. Başlangıçta insan, doğa ve yaşam karşısında güçsüz olduğundan, günlük yaşam dâhil her olayı tanrılarına mal ederdi. Zamanla bu durum aşılmakta ve tanrı hem yüceltilmekte hem de artık basit ve anlaşılabilir, açıklanabilir olayların nedeni ve sorumlusu olmaktan çıkarılmaktadır.

Demek ki, din ile yaşam arasındaki ilişki her zaman var olmuştur. İnsanın doğa, evren ve madde üzerindeki düşüncesi muğlak kaldığı sürece ve yine yaşam ve ölüm gerçeğini kendi içine sindiremediği ve kabullenemediği sürece manevi düşünceler şu ya da bu şekilde var olacaktır. İnsanların her şeyi bilme ve ona hükmetme, onu değiştirme hırsıyla bilinmeyenlerin çokluğu arasındaki çelişki var oldukça insanların doğaüstü, madde üstü güçlere inanmasının temelleri var olacaktır.

Din, insanın doğa, yaşam ve ölüm karşısındaki güçsüzlüğünün bir eseri olarak ortaya çıkmakla birlikte, zamanla bir ideoloji durumuna gelmiştir. Aydınlanma çağına kadar, bu durum devam etmektedir. İnsanların dünya, evren, gök bilimi ve madde konusundaki düşünceleri ve bunlara getirdiği yorum gücü, o zamanki bilimsel gelişme düzeyine tekabül etmekteydi. Her doğan yeni gün, o zamana kadarki bilim-teknik ve doğa bilimine belli yorumlar getirerek bunları kendisine mal etmekteydi. Oluşturulan düşünce ve yorum sistemi, insanların kabul edebileceği ve en azından çürütemeyeceği ölçüleri ve kanıtları esas almaktaydı. Ortaçağ boyunca, insanların, ulaşmak istedikleri düzeyiyle, gerek Müslümanlıkta ve gerek Hristiyanlıkta ideolojik, politik, hukuksal ve toplumsal yaşamın sürdürülmesine tümünden damgasını vuran dine itiraz etmeleri için pek gerçekçi bir nedenleri yoktu.

Ne var ki, evrenin yapısı ve madde üzerindeki somut ve deneyle ispatlanabilir bilgiler ortaya çıkınca, dinde reform yoluna gidildi. Bu değişiklikte, üretim ve üretimden kaynaklanan çeşitli sorunlar da önemli rol oynamaktadır. Özellikle Hristiyanlıkta bu durum belirgin olarak görülür. Kilisenin farklı yasaları ve tüm toplum üzerinde dini yasalarla egemen olması durumu, geri feodal koşullarda önemli çelişkilere dönüşmeden katlanılabilir bir konumdaydı. Var olan ekonomik, toplumsal ve bilimsel sorunlara kilise ölçüleri içinde çözüm getirmek mümkündü. Ama kapitalizmin de ortaya çıkışına neden olan gelişmeler ve yasalarla kiliseyi uzlaştırmak artık imkânsızdı. Kilisenin bu gelişmeleri uzun süre görmezlikten geldiği, inkâr ettiği ve hatta buna karşı direndiği bilinmektedir. Ne var ki, gözle görülen gerçekleri uzun süre tümünden inkâr etmek de mümkün değildi. Burjuvazinin yeni bir felsefeyi kendisine çıkış yaparak üretim, hukuk ve sosyal-siyasal yaşamı yeni esaslar üzerinde inşa etmesi ve kilisenin egemenlik alanında kalması bu döneme rastlamaktadır.

Görüldüğü gibi, insan düşüncesinin egemen olduğu yerde din ve tanrı uzaklaşmaktadır, ama tamamen yok edilememektedir.

Dinler, toplumsal sorunlara çözüm getirdikleri ölçüde sadece bir inanç olmaktan çıkmış, sosyal yaşam içinde de hayat bulmuşlardır. Tek tanrılı dinlerde bu olgu daha net görüldüğü gibi, eskiden yeniye gelindikçe dinlerin bu rolü de artmaktadır. Örneğin, Hristiyanlık daha eski olduğundan, toplumun binlerce yıl sonra karşı karşıya kalacağı sorunları net olarak görememiştir. Kilise yasaları (reform öncesi) oldukça katıdır. Toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve bilimsel gelişmesine kapalıdır ve bütün bunları kendi onay ve süzgecinden geçirmek ister. Dolayısıyla, daha sonraları, kilise ve krallıklar arasında büyük çelişkiler görülür ve hatta bu çelişkiler çatışmalara dönüşür. İslamlık kendisinden önceki dinlerin sonuçlarından, olumlu ve olumsuz yönlerinden dersler çıkarır ve ta başından, din ile ekonomik-toplumsal gerçekleri uzlaştırmaya, kuralları esnek tutmaya özen gösterir. Dinin ekonomik ve sosyal yaşamın yasalarıyla çelişkiye düşmemesi için aldığı tedbirler esnek olduğundan, günümüze kadar şeriatla idare edilen toplumların varlığı da söz konusu olur. “Müft ahit” denilen büyük din âlimleri, tarih süreci içinde, her elli, yüz yılda bir tarihin kat ettiği gelişmeleri değerlendirirler ve İslami kuralları

bu yeni gelişmelere ayarlarlar. Bununla, dini, her zaman diri ve çözüm gücü gibi tutmaya çalışırlar. Burada İslamlığın sosyal bir din olma özelliği ortaya çıkar. İslamlığın en son din olması özelliği de dini kuralların esnek tutularak gelecekte yeni bir din sorununun ortaya çıkmasının baştan engellenmesi yüzündendir.

Demek ki, başlangıçta doğa karşısındaki güçsüzlüğün bir sonucu olarak ortaya çıkan din, daha sonra, insanın doğa karşısında belli bir inisiyatife ulaşmasıyla ve sınıflı toplumlarla birlikte insanlar arasındaki mücadelelerin de yeni bir biçimi oluyor. İnsanın tarih boyunca karşı karşıya olduğu sorunların çözümünde şu ya da bu şekilde din etkisini ya da dine sığınmayı görmekteyiz. Yine, bir başka yönden de şu olgu iyi gözlenmektedir: İnsanlararası egemenlik mücadelesinde, sınıf sömürüsü ve otoritenin tesis edilmesinde, insan her zaman için dine gereksinme duymamıştır.

Feodal toplumda insanı her yerde ve her zaman fiili bir denetim altındaki tutamayan hâkim sınıflar, her yerde hazır ve nazır tanrı kavramını geliştirmişler ve göklere çıkarmışlardır. Kölecî sistemin yıkılmasıyla, insan tanrılar da son bulur. Tek tanrılı (Semavi) dinlerin ortaya çıkışıyla, hâkim sınıfın temsilcileri tanrı olma sevdasından vazgeçerler. Bu dönemle birlikte Hıristiyanlıkta papa ve kralları, İslamlıkta da halifeleri tanrının yeryüzündeki temsilcileri olarak görmekteyiz. Feodal hâkim sınıflar dinleri sınıf çıkarlarına göre düzenlemekte ve bir egemenlik aracı olarak kullanmaktadırlar.

Ortaçağda tek tanrılı dinlerin, özellikle İslam dininin son ve en önemli tek tanrılı din olarak kendisini ilan etmesiyle birlikte, bir anlamda dinsel ideolojik çağın yerini giderek bilimin ön plana çıktığı bir çağa bıraktığını belirtmeliyiz. İslamiyet'in kendini son din ilan etmesi tesadüf değildir. Uygarlığın genel gelişme seviyesi, özellikle bilimlerin gelişmesi, yani doğanın bilimsel yöntemlerle başta deneyim, gözlem, yoklama, sınama, tecrübe etme ve böylelikle doğa kanunlarının bu doğruluğunu pratikte görebilme yöntemleri, uygulamaları ile kendini daha da ortaya çıkardıkça, özellikle kapitalizmin doğuşu ile birlikte bilimin kapitalist gelişmedeki yeri belirginleştikçe, dinsel ideoloji ve ona dayalı siyasal, hukuki, ekonomik uygulamalar sert bir eleştiriye uğruyor. Bunun yerine, başta doğa alanı olmak üzere, giderek toplumsal alan da devrimci bir eleştiriye tabi tutuluyor.

Özellikle toplumun tarihsel gelişiminden tutalım, ideolojik, siyasi, hukuki, ekonomik bütün yönlerde bir eleştiriye tabi tutulması söz konusudur. Daha önce dinsel ideoloji ile izah edilmek istenen her şey tersyüz edilerek bilimle izah edilmek isteniliyor. Ve bu alanda sadece eleştiri değil, giderek dine düşmanlık geliyor. Burjuvazinin yükseliş çağında bu anlamda dine karşı yönelttiği sadece bir eleştiri değil, giderek bir düşmanlıktı.

Kapitalizmin gelişmesi, üretimin merkezileşmesi ve sömürünün daha somut esaslar üzerinde mümkün olması, bir bütün olarak kapitalist üretim ilişkileri, insanların din vasıtasıyla denetlenmesini gereksiz kılar. Burjuvazi, ekonomik ve sosyal yapıyı sürekli ordu, polis ve gelişmiş teknikle, her alanda örgütlü devlet gücüyle denetleme imkânlarına sahiptir. İnsanları manevi yollarla direkt ya da dolaylı olarak kendisine bağlama zorunda değildir. Metanın toplumsal yaşama damgasını vurma-sı ve ekonomik bağımlılığın son derece sistemli bir biçimde burjuvazi lehine şekillendirilmesi, ruhani liderleri, yetki ve varlıkları sınırlı birer sembol durumuna sokar. Sermaye ve üretim araçları kimin elindeyse o topluma egemen olmaktadır.

Ama ne zaman ki kapitalizm olgunlaştı, yeni devrimci sınıf olarak proletarya doğdu ve bu sefer eleştiri silahını, hem de en güçlü ve daha bilimsel olarak proletarya üzerine aldıysa, işte o zaman egemen sınıf olarak burjuvazinin zırhına sığınmaya başladı. Ve dini tekrar öne çıkarmaya, kitleleri eski dinsel ideolojik dogmalarla köreltmeye, kendi sınıf çıkarlarına dini alet etmeye başladı. Dinin olumlu özelliklerini veya eşitliğe, adalete, hümanizme dayalı hususlarını kendi bencil sınıf çıkarları için kullandı. Ve bu anlamda bilimsel sosyalizmin önderleri dinin bir afyon olarak kullanıldığını göstermek istediler. Böylesi bir belirleme yaptılar. Dönemi için bu anlaşılır bir husustur.

Daha sonra emperyalist aşamaya ulaşan kapitalizmin, özellikle sömürgeleştirdiği alanlara, onların geleneksel tarihlerine saldırılarını geliştirirken bütün manevi üst yapılarına da bir saldırısı söz konusuydu. Dolayısıyla sömürgeciliğe karşı, emperyalizmin sömürgeciliğine karşı, sömürgeleştirilen ülkelerin halklarının başkaldırısında eski geleneklerin direnişçi özelliğinin yanında dinin de önemli bir başkaldırıcı özellikte olduğu ortaya çıktı. Ortadoğu toplumlarında olsun, birçok geri bırakılan,

sömürgeleştirilmek istenilen halklarda olsun, din ideolojik bir konuma da büründü. Bir direnç kaynağı oldu. Her ne kadar bilimsel sosyalist bir ideolojik öncülük değilse de bu, yine de emperyalizme, onun dayattığı sömürgeciliğe karşı çıkması anlamında bir roldür ve bu günümüze doğru en belirgin olarak İran'ın anti-emperyalizminde görülür. İran'da Şiâlik temelinde İslamiyet'in önemli bir ideolojik fonksiyonu yerine getirmesinde görülür. Ortadoğu halklarının anti-emperyalist mücadelelerinde, anti-sömürgeci mücadelelerinde dinin bünyesinde bu temelde kullanılacak yanların olduğunu görmek gerekir.

Özellikle Şia (Alevi) mezhebinin kökeni yüzyıllara dayanan isyancılığında dinin bu başkaldırcı yanlarını görüp güncelleştirmek, bunu yalnızca mezhepsel sapmalarda da değil, dinin başlangıçtaki ihtilalcı özünde ve onun ileri bir dönemi açan özelliğinde iyi görmek, günümüzde de halkların devrimci mücadelesinde bunu kullanmak, özellikle dinin gerici bir temelde kullanılışına karşı ilerici bir temelde kullanılışına büyük önem vermek gerekiyor.

Sınıflı toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte, hem sınıflar arasındaki çelişkilere ve hem de sosyal yaşam kurallarına müdahale etmede dinin seyirci kalmadığı görülmüştür. Doğa dinlerinden tek tanrılı dinlere geçişin nedenlerinden birisi de budur. İnsanlar arasında sınıfsal çelişki ve bu çelişkiden doğan sorunların olmadığı dönemlerde, dinin konusu ve insanların dinden beklentileri farklıdır. Yağmurun yağdırılması, afetlerin çıkması, ürünlerin bereketli olması vb. sorunlar dine sarılmanın nedenini oluşturmaktadırlar. Ama sınıflı toplumlarla birlikte, bölüşüm, hukuk, mülk edinme ve en az bunlar kadar, mevcut ekonomik, sosyal ve siyasal düzeni koruma, aşırılıklardan kaçınma, kültürde, ahlakta, insan neslini ve ortak yaşam değerlerini risklerden koruma gibi sorunlar dini kurallara göre çözüme kavuşturulmaktadır.

Dinin bir de geleceğe ilişkin rolünden kısa bir tanım düzeyinde bahsetmek istersek: Her ne kadar dinin doğuşu ve yaşam karşısındaki zayıflıktan kaynaklanıyorsa ve bireyin bu konudaki zayıflığının bir ürünü olarak doğuyorsa da, yine toplumun özgürleşmesi oranında, doğaya karşı toplumun ve bireyin hâkim olmasıyla orantılı olarak nasıl etkisini yitirebilecekse de, her zaman doğa karşısında bireyin zayıf kaldığı ve her zaman doğa güçle-

rinin tahribatlarıyla, üstünlüğüyle karşı karşıya kalabileceği göz önüne getirildiğinde, klasik dinler gibi olmasa da, tek tanrılı dinler gibi olmasa da, yine de güncel doğa ve de sınıfsal, toplumsal çelişkiler, zayıflıklar oranında dine de yaklaşımların kendini ortaya çıkaracağını, dolayısıyla her zaman bir manevi boşluğun manevi bir yaklaşımla doldurulacağını bilmek gerekiyor. Dolayısıyla, bu konuda kaba materyalist bir yaklaşım yerine, toplumların içinde bulunduğu doğaya ve içindeki çelişkilere karşı zayıflıkları oranında, yaratıcı manevi bir yaklaşımın sergilenmesini becermek gerekiyor. Bunun önemini bilerek yaklaşmak gerekiyor.

Bugün bilim ve teknikte gelişmiş toplumlarda dinin halen varlığını sürdürmesi, hatta tamamen bilimsel esaslar üzerinde toplumu eğiten Sovyetler Birliği'nde bile dinin önemli ölçüde var olması ve bunun milyonların yaşamında önemli bir yer tutması, insanların basit bilgileri ile tamamen dinden vazgeçmeyeceklerini göstermektedir. İnsan kendi varlık nedenlerini bilmediği sürece, bilim ve teknikte ne kadar gelişme olursa olsun, din, şu ya da bu ölçüde varlığını koruyacaktır.

Nisan 1989

Kurdistan’da Türklük İslamiyet Ve Ulusal Kurtuluşçuluk

Türkiye’de, pek çok alanda olduğu gibi, din ve İslamiyet alanında da çoğu zaman ilericilik, gericilik gibi kavramlar karıştırılıyor. Özellikle laiklik kavramının anlamı, topluma son derece çarpık biçimlerde sunulmak, empoze edilmek isteniyor. Toplumun ezici bir çoğunluğu dinin, İslam dininin etkisinde olan Türkiye’de, denilebilir ki, solun en önemli yetmezliklerinden bir tanesi de, dine ve dini inanç sahibi kitlelere yaklaşımdır. Solun zayıflıklarının ve kitleselleşememesinin başlıca nedenlerinden biri de, kazanması gereken bu kitleleri kazanacak yöntem ve yaklaşımlar geliştirememesidir. O nedenle, bu alanda da kavram karışıklıklarını gidermek, sahte olanı gözler önüne sermek ve doğruları yerli yerine oturtmak kaçınılmaz oluyor.

TC devletin, özellikle 12 Eylül faşizmiyle birlikte, Kürt halk hareketine karşı oldukça yoğunlaştırdığı özel savaş politikasının en çok başvurduğu araç dindir. Öyle ki, din ve dine dayalı sahte tarikatlar, bu dönemde özel savaş politikasının en etkili aracı ve silahı oldu. Oysa lafa geldiğinde, cumhuriyet Türkiye’sinin laik bir temelde geliştirilmek istendiği, Kemalizmin bu konuda katı bir hüküm ifade ettiği söylenir.

Peki bunu nasıl yorumlayalım? Kemalizmin laiklik iddialarının tersine, 12 Eylül rejiminin dini oldukça kullanmasına, yine buna bağılı olarak tarikatçı güçlerin çığı gibi ortaya çıkmasına ve büyümesine yol açmasını nasıl yorumlamalıyız? Kemalizmin laiklik ilkesine sarılışının nedeni nedir? Kime hizmet eder? Günümüzde bir de “Türk-İslam Sentezi”nden, bu temelde partilerin kuruluşundan ve hatta cumhuriyetin köklü bir ideolojik dönüşümünden bahsediliyor. Bu tip gelişmelere nasıl yorum getirmeliyiz? İşte bunlara açıklık getirmeye çalışıyoruz. Ve bunun için de, bazı hatırlatmalar düzeyinde de olsa, tarihi temellerine göz atmak gerekiyor.

Türklük Ve İslamiyet İlişkilerinin Esası Ve 12 Eylül Rejiminin Sahte Dinciliği

Türklüğün en temel yayılma gerekçelerinden birisi olarak İslam dininin gerekleri belirtilir. Yeni, fetihçi bir din olan İslamda, “gaza” için fetih gerekir. Ve bunun da, Türklüğün yayılmacı ruhu ile pek bağdaştığından söz edilir.

Türkler, Orta-Asya’dan çıktıklarında, o bilinen kıtlık, kuraklık, nüfus artışı ve benzeri nedenlerden dolayı İran’a doğru istila hareketlerine başladıklarında İslamla karşılaşırlar. İstilacı yayılma emelleri için, daha en başından, dini, bir araç olarak kullanmak isterler. Bundan dolayı, eğer direkt İslama karşı çıkarlarsa yayılma ve istila çabalarının sonuçsuz kalacağını düşünürler. Çünkü İslamlık hayli gelişkin ve savaşçı bir karakterdedir. Ona karşı direnmek oldukça zordur. Hele yayılma istek ve emellerini gerçekleştirebilmek daha da zor olacaktır. Bu yüzden bir yayılma ideolojisi olarak, İslamlığı çıkarlarına çok uygun bulurlar. Daha IX. ve X. yüzyıldan itibaren Türk aşiret boyları, başta Oğuzlar olmak üzere yoğun bir biçimde İslama yönelirler. İran içlerine doğru yayıldıkça, bir yandan da hızla İslamlaşırlar. Yani, İslamlaşmayla yayılmacılık-

ları arasında sıkı bir ilişki vardır. Ne kadar hızlı İslamlaşırlarsa o kadar hızlı yayılırlar, yayıldıkça da daha fazla İslamlaşırlar.

Görülüyor ki, Türklerdeki yayılmacı ve akıncı ruh, İslamcılığı bir ideolojik işlev olarak oldukça değerlendiriyor. Bir de, Orta-Asya'da kabile federasyonundan öteye gidememiş Türk boylarının ideolojik ve siyasi gelişmeleri sınırlıdır. Henüz barbarlıktan tam olarak kurtulmuş değillerdir. Yani, uygarlığa dönüşüm henüz sağlanmamıştır. Sınıflı topluma güçlü bir giriş yapılmamıştır. Dolayısıyla onları sınıflaşmaya, uygarlaşmaya götürecek bir ideolojik, siyasi gelişmeleri de yoktur. İşte bunu İslamda buluyorlar. Demek ki İslam, aynı zamanda Türklerdeki sınıflaşmayı ve dolayısıyla uygarlaşmayı da geliştiriyor. Bu önemli bir noktadır. Yani Türklerde sınıflaşmak, uygarlaşmak ve İslamlaşmak birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili gelişmelerdir.

Türkler Orta-Asya'dan göç ettiklerinde, Ortadoğu'da gelişkin uygarlıklar vardır. İran uygarlığı, Arap uygarlığı ve Anadolu'daki uygarlıklar sınıfsal gelişmeyi ileri bir düzeyde yaşamaktadırlar. Köleliğin ve feodalizmin ileri bir aşamasındadırlar. Oysa Türkler Ortadoğu'ya doğru açıldıklarında, uygarlık dışı ve barbar bir kavim durumundadırlar. Böyle bir uygarlıkla temas onları geliştirmiş, Türklerin barbarlığı aşmalarını sağlamıştır. Kısacası Türklerin sınıflaşması ve uygarlaşması, İran'da, Anadolu ve Arap yarımada-larında kökleri milattan öncesine kadar uzanan uygarlıklarla temasa geçmeleri ve İslamı kabul etmeleriyle başlar.

Bu dönemde Ortadoğu'da egemen ideoloji İslamdır. İslamlığın olgun dönemi, uygarlığı geliştiren dönemidir. İşte Türklerin en büyük avantajları, bu uygarlıklarla temasa geçmeleri ve bunu sınıflaşmanın taze başlangıcı yapmalarıdır. At üstünde yetişen bir kavim olmalarından dolayı savaşçı kabiliyetleri gelişmiştir. Bir de göçebe olmaları, yerleşik yaşama geçmemiş olmaları ve henüz uygarlığın o yorucu, yıpratıcı atmosferine girmemiş olmaları, onları müthiş akıncı bir kuvvet yapmıştır. Bu akıncı kuvvet İslam gibi yayılmacı bir ideolojiyle birleşmiştir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, İslamiyet bu dönemde ilerici bir rol oynar, ilericiliğe hizmet eder. Her devrim gibi İslam devrimi de fethetmek zorundaydı, fakat önemli olan Türklerin bunu ilkel bir aşamada ve ilkel bir tarzda ele almalarıdır. Bu ilkel barbarlık aşamasındaki kavim savaşçı, göçebe

ve taze olmasından dolayı yayılmacı ideolojiyle birleştğinde müthiş bir saldırı kuvveti haline gelmiştir. İran'ı, Irak'ı, Kurdistan'ı istila ettikten sonra, Anadolu'dan Orta Avrupa'ya kadar ve hatta Afrika kıtasına kadar hızla yayılmaya başlar. Bu yayılmacılığın nedenleri böyle sıralanabilir. Nasıl ki, bir dönem Germen ırkı Roma İmparatorluğu'nu kuzeyden istila edip, feodalizmi yeni bir toplumsal üretim biçimi olarak geliştirdiyse, Türkler de buna yakın bir rol oynamıştır. Germen ırkı da böyle ilkel, barbarlık aşamasında bir kavimdir. Roma ise, köleciliğin son dönemini yaşayan bir imparatorluk, bir uygarlıktır.

Yani kısaca belirtmek gerekirse, tarihte bu tip geri kavimlerin istilasıyla, bunların eski uygarlıkların son kalıntılarına karışmasından yeni toplumsal biçimler doğar. Türklerinki böyle olmamakla birlikte, İslamiyet'in gelişmesini tam olmasa bile yayılmasını hızlandırıyor.

Böylece Avrupa'da yeni bir üretim biçimi olarak doğan ve gelişen kapitalizm karşısında İslamiyet yaydırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda olan şudur: İslamiyet, doğuş ve olgunluk döneminin ilerici hamlelerini temsil etmekten ziyade, artık gerilemeye, gericileşmeye başlar. Özellikle kapitalizmin yükselişi karşısında, feodalizmin gerileme dönemi başlar. Ve artık Türklük, Selçuklu ve daha çok da Osmanlı İmparatorluğu biçiminde geri bir öncü kuvvet olarak karşımıza çıkıyor. Daha XV. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu biçiminde yönetici bir kavim veya onun içinden bir aristokrat, bir sultanlık kesimi çıkaran Türkler, Avrupa'ya karşı, bir anlamda da yeni yükselmekte olan kapitalizme karşı tutucu bir kuvvet olarak didinip dururlar. Bu önemli bir husustur. En önemlisi ise, Türklerde sınıflaşmayı İslamlaşma döneminde görüyoruz. İşte Türkmen kırımı, bir anlamda, İslamlaşma sürecindeki bu sınıflaşmayı ifade eder.

Aristokratlaşan kesim, İslamın egemen ideolojik biçimi olan Sünniliği esas alarak bunu Emevi-Abbasi ideolojik geleneğinin devamı şeklinde Selçuklu ve Osmanlılarda çok daha güçlü kılar ve aristokratlığı oldukça geliştirir. Bey, paşa denilen bir üst tabaka oluşur. Batıda feodaller sınıfı denen bu sınıf Osmanlılarda merkezi feodal, yani sultanlık, paşalık, beylik sistemleridir. Ama burada sultanın gücü merkezidir. Burada Asya tipi toplumların despotik özelliği daha da güçlendirilerek güçlü bir sultanlık rejimi kurulur.

Ezilen kesim olan Türkmenler ise, Toroslar ve Kurdistan gibi dağlık alanlara sığınmaya çalışır. Muhafif mezhep olarak Şiiliğe, Aleviliğe yönelirler. Sünnilik, aristokrat kesimin ideolojik görüntüsü iken, ezilen kesimler ise, Şiilik ve Aleviliği esas alır. Ve ezilen kesim direngendir.

Demek ki, Selçuklu ve Osmanlı sultanlarına karşı Türklerdeki sınıflaşmayı da, İslamcılık temelinde böyle değerlendirmek mümkündür. “Türk-İslam Sentezi” tarihteki biçimiyle böyledir. Bu, özünde Türklerin barbar bir kavim olma aşamasından kurtulup, sınıflı bir topluma dönüşmesini, yani İslamlaşmasını ifade eder. “Türk-İslam Sentezi”nin başını çekenler ise, hâkim aşiret ve boy beyleridir. Dolayısıyla Türklerin egemen ve sömüren kesimleridir. Ve bunlar “Türk-İslam Sentezi”nin resmi ifadesidirler.

Sünni kesim egemen ve resmi kesimdir. Altta kalanlar ise, İslamın “sapık” bir mezhebi olarak değerlendirilen, fakat bize göre devrimci özü teşkil eden Şii, Alevi geleneğini yaşatan, ezilen halktır. Buradaki ayrımı iyi görmek gerekiyor. “Türk-İslam Sentezi” kavramı, ezilen halk kesiminin bu durumunu ifade eden bir kavram değildir. Tam tersine bu, egemen sınıfların resmi Türk-İslam sentezine karşı, halkın bir seçeneği olarak karşımıza çıkar. Yani bu ad, asıl egemen sınıflarca temsil edilen ve devlet katına ulaşmış Türk-İslam gerçeğine verilen bir ad oluyor.

Demek ki, Türkler uygarlaştıkça, sınıfsal gelişmelerini devletleşme düzeyinde geliştirdikçe gerici İslamı veya İslamın içinde gerici bir akımı temsil etmeleri de o derece geliyor. Ve denilebilir ki, Osmanlı sultanlığı bütünüyle İslamın gerici ve sahte bir yapılanmasıdır. Gerçek İslam bunlara denmez. Çünkü Türklüğün her dönemde İslama yaklaşımının esas özü ve amacı; İslama sarılarak Türklüğü geliştirmek veya tehlikeye girmişse korumak oluyor.

Örneğin, Sultan II. Abdülhamit döneminde yeniden İslamcılığa dönüş ne anlama gelir? Pan İslamizm, Batı karşısında zorlanan imparatorluğun Müslüman halklar üzerindeki etkisini kurmaya ve Osmanlı İmparatorluğu’nu bu temelde güçlendirmeye, buna hizmet etmeye dayanan bir tutumu ifade eder. Türkler, İslam temelinde büyükdüklerini çok iyi biliyorlar. Yıkılış döneminde de İslama sarılarak, hem de sahte bir biçimde sarılarak kurtulmak istiyorlar.

Buna karşın, İttihat-Terakki ve Kemalist atılım dönemlerinde ise, tam bir laiklik politikasına sarıldıklarını görmekteyiz. Onlar için laiklik; yüzyıllar-

dan beri Türklüğe oldukça hizmet eden İslami görüntüyü, İslami ideolojiyi ve yaşam tarzını ikinci plana atmak, gayri resmi ve devlet dışı bırakmaktır. Bunun yerine Batı yaşam tarzını, dinden arındırılmış, hatta bir anlamda dinsizleştirilmiş yaşam tarzını Türkiye’de veya TC sınırları dâhilinde uygulamaktır. Kemalizmin laiklik ilkesi budur. Dini devlet dışına, resmiyet dışına atmak, onun yaşam tarzını mahkûm etmek ve bunun yerine Avrupa yaşam tarzını egemen kılmaktır. Bu aynı zamanda Batı uşaklığıdır. İslamı bir bütün olarak olumlu, olumsuz demeden tasfiye etmek, bunun yerine Batı’nın o dönemdeki emperyalist, sömürücü ve bir avuç aristokratın çıkarlarına yönelik yaşam tarzını, bu binyılların Anadolu halkına, kültürüne dayatmak, gerçekte büyük bir tahribat yaratmaktır. İşte TC, bir anlamda bu tahribatın adıdır. Ve TC bu anlamıyla, yani vazgeçilmez dediği laiklik ilkesiyle kendi halklarına, Ortadoğu halklarına savaş açmış demektir.

Bugün “Ortadoğu Müslüman Ülkeler Birliği”, “Müslüman Ülkeler Zirvesi” biçiminde bazı çabalar görülüyorsa da, bunlar sahtekârlıktan ibarettir. TC’nin varlık nedeni bile Ortadoğu halklarına ve onların İslami geleneklerine ters düşer. Zaten laiklik ilkesi, bunun resmi ifadesidir. Bugün bu temelde bir savaş yürütülüyor ve hatta laikler cephesi ile İslamcılar cephesi diye bir ayrıma kadar gidilmek isteniyor. Bunun tarihi anlamını biz böyle ortaya koymalıyız. Laikler cephesi, her ne kadar dinin bağınazlığına, tutuculuğuna karşı çıkıyoruz diyorsa da ve eskiden bu yönlü sınırlı bir işlevi olmuşsa da, çoktan bu yönüne ihanet etmiştir. Yani geçmişte dinin tutucu, gerici etkilerini ve özellikle de devlet katındaki, Osmanlı resmi düzenindeki geri İslam özelliklerini tasfiye edelim demişlerse de, günümüzde artık buna da çoktan son verilmiştir.

12 Eylül faşizminde ise, durumlar çok daha değişiktir. Bunun esas aldığı laiklik, tamamıyla Batı yaşam tarzının kopya edilmesi, Batı hayranlığı ve uşaklığıdır. Dolayısıyla da tarihle, özellikle Anadolu ve Ortadoğu halklarının tarihiyle çatışmadır. Uygulanmak istenen laiklik, Batı adına objektif bir ajanlıktır. Bu nedenle toplum, üzerinden 70 yıl geçmesine rağmen, halen de bununla çatışma halindedir.

Günümüze doğru geldiğimizde, özellikle 12 Eylül faşizminin tekrar dine sarıldığını görüyoruz. “Türk-İslam Sentezi” denen yönelim, bu temelde tarikatların çığ gibi açığa çıkarılmasına, bunlara muazzam paralar akıtıl-

masına ve hem de bunların en gerici mihraklardan destek görmesine her türlü teşviki yaratmıştır. Ve en önemlisi de Kurdistan’da bu konuda çok belirgin bir ideolojik ve örgütlenme biçimi olarak tarikatlar seçilmiştir.

TC tarihinde, 1925 Şeyh Sait İsyanı’nın amaçları üzerine tartışmalar hayli yaygındır. Bu isyan gerici bir din isyanı mıydı, yoksa bir Kürt milli isyanı mıydı, biçimindeki tartışmalar halen de vardır. Doğrusu nedir? Bizce doğrusu, bir anlamda laikliğe karşı olan dindarların bir tepkisidir. TC’nin, cumhuriyetin o laiklik ilkesi adı altında, bir yandan dini geleneklerde diğer yandan bununla iç içe olan milli geleneklerine bağlı Kürtlere ve onların tarihine, milliyetine saldırısına ve hatta bunu bir soykırım düzeyine kadar vardırmasına başkaldırısıdır. İsyân, bu tür saldırılar karşısında, din görüntülü ama milli yönleri de olan bir isyandır. Zaten o dönemdeki toplumsal koşulları göz önüne getirdiğimizde göreceğiz ki, ortaya çıkacak her isyan dini nitelikte olacaktır; milli ve dini nitelikler iç içe olacaktır. Birçok ülkede ve halkta bu böyledir ve bizde de böyle olmuştur.

TC, bazı ayaklanmalardan “dinsel, gerici ayaklanmalar” diye bahseder. Bu niteleme tutarlı değildir ve bu iddiaları ciddiye almamak gerekir. Kemalist tarih tezi “irtica hortladı” der bu dönemlerde. Birkaç kişi dini savundu diye yaygara koparır. Aslında burada kendisinin savunduğu da ilericilikle ilgili değildir. Adına ilericilik denen ve geliştirilmek istenen, bir Batı uşaklığıdır. Halkın buna olan tepkisine gerici dememek gerekir. Osmanlı sultanlarına karşı bazı ayaklanmalar ortaya çıktığında da böyle denilirdi. Aslında gerici olan, o gün Osmanlı sultanlığı ve bugün de TC’dir. Dinsel görüntülü de olsa halk hareketleri daha kutsaldır. Baskıya ve zulme karşı olma nedenlerinden dolayı haklıdır. Adı geçen Kürt isyanıyla birlikte diğer birçok isyanları da bu temelde değerlendirmek durumundayız.

Laiklik, din adına ortaya çıkan birçok gerici, tutucu tavır ve davranışa karşı çıkmakla, kısmen de olsa olumlu bir işlev görmüştür. Bu nedenle tümünü inkâr etmek mümkün değildir. Çünkü din, tarikat ve mezhep adına bir yığın sahtekârlık yapılıyor ve korkunç bir sömürü geliştiriliyor. Laiklik ilkesinin bu tür feodal baskı ve sömürü ağına ve halkı uyutma çabalarına karşı çıkması yerindedir. Biz bu anlamdaki laikliğe, yani gerçek laikliğe karşı değiliz. Hatta bu temelde en çok laik olan biziz diyeceğiz. Zira biz, din maskesi altında, çeşitli mezhep ve tarikatlar görüntüsü ile halkı aldat-

mayı, TC'nin ajanı haline getirmeyi amaçlayan akımlara karşı en tutarlı mücadeleyi, ulusal kurtuluş savaşımızla yürütmekteyiz. Dinle aslında ilgisi olmayan, din tüccarlığı ve bezirgânlığı biçiminde dini istismar edenlerle mücadelesi oranında ve bu temelde, laikliğin Türk ulusal hareketi için oynadığı bazı olumlu rolleri görüyoruz. Fakat ağır basan yanı, daha çok Batı işbirlikçiliği yanıdır, buna karşı duruyoruz. Halkların dinine, dini geleneklerine, İslami temeldeki yaşam biçimlerine saldırısını, onları hor görmesini doğru bulmuyoruz.

TC'nin, günümüzde artık bu laiklik iddiasını da bir yana bıraktığını görüyoruz. Kemalizmin kendi çıkarları için laikliğe sarılmasına karşın, 12 Eylül rejimi ise dine sarıldı. Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki yaklaşımın tam tersini yaptı ve daha çok da sol ideolojilere, hatta liberal ideolojilere karşı, tamamen dini ideolojiyi bayrak edinmeye çalıştı. Din ile alakaları olmadığı ve özünde dine karşı oldukları halde, yine baştan ayağa Amerikancı, Batıcı oldukları halde, sahtekârca İslama sarıldılar. Bunu biraz da, İran İslam devriminin etkisini kırmak amacıyla yaptılar. Çünkü İran devrimi, İslamı ilerici temelde kullanmış veya değerlendirmiş, devrimci ve anti-empyralist özünü ortaya çıkarabilmiş ve büyük bir etkinlik sağlamıştır. Bundan korktukları için, bunun etkisini kırmak amacıyla sahtekârca ve gerici bir temelde dine sarılıyorlar. Bunun için Suudi Arabistan kralından, monarşisinden destek alıyorlar. Böylece bir yandan para gelir rejim rahatlar, bir yandan da İran'daki devrimin etkisi kırılmış oluyor. İşte bu nedenlerden dolayı bunlar 80'lerin başından itibaren alabildiğine dine sarıldılar.

Olayın bir boyutunu bu biçimde belirtirken, diğer önemli boyutunu da, yani iç tehlikelere yönelik, özellikle de 80 sonrasında gelişen Kürt ulusal hareketine yönelik boyutuna da bakmak gerekiyor. Ve bu çerçevede de Milli Selamet ve Refah partilerinin özel misyonuna, ANAP'ın durumuna, çeşitli tarikatlara ve bu oranda Nakşiciliğin rolüne açıklık getirmek zorunlu oluyor.

Erbakancılık ANAP ve Nakşîcilik

Erbakancılık olgusu biçiminde değerlendirilebilecek Milli Selamet ve Refah partileri, her ne kadar “Milli Görüş” adı altında neredeyse TC’nin radikal bir eleştirisini yapan, İslama son derece bağlı ve kendisini kutsal atfeden bir rolle ortaya çıkmak istiyorsa da, bunun dayandığı bazı olgular ve gelişmeler vardır. Nedir Milli Selamet, Refah Partisi, Erbakan olayı?

Dikkat edilirse özellikle cumhuriyet ideolojisinin, resmi ideolojinin teşhirinin geliştiği ve devrimci ideolojinin etkinlik kazanmaya çalıştığı yıllarda gelişiyor. 1965’lerde devrimci, sosyalist düşünce Türkiye koşullarına göre süratle gelişim halindedir. Kemalist ideolojinin hem sağ, hem solu aşıyor. Toplumda güçlü bir ideolojik etkinlik olarak sosyalizm boy gösteriyor. Buna TC bünyesinde verilen karşılık, başlangıçta Ülkü Ocakları, Milliyetçi Hareket Partisi biçiminde bir Türk milliyetçiliği; daha sonra ise, yine özünde Türk milliyetçisi ama biçimde İslamcı, milli görüşü dediğimiz o Milli Selamet Partisi ve günümüzde Refah Partisi yaklaşımı olmuştur. Bu iki görüş -Milli Selamet ve Milli Hareket- özünde aynıdır. İkisinin de altında geleneksel Türk istilacılığının o akıncı geleneği vardır. Biri Türkçülük yanına, diğeri İslamcılık yanına ağırlık verir ama Anadolu’da gerçekleştirildiği biçimiyle Türkçülük ve İslamcılık bir gerçeğin iç

içe geçmiş ifadesidir. Bu kavramlar aslında gelişmeleri karşılayamayan ve yetmezliğe düşen Kemalizmi kurtarmak veya devrimci sosyalist düşüncenin politik etkinliğinin giderek gelişmesi karşısında, TC'yi biraz da Kemalizmi aşarak kurtarmak ihtiyacından kaynaklanmıştır.

Kemalizm, bu anlamda biraz da orta yol oluyor. Daha önce biraz Türkçülüğü ve İslamcılığı bastırmıştı. Sosyalizmi de bastırmıştı. Kuruluşunda ve gelişiminde bu böyledir. Bu baskıdan sosyalizm öz çabasıyla kurtulmaya çalışırken, diğerleri de ortalığı sosyalizme kaptırmamak için devletin desteğiyle canlandırıldılar. İster MHP ister MSP olsun, bunlar, devlet kaynaklı hareketlerdir. Fakat toplumun geleneksel değer yargılarına dayanmayı esas alıyor, milli ve dini yanlarına hitap ediyorlar. Bunu yaparken de hep sosyalizme karşı çıkıyorlar. Kısaca, Kemalizmin bir çıkmazı sosyalistlerce ve devrim dayatılarak aşılmaya çalışılırken, tutucu ve gerici özellikleriyle bunlara tabii engel biçiminde bir rol tanınıyor. Bu amaçla, gelişmeleri için sermaye destek ve icazet sunuyor. Kemalist model aşıldığı oranda, bunlar, devlet tarafından emniyet sübabları olarak geliştirilmeye çalışıldı.

MHP daha çok İç Anadolu Türklüğünü, biraz da devrime yatkın ve temel olabilecek Türkleri esas aldı. MHP'nin geliştiği İç Anadolu, yani Toroslar, Türkmenlerin henüz uluslaşmayan kesimlerinin bulunduğu alanlar oluyor. Yoksul halk olarak aslında devrimin temellerini oluşturmaları gereken Türkmenler, Türk egemen uluslaşmasına daha dâhil olmamışlardır. Bir yerde milliyet aşamasında bulunuyorlar, millet olmamışlardır. MHP bu boşluğu iyi görüyor. Aslında gerçekten Türkmenler solun dayanakları olmalıydı. Ama solun o bilinen, cumhuriyetin icazetçisi olması hastalığı bunu önüyor.

MSP dinsel ideolojinin etkinliğinin olduğu alanları esas alıyor. O da, din etkinliği adına ne varsa hitap ediyor, özellikle de Osmanlı resmi dinsel geleneğinin etkili olduğu çevrelere el atıyor. Hâlbuki cumhuriyet bu çevreler üzerinde baskı uygulamakla burada biraz muhalif bir konum yaratmıştı. Devrim ve sosyalizm burayı kullanabilirdi. Ama o el atmadığı için, alan MSP' ye kalıyor. Cumhuriyet de, olası bir muhalefet odağını veya temelini böylece kapatıyor.

Türkmen tam bir isyancı geleneğin devamıdır. Onu MHP derhal düzenle birleştiriyor ve böylece emniyet sübabı olma işlevini yerine getiriyor.

Yine, örneğin bir İran’da dini temelde büyük bir muhalif hareket geliştirildi. Türkiye’de de böyle bir gelişme olabilirdi. Bunu da MSP kapatıyor. Ve aslında devletle danışıklı dövüşüyor. Öyle ciddi bir muhalefet durumları yok, olası muhalefet kaynaklarını bağlayarak, böylece etkisizleştirmenin aracı oluyorlar. Belirttiğimiz gibi, aslında sosyalizmin değerlendirmesi gereken bu alanları böylece gasp ederek, sosyalizmin sonunu getiriyor ve kitlesel tabanı olmayan bir aydınlar, aydın gevezeler kulübüne dönüştürüyorlar.

Sosyalizmin bir türlü kitleselleşememesinin altında demek ki, en önemli bir neden olarak bu iki oluşumun muhalif kaynakları ve olası muhalefet temellerini daha başından kapatması yatıyor. Sol için geriye ne kalıyor? Kala kala sol Kemalistler kalıyor ki, bunlar da gerçek Kemalistlerdir ve en tehlikeli olanlarıdır. Bunlarla da ilişki kurmak istediklerinde -ki bunlar ordu içerisinde etkililer- komplo ve imha ile karşı karşıya gelmişlerdir. Ve böylece sol, gerek toplum içinde gerek devlet içinde olsun gerçekten esas alabileceği müttefikleri, temel güçleri bulamıyor.

MHP üzerine çok şeyler söylenmiştir, o nedenle biz burada fazla açma gereği duymuyoruz. Ama gerçekten Kemalist milliyetçiliğin yetmediği noktada ve özellikle dünya Türklüğü de biraz devreye sokularak geliştirilmek istenen en aşırı bir Türk milliyetçiliğidir. Kemalizm, 20. yüzyılın başlarındaki en akıllı Türk milliyetçiliği idi; MHP, yüzyılın ikinci yarısında gelişen ve Kemalizmi tamamlayan Türk milliyetçiliğidir. Bugün Ecevit ile MHP geleneğinin birleşmesi tesadüf değildir. Ecevit, 20. yüzyılın ilk yarısının Kemalist milliyetçisidir. Türkeş, ikinci yarısının gelişkin Türk milliyetçisidir. Bugün kavuşuyorlar. MHP’nin bütün tezlerine Ecevit sahip çıkıyor. Bu gerçeklik, her iki dönem Türk milliyetçiliğinin kaynaşmasının sağlandığı anlamına geliyor.

Milli Selamet, Refah, Erbakan deneyimi biraz daha farklıdır ve gittikçe daha fazla İslamı kullanmaya çalışıyor. Hatta Türklüğe, İslamın önder gücü olma gibi bir rol biçiyor. Bu ne anlama geliyor? TC’yi, Osmanlı döneminin İslam halkları içerisindeki konumuna getirme, yani imparatorluk ülkesüne özenme hevesleri var. Böylece güçten düşmüş Türklüğü tekrar güce kavuşturma anlamına geliyor.

Cumhuriyet bir yönüyle de Siyonizm işbirlikçiliği demektir. M. Kemal’in kendisi de dâhil olmak üzere cumhuriyetin kurucu kadrolarının yarı-

dan fazlası ve günümüzdekilerin de büyük bir kısmı mason. Dolayısıyla Kemalizm, uluslararası Siyonizmin kontrolü altında, hatta onun bağınaz bir uşağı durumundadır. Aslında din düşmanlığı diyebileceğimiz milliyetçilikleri kendilerini hem Müslüman halklardan ve hem de Türkiye toplumundan koparıyor. Dolayısıyla devleti ve rejimi bir bakıma tehlikeye sokan bu durum MSP RP veya Erbakancılık olayı tarafından iyi fark ediliyor. Cumhuriyeti ve Türk milliyetçiliğini, “Milli Görüş” denen görüşle bu tehlikeden kurtarmaya çalışıyor. Batı ajanı ve Siyonizmin işbirlikçisi olmak yerine, Arap yönetimleriyle ilişkilerimizi geliştirelim diyorlar. Böylelikle Türklüğü tekrar eski konumuna, imparatorluk dönemindeki şan-şeref günlerine ve büyüklüğüne ulaştırmayı umut ediyorlar. “Milli Görüş” ideolojisi bu oluyor.

Bu ise, özünde öyle fazla İslamcı değil, Türk milliyetçiliğinin bin mas-keli biçimlerinden birini ifade ediyor. Örneğin, bir İran İslam Devrimi vardır ki, içinde devrime, anti-emperyalizme, anti Siyonizme yönelik çok şey bulunabilir. Fakat Erbakan İslamcılığında bu anlamda hiçbir şey bulunamaz. En gerici Amerikancılık biçimiyle özünde olumlu olan İslami öğelere karşıt bir İslamcılık sergileniyor. Türk-Osmanlı İslamcılığı dediğimiz tarzda, Sünni gericiliği ve Nakşî tarikat çerçevesinde yapılıyor. Bu şekilde gericiliği ve sağı esas aldığı için, örneğin Alevi kesimi içinde Erbakan pek tutulmuyor. Hatta halktan Sünni kesime de fazla dayanmıyor.

Çünkü o bir devlet ideolojisi ve esas olarak devlete dayanıyor; daha çok imam hatiplileri, devletin bu tutumunu yansıtan bazı entelektüelleri esas alıyor. Dolayısıyla devletin toplum üzerindeki etkin bir kararı oluyor. Zaman zaman devletin diğer kesimleriyle özellikle sosyalizme karşı önlem temelinde ittifaklar kurduğu da biliniyor ve bu anlaşılardır. Örneğin, Avrupa’daki işçi kitlesi üzerinde bunların faaliyetleri çok yoğundur. Çünkü orada Türk milliyetçiliğinden biraz kurtulabildikleri için işçileri devrimci ideolojiye veya yurtsever ideolojimize kazanmak çok kolaydır. Baştan beri “Milli Görüş Teşkilatı”, “Türk-İslam Federasyonları” çok geliştirildi ve iyi biliyoruz ki, bunlar MİT’in etkili olduğu kuruluşlardır. Devletin, elçiliklerinin desteğiyle beslenip korunmaktadırlar.

MSP deneyimini, günümüzde de Refah Partisi deneyimini ve Erbakancılık olgusunu kısaca bu biçimde değerlendirebiliriz. Bu parti ve anlayışlar cumhuriyetin yetmezliğini gidermek, aşırı Batı yanlısı Türk tutumunun za-

rarlarını telafi etmek ve böylece Türk ulusunu güç durumdan kurtarmak için ortaya çıkarıldılar. Diğer bir deyimle, halkın cumhuriyetten kopmaması için geliştirildiler ve halen de bu temelde geliştiriliyorlar.

Öte yandan, bizim açımızdan daha da önemli bir olgu olan, özellikle 12 Eylül faşizminden sonra ülkemizde bir tarikatlar furyasının başlatılması olayı var. Yine, 12 Eylül rejiminin, ANAP adı altında dini daha ikiyüzlüce, riyakârca ve rejimi sürdürmeye yarayan bir alet olarak kullandığını görüyoruz. Sahte tarikatçılığın ülkemizde ne kadar örgütlü olduğunu ve bunun devlet tarafından hangi boyutlarda kullanıldığını anlayabilmek için, son seçimlerde bu tarikatlara dayanan partilerin Silvan, Batman gibi en tanınmış kentlerimiz başta olmak üzere o alanlarda aldıkları %25'lere varan oy oranlarına bakmak yeterlidir. Bunun nedeni çok açık. Kemalizm zaten iflas etmiş durumda, halkımız bunu artık iyi tanıyor. Ulusal kurtuluşçu düşüncüyü Türkes milliyetçiliğiyle durdurmanın olanaksızlığı da ortadadır. Geriye, halkın dini duygularına el atmak kalıyor.

Şunu kısaca belirtmek lazım; 12 Eylül faşizmi ve onun sürdürücüsü ANAP, ülkemizdeki ulusal kurtuluşçu ideolojinin Kürt halkı üzerindeki etkisini, yol açtığı gelişmeleri ve bütünüyle dinin de devrimin hizmetinde rol oynamasını önlemek için, devlet desteğiyle çok yoğun bir hareket ve örgütlenme geliştirmek amacındadır. Bu nedenle ANAP hükümeti, ülkemizin geri toplumsal yapısının ve gerici ağa, şeyh düzeninin sürdürülmesi için, tarikatları yoğunca devreye sokmaktadır.

Bu temelde destekledikleri birçok tarikat vardır. Örneğin, Nakşî tarikatı da bunlardan bir tanesidir ve siyasi yönden en çok desteklenenlerin başında gelmektedir. Unutmayalım ki, bu tarikat, daha Yavuz Selim zamanında Osmanlılar tarafından bir ajan tarikat biçiminde örgütlendirilmiştir. Yani yüzyıllardan beri bu temelde kullanılan Nakşîcilik, basit bir olay olarak görülmemelidir. Kaynağını İdris-i Bitlisi'lerin öncesinden alıyor. Ve temsilcileri günümüzde sadece Bitlis'te de değildir; ülkemizin Güney'ine, Barzanilere dek uzanmaktadır. Hepsı bugün de hükümetle içli-dışlıdır. Nakşîcilik bu temelde Türk ajanlığının dinsel gerçeği oluyor. Bu tarikat tarihte ve günümüzde rolünü çok iyi oynuyor.

Nakşîcilik, günümüzde 12 Eylül'ün, daha çok da ANAP'ın temel örgütlenmesidir. Nakşî şeyhleri bugün devletin gücünü kullanarak en çok palaz-

lanan kesimdir. Tarihi merkezleri Bitlis tamamen bunların denetimindedir. Hakkari, Mardin, Batman milletvekilleri, belediye başkanları hep Nakşî şeyhleridir. Silvan, Diyarbakır, Bingöl, Urfa, Adıyaman da aynı niteliktedir ve hatta bunların kolları Türkiye'ye kadar da yayılıyor. Tümü de hükümetin, ANAP'ın hizmetindedirler. Aslında ANAP, şimdi ülkemizde Nakşîler dışında bir tabana da sahip değildir. Dersim'de, Malatya'da, şurada-burada kalan birkaç tane gerici Alevi ileri geleni de, para karşılığında satın almıştır. M. Kemal de böyle kullandı; o da şeyhlerin, seytilerin ve pirlerin ellerini öperek desteklerini aldı. Şimdi Evren-Özal da aynı politikayı sürdürüyorlar. Cumhuriyetin laiklik gerçeğinin ikiyüzlülüğünü gösteriyorlar. Bunların laiklikte ne denli riyakâr ve sahtekâr olduklarını bu örneklerle daha da yakından görebiliyoruz.

Burada önemli olan, ülkemizdeki Nakşî tarikatı ve onun ne denli devlet ajanlığı rolünü oynadığını görmektir. İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu da bir şeyh sülalesinden gelmektedir. Köy korucuları en çok bu tarikat içinde örgütlendirildi ve bunların hepsi de şimdi müthiş para alıyorlar. Nakşî tarikatının önderi Kamran İnan, şimdi GAP koordinatörüdür. Görüldüğü gibi, önde gelenlerin hepsi Nakşî şeyhleridir. Bir de çağın en gelişkin tüketim araçlarının bunların elinde bulunduğu toplum tarafından pek fazla bilinmemektedir. Özellikle Suudi'den büyük bir destek geliyor. Urfa'da kurulan Al-Baraka, Faisal Finans gibi kurumlar aracılığıyla Harran daha şimdiden parsellenmeye çalışılıyor. GAP etrafında şimdiden büyük bir şebeke oluşturulmuş ve bu şebekenin satın almadığı güç kalmamıştır.

Nakşî tarikatı temelinde Süleymancılık, Kadirilik vb. başka adlar ve kollar altında daha pek çok tarikat da aynı işlevle faaliyet yürütmekte, benzer bir rol oynamaktadırlar. Bunların tümü de ağırlıklı olarak MİT tarafından yönlendirilmektedir. Burada öyle bilinen kara gözlüklü, James Bond çantalı tipler teşekkül etmez; o başı sarıklılar bu işleri yürütenlerin ta kendileri oluyor. Dolayısıyla 12 Eylülle birlikte dozajı daha da artırılan bu tarikatlar furyasını, ülkemizde gelişen ulusal kurtuluş hareketine karşı MİT'in almış olduğu bir tedbir olarak düşüneceğiz. Özellikle Nakşî tarikatının tarihte oynadığı rolünün, bugün de ajan bir tarikat olarak, milleti uyuşturmak için kullanıldığını görmek gerekir. Tarihte Aleviliğe karşı örgütlendirilen bu tarikat, günümüzde de Ulusal Kurtuluş Hareketine karşı

durarak rolünü oynuyor. Ve İslamlıkla hiçbir alakaları olmadığı halde, tarihte olduğu gibi bugün de İslamlığı kullanıyorlar.

Milli Selamet ve Refah partilerinin uyguladıkları politika da aynıdır, ama ANAP bunu daha devletçi bir biçimde kullanıyor. Günümüzde Refah Partisi daha çok yoksul ve orta kesimi örgütlemeye çalışırken; ANAP devletleşmiş, devlet içerisinde güç kazanmış olanları, yani etkili ve nüfuzlu çevreleri örgütüyor. Ve son seçimlerde ortaya çıktığı gibi, ANAP ve RP halkı aldatarak neredeyse oyların %50'sini almışlardır. Bu, halkımızın yarısını etki altına almak demek oluyor ki, küçümsenecek bir durum değildir. Dolayısıyla ulusal kurtuluş hareketi önünde günümüzde en büyük engel laiklik, Kemalizmin laikliği değil, 12 Eylül faşizminin ve onun sürdürücüsü ANAP'ın, İslam maskesi altında ve İslamı kullanarak geliştirmek istediği MİT ajan tarikatlaşmasıdır. MİT milyonlarca Kürt çocuğunu ve gencini para karşılığında bu tarikatlara bağlamıştır. Böylece ulusal kurtuluşumuzun gençlik ve halk temelini daraltmak, mümkünse yok etmek için çok sinsi ve haince bir politika uygulanıyor. Üstelik bu, halkın dinine bağlılığı ve gele- nekleri istismar edilerek yapılıyor.

Devrimci Tutum Ve Görevler Ne Olmalıdır?

O halde göreviniz, özellikle tehlikeli bir hal almış bulunan ve en çok ideolojik olarak teşhir ve tecrit etmemiz gereken bu tarikatların maskelerini düşürmek, bunların İslamla ilgilerinin olmadığını, İslamı sömürücü amaçlar için alet olarak kullandıklarını, tamamen bir ajan faaliyet olduklarını, ulusal kurtuluş mücadelesine dayatıldıklarını kapsamlı olarak göstermek ve bunları etkisizleştirmektir. Çünkü çığ gibi gelişen bu tarikatlar ülkemizde ajan çeteleri durumuna gelmişlerdir. Bir yerde eli silahlı korucu çeteleri, bir yerde de bu tarikat çeteleri vardır ve gerçekte her ikisi de çetedir. Birisi maddi -silahlı- çete, diğeri de manevi, yani elinde sahte kitapları olan çetedir. Fakat ulusal kurtuluş mücadelemize karşı görevleri aynıdır: Bastırmak, kitle temelini daraltmak ve yenilgiye uğratmak. Bizim de görevimiz, bunların maskelerini düşürerek dinle ve İslamlıkla alakalarının olmadığını ortaya koymak ve şimdiye kadar yürüttükleri tahribatların hesabını böylece sormaktır.

Bu bağlamda, dinin anti-emperyalist, anti-sömürgeci bir temelde ve halkın tarihi geleneklerine uygun bir mücadele aracı olarak kullanılması-na önayak olmak gerekir. Bir İran deneyiminde olduğu gibi, anti-emper-

yalist, radikal çıkış örneklerinden yararlanarak, bunların olumlu yönlerini kendi koşullarımızda değerlendirerek ve daha olumlu bir karşılık vererek sonuç alabiliriz. Bu sonuç; din silahını faşizm ve emperyalizme karşı kullanabileceğimizi gösterir. Kullandıkları bu silahı onlara karşı doğrultmak ve böylece onlara hak ettikleri cevabı vermek en doğru devrimci tutum oluyor. Bu konudaki görevlerimizi her zamankinden daha iyi görmeli, şimdiye kadar yerine getirmedüğümüz görevleri yerine getirmek için, halkın dini duygularına saygılı olmalı, değer vermeli, dinin gerçek ilerici-devrimci özünü değerlendirerek bu silahla bu gerici ajanları ve emperyalizmin uşaklarını yerle bir etmeliyiz.

Biz her dine saygılıyız. Ülkemizde Süryanisine de, Hristiyanına da, Ermenisine de saygılıyız. Yezidilik dinine bağlı olanlar vardır, dinlerini korumak istiyorlar, saygılıyız ve özgürlük tanıyoruz. Hatta Müslümanların da çeşitli mezhepleri vardır, özellikle Alevi mezhepsel çıkışlara değer biçiyoruz. Daha yakın ilişki kuruyor, düzene karşı gerçek muhalif konuma getiriyoruz. Yine bir Sünni mezhep vardır, özellikle Güneyde, yoksul halk kesimleri arasında yaygındır. Onları devrime çekerek halkı Sünni gericiliğin, şeyhlerin etkisinden kurtardık. Herkesin de rahatlıkla fark ettiği gibi, günümüzde özellikle Güneyde bu tarikatların etkisini kırmamız demokrasiye en büyük faydayı sağlamıştır.

Solun geleneksel bir hatası vardır; din olgusunu çok çarpık ele almak veya dini inkâr etmek... Bu hataya düşmemeye dikkat ettik ve dinin anlamını doğru ortaya koyduk. Dinin, son tahlilde bir devrim ideolojisi olduğunu, en azından doğuşunda bu anlama sahip olduğunu ve İslamın çıkışının da devrimsel bir çıkış olduğunu söyledik. O zamanlar bütün ideolojilerin dinsel nitelikler taşıdığını, dinsel yanı ağır basan ideolojiler olduğunu ve İslamda da bunun böyle olduğunu belirttik. Gerçekten İslam siyasal bir devrimdir ve büyük bir uygarlığın oluşumuna yol açmıştır. Günümüzde de etkileri vardır, inkâr edilemez. Kaldı ki, ortaya çıkardığı bütün değerler kötü değildir. İslamın içinde, daha doğuşunda savaş halinde olan kanatlar vardır. Ali ve Muaviye’de bu somutlaşır. Her birinin bazı farklı değerleri esas alan durumları vardır ve günümüze kadar da İran-Irak karşıtlığında görüldüğü gibi- devam ediyor. Bütün bunları değerlendirdik ve tavrımızın, İslam içinde sol diye tabir edebileceğimiz, egemen feodal sultanlara, bey-

lere, meliklere karşı çıkan geleneğin temsili olduğunu vurguladık. Bu biraz da, İran'da Şiilik, Anadolu'da Alevilik biçiminde karşımıza çıkan, tarihte ezilen ulusların, Emevi-Abbasi-Osmanlı Sünni gelenekli gerici sultanlarına başkaldıran halkların esas aldıkları yolu takip etmek anlamına geliyor. Günümüzde bunu sosyalizmle bütünleştiriyor, kendi yurtseverliğimizde gereken anlama kavuşturuyor ve mücadelemizde somutlaştırıyoruz.

Görülüyor ki, dini gerçeğe yaklaşımımız oldukça gerçekçi ve sonuç alıcıdır. Karşımıza çıkarılan sahte, gerici temeldeki dini yaklaşımlar, tarikat-sal yaklaşımlar devletin kanallarıdır. MİT'in teşkilatlanmalarıdır. Bu temelde teşhir ve tecrit etme, devrimi bir de bu yolla güçlendirme, PKK'nin kitleselleşmesinin temellerinden bir tanesidir. Bu konuda solun geleneksel inkârcı tutumuna düşmemekle önemli gelişme yolu sağladık.

Daha da açmak gerekirse, dini gerçeklik içinde karşıya alınması gereken ne, özünsenmesi gereken ne? Buna doğru karşılık verilirse, şüphesiz sosyalizm daha doğru uygulanacaktır. Yurtseverlik daha doğru ve güçlü bir kitle temelini kavuşmuş olarak gelişim gösterecektir. Dolayısıyla bu zeminde hala yerine getirilmesi gereken oldukça görevler vardır. Halk yığınlarını kesinlikle bunların bu sahtekârca yaklaşımlarından kurtarmak, hem de din adına kurtarmak gerekiyor. Gerek ülke içinde gerekse ülke dışında bu tür faaliyetler gelişmelidir.

Unutmamak gerekir ki, İslam ülkelerinde yeni bir İslami çıkış yaşanıyor. İslam ideolojisi görünümü altında, halklar anti emperyalist tutumlara giriyorlar. İran, bunun en açık uç noktası oluyor. Bu durum daha da gelişme gösterebilir. İslam halklarının, İslam görüşünün bu anti emperyalist tutumları karşısında, Suudi gibi ABD'nin himayesine bu kadar açıkça giren, hatta Mekke ve Medine'yi bile Amerikan postallarına çığnatan işbirlikçi rejimlerin çok zor durumlara düşecekleri açıktır. İslam yöneticileri adı altında İslamın en kutsal değerlerini böylesine çığnatan tutumlara karşı tavır geliştirmek ve İslamı bu temelde gerçekten bir anti emperyalist öze kavuşturmak önemlidir.

Halkların mücadelesi, İslam görüntülü de olsa bundan korkmamak, çekinmemek gerekir. Alabildiğine Batı emperyalizmine karşı çıkarmak önemlidir. Çünkü Batılıların bölge üzerinde büyük emelleri vardır. Kendi aralarındaki demokrasiyi, kesinlikle Ortadoğu halklarına, İslam halkları-

na uygulamak istemiyorlar. Ortadoğu halklarına uygun gördükleri, en anti demokratik, en monarşik ve en despot rejimlerdir. Batı, bu konuda tam bir ikiyüzlüdür. Her türlü ulusal demokratik kuruluşun karşısında gerici-leri destekliyor. Bu açıdan, onların Ortadoğu üzerindeki emellerine karşı çıkmak, aynı zamanda, çokça sözünü ettikleri insan haklarını korumak, bağımsızlığı ve demokrasiyi korumak anlamına gelir. Bu konuda İslamiyet eğer iyi bir rol oynayacaksa, ona da bu rolü vererek Batı'ya karşı kul- lanmak, değerlendirmek, kendini gittikçe dayatan bir görev oluyor.

Bölgedeki son Körfez krizi dolayısıyla yepyeni durumlar geliyor. Kur- distan bu noktada en çok etkilenen ve rol oynamaya aday bir konuma geli- yor. Bu nedenle, TC'nin bir kanadının İslamlık adı altında sahtekârca önü- müzü kesme çabalarını, İslam halkları arasında geliştirdiğimiz İslam enter- nasyonalizmini kurabilme çabalarımıza karşı sergilenen bu oyunlarını boşa çıkarmak; halkların bütün ulusal toplumsal gerçekliğine eşit ve özgür geli- me hakkı tanımak, bunun mücadelesi içinde olmak; yüzyıllardan beri yaşatı- lan, özellikle işte en üstün kavim şudur, budur adı altında İslami bile zorla- yan, aslında bir avuç aristokrat feodalın çıkarına hizmet eden hâkim mezhep kalıntılarını günümüzde de meşru görmemek, onların İslamın özüyle de bağ- daşmadığını ortaya koymak büyük önem taşıyor. Emevi-Abbasi-Osmanlı ge- leneği gerçek İslamı temsil etmiyor. Gerçek İslam, ta başından beri, Ali'den başlayan, günümüzde de en anti emperyalist tutumlara dek gelendir. Kim en çok direniyorsa, kim bu yüzyılların gericiliğine ve günümüzde de emperya- lizme direniyorsa, bizim İslam'ımız o İslamdır diyeceğiz. Ve bu da zorbalığa değil, halklar arasında geniş bir hoşgörüyü dayanır. Halkların yaşamlarını ve hoşgörüyü geliştirmeye dayanan Alevilik de biraz budur. Eğer doğru kavra- nılmak isteniyorsa, milli gerçeğe biraz daha saygılı olunmalıdır. Yine bu te- melde doğru kavransa, Türkiye'de de Alevicilik, daha çok Kürt yanı ağır ba- san bir konumda olmalıydı. Ama Kemalizm burayı da çok kötü kullandığı, çarpıttığı için, en büyük Alevi-Kürt katliamını yaptığı halde, Dersim'de gö- rüldüğü gibi, bugün bu kesimin de dostu geçinebilmektedir. Bu sahtekârlığı da yıkmak gerekiyor, Kemalizmin ne dinle, ne de Alevilikle bir alakası var- dır. Hele Kürt Alevicilikle hiç mi hiç alakası yoktur, bunun düşmanıdır.

Alevilik, gerçekte Kürt direnişçiliğinin tarihte gelişen bir biçimidir. Bu- nu böyle değerlendirmek gerekiyor. Yine Nakşîcilik de bir Osmanlı tarikat-

çılığıdır. Egemen aristokratların tarikatıdır. Ve günümüzde de devletin resmen örgütlemek istediği bir tarikattır. Tekrar vurgulamakta yarar var. Bunun ülkemize açılan kolları, İdris-i Bitlisi'den beri ajanlık biçiminde faaliyet göstermişlerdir. Bugün en büyük Nakşî şeyhi geçinen Kamran İnan ailesi, hükümetin ülkemizdeki temsilcisidir. Dolayısıyla bu tarikatin tam bir ajanı konumunda olduğu açıktır. Gayri milli niteliği ortadadır.

İşte son gelişmeler dolayısıyla, biraz daha çarpıtılmak istenen Nakşîcilik, Alevicilik üzerine, yine Refah Partisi ve son günlerdeki laiklik tartışmaları, cinayetleri üzerine de söyleyebileceklerimiz bunlardır. Bu temelde, tarihi doğru kavramak, güncel siyasal gelişmeleri doğru değerlendirmek, sahip çıkılması gerekene doğru sahip çıkmak, karşımıza almamız gerekene de doğru bir şekilde karşı çıkmak büyük önem taşıyor.

Geleneksel Türk sol yaklaşımları çok hatalı yaklaşımlardır ve Kemalist yaklaşımdan öteye gidememektedir. Burayı da düzeltiyoruz. Kemalist yaklaşımı değil, devrimi, halkların çıkarlarını ve tarihsel temeli olan yaklaşımı esas alıyoruz. Özellikle oynanmak istenen bu alanda her türlü çarpıtmayı bu temelde karşılamak artık mümkündür. Doğru karşılıklar vermek, doğru tutumlar aldirmek önemlidir ve ihmal edilmemelidir. Bunun için gerekli örgütlemeleri yapmalıyız, tarikatlara ve mezheplere de ulaşmalıyız. Doğrusu nedir, ortaya koymalıyız. Çünkü hep karşıyız demekle bu işin içinden çıkılması olanaksızdır. Neye karşıyız, neye karşı değiliz? Neyi nasıl düzeltir, neyi nasıl dönüştürürüz? Neyi nereye kanalize etmeliyiz? Öngörü kadar, uygun organ ve örgütlenmelerle de üzerine gitmeli, görevlerimizi yerine getirmeliyiz. Bu konuda daha fazla gerçekleri görmek, daha fazla yaratıcılık, yurtseverliğe yaklaşıyor, demokrasiye yaklaşıyor. Daha güçlü kitle temeline kavuşuyor.

Devletlerin yüzyıllarca çarpıttığı ve baştan çıkardığı halk yığınlarını, gerçekten sapıklık derecesine varan birçok olumsuzluklardan kurtararak doğru bir yola getirirken, kendi özüne yabancı konumuna da son vermiş oluruz. Özüne yöneliriz. Bu temelde bir yurtseverlik ve demokrasi mücadelesiyse kendilerine gelebileceklerini gösteririz. Halklar daha şimdiden bu doğrultuya girmiştir. Bugün hiç de İslamcılıkla ilgisi olmayan ABD, Pakistan deneyiminden Bangladeş ve Fas'a kadar gelişmeleri İslamcılık adına, ılımlı İslamlık adına saptırmak istiyor. İşte buna dünya çapında verebilece-

ğımız yanıt ve yaklaşım böyledir. Türkiye çapındaki yaklaşım da böyledir. Her zaman egemenlerin kullanmak isteyebilecekleri çeşitli ideolojik siyasal birikimleri, devrimciler doğru ele alır, eleştirisini doğru yapar ve yerine neyin konulması gerektiğini uygun araçlarla belirtirler. Ve bu doğru ve sonuç alıcı bir tutumdur.

Ekim 1990

EK bölüm

Merkezi Uygarlık Sisteminde Dinsel Direniş Veya Sınıf Savaşları

Toplumsal doğaya nasıl bakmalı? Bu konuda yöntem açısından bile büyük sorun yaşanmaktadır. Denenen tüm yöntemler tarihin en büyük yıkım savaşlarına, krizlerine, çevre, işsizlik ve açlık sorunlarına bile anlam getirememişlerdir. Belki yöntem sahiplerinin bunda ne sorumluluğu var denilebilir. Şu cevabı vermek mümkündür: Sosyal gerçeklik bir bütündür. Bilim cephesi de en az savaş cephesi kadar tüm gelişmelerden sorumludur. Eğer bu sorumluluğu duymuyorsa, zaten bilim ahlâkından yoksun demektir. Sistemin basit bir aracıdır. O zaman sınıf savaşları adına konuşma bir yana, bilimsellik ideasında bulunma hakkı dahi olamaz. Bilimin en temel vasfı doğruluk ideasıdır. Bilim ahlâkının tarihsel abidesi Bruno'yu (MS 1600'de Roma'da yakılan G. Bruno) bu konuda örnek olarak sunmanın tam yeridir. Doğruluk inancını yakılma pahasına savunmadan, bilim aşkından (Bilim insanının olmazsa olmazıdır) asla bahsedilemez. Bilim aşkı olmadan da bilim insanı olunamaz.

Hallac-ı Mansur farklı bir örnek olarak sunulabilir. Dönemindeki hayati sorunlara çözüm olamayan her bilim insanı, en az cephedeki asker kadar başarısızlığının karşılığını ya ölümle ya esir olmayla ödeme ahlâkiliğini

göstermedikçe ve kabul etmedikçe, bu sıfatı hakkıyla taşıyamaz. Bu söylem siyasetçi için de aynen, hatta daha fazlasıyla geçerlidir. Çünkü siyaset toplumsal sorunların ana çözüm karargâhıdır, rant peşinde koşma aracı değildir. Bu duruma gelmiş olan gerçekten siyasetçiye (basit bir devlet işleri idarecisi değilse), sadece kovulmayı değil, ölümden beter bir sonucu sırtında taşıyan bir Sisyphos'tur. Atom bombasını yemiş bir insanlık hala bundan doğru bir sonuç çıkaramıyorsa, ölmüş bir insanlıktır. Aksini idea edenler asla insancıl toplum yaşamını tanımayanlardır.

Sadece sınıf, ulus olgusunu değil, öncelikle toplumsal doğayı yeterince tanımayanlar, ne bilim insanı ne de siyasetçi olabileceklerini iyi bilmek durumundadırlar. Söylemek istediğim, bilimsel ve siyasetset sorumluluk ve ahlâkiliğin çok önemli olduğudur. Bu satırları en ağır hücre içinde hücre cezası koşullarında yazıyorum. Beni ayakta tutan tek değerim bilim aşkı olduğumu, bilim aşkı dışında ölüm dahil yaşamın en ağır acılarını dindirecek başka bir çarenin bulunmadığını belirtmek insanlık borcumdur.

a- Sınıf ve Dinsellik

Sınıf ve dinsellik arasındaki somut gerçekliği kavramlaştırmak için yine orijinal kaynağına ineceğim. Kent ve devlet oluşumu kadar sınıf ve ideoloji üretimi açısından Sümer örneği çok çarpıcı ve öğreticidir; Greko-Romen kaynağından çok daha kapsamlı düzeyde üstün öğreticilik unsurlarını taşımaktadır. Avrupa kapitalizmini orijinal kabul edip sınıf ve ideolojisini incelemek sadece Marksizm için değil, tüm ideolojik (bilim ve felsefe dahil) çalışma yürütenler için büyük bir handikap teşkil eder. Toplumsal gerçekliğin en sonuncu türevinden, orijinali kadar doğru sonuç çıkarılamayacağı çok açıktır. Rahip demekten ziyade ideoloji, bilim ve felsefeyle uğraşanlar anlamında Sümer ideologları deyimini kullanmaya çalışacağım. Sümerlerde sınıf ve dinsellik anlamında neler oldu, bundan hangi dersler çıkarılabilir? Değerlendirmemde somuttan soyuta gitme yöntemini tercih edeceğim.

Aynı zamanda ideolojik karargâh olan zigguratlarda ekonomi, siyaset ve savunma işleri düzenlenirken, “Bu çalışma ekonomidir, bu da siyaset ve savunmadır” demiyorlardı. Bunları birbirlerinden de ayırmıyorlardı. İns-

anlar çalıştırılıyor, üretim alanları savunuluyordu. Siyaset planlanması (güncel deyiimiyle ekonomi-politik) da yapılıyordu. Tarz çok somuttur. Hepsı bütünlük içindedir. Zigguratı inşa etmeden ekonomi, siyaset ve savunmanın olabileceğini herhalde zihinlerine bile getiremiyorlardı. Ziggurat öncelikle bir ideoloji üretim merkezidir. Burada kavramlar ve inançlar inşa edilirdi. Kavramlar ve inançlar büyük ihtimalle uzantısı oldukları Verimli Hilal'in binlerce yıllık neolitik toplumundan derleniyordu. Fakat o toplumu aşma sorunları vardı. Dolayısıyla aldıkları kavramın inanç ve kurallarını olduğu gibi kullanamazlardı. Dönüştürmeleri gerekirdi. Önlerindeki toplumsal inşaada verimlilikten kaynaklanan artık-üründen aslan payına el koyanlar da vardı, karın tokluğuna çalıştırılanlar da. Ayrıca savunmacılar da gerekliydi. Her an içten ve dıştan bir isyancı çıkabilirdi. İnşa edilen düzen böylesine bir şeydir. Sorumluluğu ağırdır. Eşit ve özgür kabile insanından her bakımdan farklı bir toplumsal inşa söz konusudur.

İnsan bireyi ve toplumu, zihniyet ve inanç toplumdur. Zihniyetsiz ve inançsız insan toplumu hiç olmamıştır. O halde zihniyet ve inanç öncelikli konudur. Bu yönde başarılı olmadan toplum çalıştırılmaz. İdeolojik yaratım bu öncelikli görevi başarıyor. Sümerli ideologların icatları biliniyor. Ana-tanrıçalı dinden baba-tanrılı (erkek egemen toplumun yansıısı) dine, yerdeki totemden gökteki tanrıya, her kabilenin tanrısından kent tanrısına, kentlerin birliğini temsilen yerin ve göğün genel tanrılarına doğru bir dönüşüm geçirilir. Tanrı kavramına biçilen anlam iki alandan beslenir: Birinci Doğa dediğimiz insan ve toplumu dışındaki her şeyden doğan imgeler ile Toplumsal Doğaya ilişkin düşünce ve inançlar. Buna eski manevi kültür öğeleri öncülük eder. Yeni meşruiyet araçları, yani mitoloji ve din unsurları bu kaynaklardan beslenerek yeni toplumsal inşanın gereklerini ortaya koyarlar. Başarılı oluncaya kadar ideolojik faaliyet devam eder. Kabul görünce kurumlaştırılır, törenleştirilir, insan görevliler belirlenir, kurbanlar sunulur, tapınaklar inşa edilir. Bu işlerin tümü yeni verimli ve kârlı toplumu sürdürmek içindir. En, Enlil, Enki, Ninhursag, İnanna, İştar, Mar-duk ve devam edip giden panteon'u anlatmanın yeri burası değildir. Fakat yapılan işin toplumsal meşruiyet amaçlı olduğu açıktır. Burada önemli olan eski tanrılar düzeni (panteon) yerine geçen yeni tanrılar düzeninin neyi temsil ettiği veya yansıttığıdır.

Manevi dünyanın (kültürün) maddi kültürü yansıttığı yanlış bir belirlleme değildir. Ama nasılı önemlidir. Herhalde öküzün sudan yansması gibi bir temsil söz konusu değildir. Manevi yansıma çok farklı gerçekleştirilir. Basit bir yansıma değildir. İnsanı insan eden gerçek bir inşadır. İnşa ile kaba yansımalar farklı kavramlardır. Tanrı sözcüğünü sıkça çözümlemeye çalışıyorum. Çünkü yer ve zamana göre anlamı değişen bir kavramdır. Derinlikli bir sosyolojik yaklaşım, tanrının toplumsal kimlik imgesi olduğunu kabul etmekten kaçınmaz. Toplumsal kimlik imgesini basite almamalıyız. Bu imgenin takibi atom-altı parçacıklara kadar uzanmıştır. Hatta şimdilerde CERN laboratuvarlarında maddenin yapısını oluşturan ‘higgs parçacığı’, ‘tanrısal parçacık’ aranmaktadır. Hikâyesi anlatıl-sa ciltleri doldurur. Burada pozitivist sosyoloji yapmıyorum. Toplumu da basit maddi bir insan kümesi olarak görmüyorum. Pozitivist yaklaşmıyorum. O yaklaşımın en kaba dincilik olduğunun tamamen farkındayım. Toplumsal kimliğin imgesi olarak Tanrı 13,8 milyar yıllık evrenin toplamıdır da diyebilirim. Yok olmayacak olandır demek de mümkündür. Kuru bir metafizik yapma niyetim de yoktur. Konuyu basite alanları uyarmak için belirtiyorum. Toplum nasıl en esnek zekâlı madde-enerji akışkanlığıysa, tanrı kavramı da en esnek mana-enerji kavramıdır. İsteyen istediği kadar anlam yükleyebilir. Anlam sanatını meslek edinenler (Filozoflar diyebiliriz) bu işin uzmanı gibidirler. Peygamberler de en az filozoflar kadar anlam ve kavram türetme ustalarıdır.

Sümer uygarlığına ilişkin avantajımız, işlerin bu yönlü yürütüldüğünü neredeyse çınlıplak göstermesidir. Hiçbir örnek Sümer uygarlığındaki kadar maddi kültürel gelişmeyi manevi alana bu denli basit, basit olduğu kadar da görkemli yansıtmamıştır. İddiam budur; istemeyen inanmak, bilmek zorunda değildir. Yükselen yeni sınıfın kendisini tanrısallaştırmasıdır Sümer Panteonu. İsrarla vurguluyorum: Bu husus çok nettir. Daha sonra beş bin yıllık merkezi uygarlık tarihi boyunca gelişen tüm din, felsefe, sanat ve bilim arayışlarında köken görevi görmüştür. Zigguratın kendisi bu gerçeği açıklar. En üst kat tanrıların panteonudur. Orta kat rahiplerin, tanrı elçilerinin, anlam sanatını icra edenlerin, en alt kat çalıştırılan kul-kölelerin, en alttakilerin yeridir. Tüm dinlerin şu üçlüsüyle karşılaşmıyor muyuz? Tanrı-elçi-kullar düzeni. Temel sınıf düzeni şöyle değil midir?

Asker + siyasi yönetici + rahip üst tabakayı oluştururken, orta tabaka yani aracı halkayı orta sınıf + bürokrasi + meşrulaştırma kurumları (üniversite, mabet ve medya) oluşturur. En alttakiler ilk iki sınıfın dışında kalan herkeştir. Proleter, köylü, memur, öğrenci, kadın, çocuk, işsiz vs.

Sümerler kendilerinden sonra gelen anlam kurucularının fazla yalan üretememeleri için işin özünü basit ve anlaşılır bir biçimde inşa etmişlerdir. Basit derken tiyatro oynar gibi demiyorum, kavram sanatını üstün bir yetenekle icra etmişlerdir demek istiyorum. Akad, Babil ve Asur İmparatorluklarına geldiğimizde, çok tanrılı panteondan bir tanrının yükselmeye, diğerlerinin üstüne çıkarak onları kendine yardımcı kılmaya başladığını gözlemliyoruz. Açık ki erk, güç merkezileştikçe panteon da merkeziliyor. Her dediği kural, kanun olan krallara sıra gelince mutlak, tek tanrılı inançlara da kapı aralanmış oluyor. Neolitik toplumda her klan ve kabilenin bir tanrısı vardır. Ne kadar klan ve kabile, o kadar tanrı. Toplum büyüyüp birleşik hale geldikçe, sınıflaşp üst yönetimler oluştuğça, hatta tek kişilik yönetimler oluştuğça, tanrılarımızın sayıları da çokluktan bire doğru azalmaya başlar. Temsil çok net yapılmaktadır. Ayrıca kadın toplumda etkisini yitirdikçe, tanrılarımızın cinsiyeti de değişiyor. Erkek, baba, ata tanrı peydahlıdır.

Çizmekte olduğumuz bir şemadır. Süreç şüphesiz çok karmaşık ve kavgalarla dolu geçmiştir. Rahipler dinlerini mitolojiye yakın inşa ederken, dönemlerindeki insanların inanç düzeyini esas alıyorlardı. Başarılarının temelinde yatan şey döneme denk inşalar gerçekleştirmiş olmalarıydı. Toplum ve bireyleri değiştikçe din de dönüşüm geçirecekti. Diğer yandan -Ki, çok önemlidir- bu tanrılar örgüsünü çıkarlarına, bireysel düşünce ve inançlarına uygun bulmayanlar çıkacaktır. Hem toplumun içinden hem dışından çıkarların çatışması inançları etkilemeksizin yürümez. Çatışan birey ve sınıflar, çatışan dinler ve tanrılarında yansımaları bulur. Şu toplumsal kuralı çok iyi bilmek gerekir: Büyük bir anlam sanatı kavgasını vermeden, hiçbir ciddi sınıf kavgası olamaz. Çıplak eller ve yüreklerle kalıcı ve güçlü kavgalar sürdürülemez. Terside doğrudur. Büyük toplumsal uyum ve barışlar, büyük anlam sanatları arasındaki uyum ve barışlarla sağlanır.

Merkezi uygarlık makinemiz Sümer kentlerinden yola çıkarken, tanrılarını da birlikte taşıyordu. Ana hatlarda ciddi bir değişim olmadan, MÖ

1600'lerde Babil'in bunalım döneminde iktidar güçlerindeki değişim dinsel açıdan da bir yol ayrımını seçenekli hale getiriyordu. Bunalım ve düşüş, düzenden kuşku ve düşüştür. Panteondaki tanrılara ilişkin kuşku ve inanç düşüşü de yansımazlık edemezdi.

b- İbrahimi Dinin Çıkışı

Babil Nemrutlarının (kral ve üst yöneticiler) buna benzer bir bunalım dönemine rast geldiği tahmin edilebilir. Elde gerçek tarih yoktur. Binlerce yıl öteye ilişkin rivayetler vardır. Fakat günümüzün anlamlı bilimsel kriterlerini esas alarak gerçeğe yakın yorumlar geliştirebiliriz. Tarihin bir yorum sanatı olduğunu göz önüne getirirsek, her yorumun gücünün gerçeğe yakınlığıyla ölçüleceği şüphesizdir.

İbrahim'in huruç (hicret veya çıkış) ettiği yöre Urfa'dır. Urfa'nın tarih-sel-toplum yorumu bizleri İbrahimi dinin gerçekliğine yaklaştırabilir. Ayrıca çıkışın gerçekleştiği tahmin edilen dönemi, süreyi de evrensel tarihin ışığında yorumlarsak, gerçekliğe bir adım daha yaklaşabiliriz. Tam gerçek sevdasına düşmemeliyiz. Çünkü böylesi bir gerçek yoktur.

Geniş yöresi itibarıyla Urfa jeobiyojisi, Dördüncü Buzul Döneminden sonra insan toplulukları için bir cennet görünümündedir. Doğal bir sulama iklimi hüküm sürmektedir. Olağanüstü florası ve faunası ile çok çekici bir alan olduğunu ilgili bilimsel çalışmalardan anlamaktayız. İnsanlığın yüzbinlerce yıl aradan sonra simgesel dili de konuştuğu bir aşamada bu mekânda patlama yapması beklenebilir. Ayrıca Afrika'nın Doğu Rif'inden kaynaklı büyük insan çıkış yolu, dünyaya insan dağıtım istasyonu konumundadır. Deneyimi yaşayanların iyi takdir edebilecekleri koşulları da barındırmaktadır. Dönem insanlığı için ideal barınma, beslenme, korunma ve çoğalma bölgesi olduğu söylenebilir.

Göbeklitepe kazılarının ortaya çıkardığı ve tapınak olduğu kesinlik kazanan dikilitaşların tarihinin en azından on iki bin yıl öncesine dayandığı da kesinlik kazanmıştır. Tarihi 15 binlere taşımak mübalağa sayılmaz. Çünkü o tür bir tapınak inşası, arkasında binlerce yıllık kültür olmadan gerçekleştirilemez. Bu bilimsel tespitle jeobiyojistik yorum çıkışıyor. On beş bin yılı aşkın bir süreden beri güçlü bir kabile sistemi söz konusudur.

Çünkü tapınak kabile sistemini temsil ediyor. Her kabilenin küçük bir dairesel tapınağı vardır. Muhtemelen yeraltında benzeri örnekleri de mevcuttur. Örneğin Harran yakınlarındaki tepeliklerde de benzer yarı-daire tapınak kalıntıları bulunmaktadır. Dikilitaşların yapım tekniğine bugünkü köylüler, hatta kentliler bile sahip değildir. O halde bu dönem insanları gelişkin bir konumda yaşıyorlardı. Tapınağın büyüklüğü Mekke'dekinden (İslam çıkışı dönemindeki) kırk kat daha büyüktür. Kaldı ki, Mekke'deki tapınak çok basit taş yapıdır. O halde Urfa'nın kutsallığı, merkezi rolü en azından on beş bin yıllık bir döneme kadar taşırılabilir. O dönemde sadece Mekke değil, Kudüs (MÖ 1000'lerin sonunda Davud'un oğlu Süleyman peygamber tarafından ilk mabedinin temeli atıldı) ve dünyanın bilinen benzer tüm kutsal yörelerin hem büyüklük hem de zaman bakımından çok büyük ve çok eskidir. Şahsi yorumum, İbrahim dönemine kadar yöre en az on bin yıllık bir merkezi alan konumunda kalmıştır.

Bu dönem on bin yıllık bir dünya merkezi anlamına gelmektedir. Burada merkez kavramı önemlidir. Beş bin yılı aşan merkezi uygarlık kavramından da biliyoruz ki, merkez-çevre ilişkisi evrensel tarihte süreklidir. Merkezsiz tarih olamaz. Uygarlık tarihinde merkez-çevre ilişkilerinde birçok kayma yaşanmıştır. Hiçbir mekânın binlerce yıllık merkezi konumu yoktur. Urfa yöresi ilk insanlık merkezi olması ve süresi itibarıyla eşsiz bir mekândır. Diğer bir özelliği oradaki insanların otantikliğidir. Belki dıştan gelip yerleşenler olmuştur. Ama o tapınakları yapan halk hep o yörede kalmıştır. Tarihte ilk ad kazanmış kabileler toplumu olan Hurrilerin esas yerleşim alanlarından olması, Hurri kökenli Mitanni İmparatorluğu'nun başkentinin (Waşukani-Serêkâni-Ceylanpınar) bu yörede bulunması otantik halkın kimliğini anlamamıza imkân vermektedir. Ayrıca Verimli Hilal'in merkezi konumundadır. Verimli Hilal'den kaynaklanan kültürel çıkışların her tarafını, özellikle Sümer ve Mısır uygarlığını beslemede başat rol oynadıkları kesindir. İbrahim'in Mısır seferi ve Babil ilişkisi bu gerçeği doğrulayan rivayetlerden sayılmalıdır. Mısır'da hanedanlık kuran Hiksosların (MÖ 1800'ler) da bu yöreden kaynaklandığı bilinmektedir. Tapınaklar bir gerçeği daha ortaya çıkarmaktadır. Hediye ve ziyafet kültürünün tapınağın önemli işlerinden olduğunu kestirebilmekteyiz. Bu gerçeklik ticaretin doğuşunun ipuçlarını vermektedir. Tapınakların ilk

değiş tokuş merkezi rolünde oldukları Sümer tapınaklarından da bilinmektedir. İbrahim'in çıkışındaki ticari niteliği göz önüne alındığında, bu gerçeklik daha da somutlaşır. İbrahim'den sonraki argümanları saymayı pek önemli bulmuyorum. Çünkü iyi biliniyor.

MÖ 1600'lerin Urfa'sı, o dönemin üç tarihsel gücünün orta yerindedir: Sümer-Babil-Asur güçlerinin kontrolündeki Aşağı Mezopotamya, İç Anadolu'da yükselen Hititler ve görkemli Yeni Hanedanlık firavunlarının güçlendiği Mısır. Daha o dönemde Urfa yöresi jeobiyojinin en verimli merkezi olmasının yanında, en önemli jeopolitik merkez olmaya doğru yol almaktadır. Mitanniler bu jeopolitik boşluğu doldurarak yükselişe geçeceklerdir. Tarihe derinden bakanların ilk defa uygarlıklar arası ilişki ve diplomasinin görkemli dönemi olarak değerlendirdikleri bir tarihin başlangıç aşamasındayız. Kùltürler arası yoğun alışveriş gerçekleşirken tam bir ticaret fırtınası esmektedir. Ticaretin bir kùltür olarak gelenekselleşip kurumsallaştığı bir dönemdir. Saraylar birbirlerinden yoğun gelin almaktadırlar. Dinler, ideolojiler karışıyor, dönüşüyor. Hititler kendilerini 'bin tanrılı ÷lke' diye tanımlamaktadır. O dönemde çok ihtiyaç duyulan 'atçılık' merkezi de bu yöredir. Destanlarda geçen meşhur 'Kikuli' at seysçiliğinin yöresidir. Kabile sisteminin doruk aşaması yaşanmaktadır.

Urfa'nın yalnız din kutsallığı açısından önemli değildir; türk÷, deyiş, saz, davul, zurna sanatçılığının arkasında da bu tarihsel kùltürel cephe vardır. İbrahim'in çıkışının arkasında da bu gerçeklik vardır. Huruç yapmanın bir mi, bin İbrahim mi olduğı aslında açık ve net bir konu değildir. Bu o kadar önemli de değildir. Önemli olan o dönemde güçlü bir eğilimin var oluşudur. Ortam çok hareketlidir ve ticareti kârlı bir zanaat haline getirmiştir. İbrahim, kurumlaşan ticaret sınıfının bir ferdidir sadece. Önemli olan uygarlıklar arası ticaretin kurumlaşmasıdır. Hayvan ticareti çok canlıdır. Yöre bu yönden çok elverişlidir. Nitekim İbrahim, sürüleriyle hareket halindedir. Hayvan tüccarı olduğı açıktır. Böylesi binlerce tüccarın Mısır'a sefer yapması ticaretin doğasında vardır. Köle ticareti de vardır. Yusuf'un köle olarak satılışı anlamlıdır. Cariyelik-kadın ticareti de vardır. İbrahim'in Hacer'i satın alması yine bu konuda aydınlatıcıdır.

Ayrıca İbrahim'in güçlü bir kabilesi vardır. Kendisi kabile önderidir. Her kabilenin bir tanrısının olduğı, çok görkemli tapınak kùltüründen

gayet iyi anlaşılmaktadır. İbrahim'in kabile tanrısının yöreyi kontrol altında tutmaya çalışan Babil'in tanrılarıyla çekişeceği de çok açıktır. Çekişen maddi çıkarlar, çekişen tanrı kültüründe yansır. Urfa adındaki Ur kelimesinin etimolojik olarak Sümerlerin Ur (tepe) sıfatından veya isminden türediği yüksek olasılıktır. Urfa, muhtemelen 'tepelik yerleşke' gibi bir anlama sahiptir. Bu doğru bir anlamlandırmadır. Tartışılan diğer bir konu İbrahim'in etnik kökenidir. Hurri mi, Semitik mi olduğu tam net değildir. Yöre bu yönden bugün de yaşandığı gibi tam bir alışım bölgesidir. Karışık olmayan kabile ve kültürü yok gibidir. İbranice etimolojik olarak sınırlı bir karışımı çağrıştıran örneklerle dolu bir dildir.

İbrahim'e ilişkin Kutsal Kitaplara da mal olan öyküyü hepimiz ezber biliriz. Nemrutla çekiştiği, putlarını kırdığı, ateşe atılmak istendiği, mucizeyle kurtulduğu, hicrete geçtiği, bugünkü İsrail-Filistin'e göç ettiği, cariyeye Hacer'in (muhtemelen yerli kültürden, Araplığa yakın) İsmail'i doğurduktan sonra Mekke yöresine göçe zorlandığı, soylu Sara'dan İshak'ın doğduğu, Yakub'un İshak'ın iki oğlundan biri olduğu, Yakub'un oğlu Yusuf'un köle olarak Mısır firavununa satıldığı, saray aşkı ve entrikaları sonucu vezirliğe kadar yükseldiği vb. birçok hikâye unsuru bu mal oluş kapsamındadır.

Açık ki İbrahim'in kültürü ne Sümer ne de Mısır uygarlık kültürüdür. Urfa'nın binlerce yıllık kabile kültürüdür. Fakat çok önemli bir dönüşümün yaşandığı bir çağın karmaşıklaştırdığı, sentezlediği bir kültürdür. Öyküsünü yorumlarsak bazı anlamlı sonuçlara varılabilir. Nemrut malûmdur, Babil yönetiminin vali unvanıdır. Putların toplu bulunduğu yer Babil Panteonu'nun Urfa'daki temsilidir. İbrahim'in babası Nemrut'un hizmetindedir. Ama problemleri, çelişkileri vardır. Ne de olsa yörenin bir kabile soylusudur. Kendine has dini inançları olması beklenir. İbrahim babasının, dolayısıyla kabilenin çıkarlarının peşindedir. Sonuç çekişme ve kavgadır. Put kırıcılığı ve ateşe atma denemesi bu gerçeği açıkça yansıtmaktadır. O halde yalnız kendi kabilesinin değil, tüm benzer kabilelerin çıkar çatışmasına önderlik ediyor. Bir nevi Babil kolonyalizmine karşı yerellik, yurtseverlik mücadelesi vermektedir. Babil Panteonu bu savaşın anlam cephesidir, ideolojik karargâhıdır ve hegemonik rol oynamak istemektedir. İbrahim'in ideolojik cephesi ise kabile manevi kültürü, yani

dinciliği ve tanrıçılığıdır. Önderlik ettiğine göre, kendi kabile tanrısı da kabile tanrılarının önderliğini yapacaktır. Böyle de olmaktadır. Devlet olduğundan ötürü Babil Nemrut'u iki anlam cephesinin savaşından daha güçlü veya başarıyla çıkıyor. İbrahim açısından göç yolları zorunlu hale geliyor. İbrahim için hem yıllar hem de yollar zordur. Çünkü giriştiği savaş ciddidir. Uygarlık geleneğine karşı çıkıyor. Put kırmak, resmi uygarlık sistemini (dönemin resmi modernitesini) reddetmektir.

Şüphesiz böyle yüzlerce kabile ve kişi resmi uygarlıkla kavgalı olmuştur. Babil ve Asur, dönemin bir nevi soykırımı olan 'kabile kırımı'yla da ünlüdür. Dolayısıyla büyük bir rahatsızlık ve çatışma dönemi söz konusudur. Ünlü Hammurabi bu dönemin (MÖ 1700-1600) müthiş kralıdır. İlk hukuk kurallarını koyduğu söylenir. İbrahim'in mücadelesi bu yönüyle bir nevi günümüzün kapitalist uygarlığına karşı sömürgelelerin kurtuluş savaşlarına da benzemektedir. Mısır'a yönelişine yol açan bir neden sürü ticareti iken, muhtemelen ikinci önemli nedeni müttefik bulma ihtiyacıdır. Yusuf'un öyküsünden bu sonucu çıkarmak kesinlikle mümkündür. Çünkü uygarlıklar arası rekabet de bu dönemde oldukça gelişmiş ve şiddetlenmiştir. Hitit-Mısır, Babil-Hurri (Hitit) ve Babil-Mısır çekişmeleri çok sayıda kayda yansımıştır. Anlaşılan odur ki, İbrahim, üç uygarlığın da denetimi dışında, iklimi biraz Urfa'ya benzeyen bugünkü Kudüs civarına yerleşmiştir. Yaşamını burada bir göçmen olarak geçirmektedir. Zorbela bir mezarlık yeri satın almıştır. Urfa'yla ilişkileri devam etmektedir. Torunu Yakup buradan yakın akrabalarından Lavan'ın kızları Rahel ve Lea ile evlenmiştir.

Konumuz açısından önem taşıyan İbrahim'in dininin geçirdiği dönüşümdür. İbrahim'in bir kuşkuyla düştüğü anlaşılmaktadır. Nemrut'un putlarını kırması dinsel şüphesini doğrulamaktadır. Başka bir dinin tanrılarının temsili de olsa, putlarını kırmak din şüphecilğine açık işaretir. O dönemin düşünce geleneğinde 'gaipten sesler' önemli yer tutar. Düşünce yoğunlaşmasının bazı esinlenme ve esrimelere yol açma halidir gaipten sesler. İlham dilidir. Bir gün böyle bir ses işittiği söylenir. Kendisine gelen sesi veya ilhamı (gaipten ses) şöyle yorumladığı söylenir: "Wa Hewe!" Bunun Hurrice bir deyiş olma ihtimali vardır. Anlamı "Bu O'dur", kısaca "O'dur." Yani beklediği, umduğu yeni sentez tanrısıdır. Musa ve Muham-

med'in de tanrıya erişimi böyle olacaktır. Demek ki gelenek çok eskidir. Etimologlar "O'dur"u halen araştırıyorlar. Benim şahsi yorumum böyledir. Gide gide bu deyim 'Yahweh'e, oradan 'Yahudi'ye dönüştüğüne dair ise kanaatler ortaktır. Ünlü İbrani tanrısının çok kısa öyküsü böyledir.

Mısırlıların 'Apiru' adlandırmasından çıkan İbrani sözcüğünün 'çölen gelen tozlu insanlar' anlamına geldiğini söylemiştim. İbrahim'in kendi önderliğinde yeniden inşa ettiği kabileye İbrani, dinine de yine yeniden anlam olarak inşa ettiği Yahuda (Yahudi'nin özünde tanrı adı olduğunu, tıpkı İsrail gibi olduğunu hatırlatalım) demesi mümkündür. Yeni dinin tarihsel kökeni ve kısa serüveniyle gelişimini şimdilik böyle çözümlemenin oldukça anlamlı olduğu kanısındayım. Yeniden inşa edilmiş, kendini çok yalnız hisseden bir kabile dinciliğiyle karşı karşıyayız. Dönüşüm geçirmiş bir kabile dinciliği ve tanrıculığı eğer devrim değilse, kesinlikle İslam gibi, Protestanlık gibi ciddi bir reformdur. Dönüşüm geçiren, yeniden inşa edilen (Kenan, Semitik kabilelerin egemen olduğu ortam) kabile ve tanrısının bağnazca savunulması maddi yaşam koşullarının güçlüğünden, zorluklarından doğsa gerek. Yahudilerin neden para ve ticarete çok önem verdikleri ve bu konuda dünya çapında uzmanlaştıkları daha kabile olarak ticarete geçtikleri dönemden gayet iyi anlaşıl-maktadır. Kabilenin hayatta kalması ticarete, dolayısıyla paraya bağlıdır.

İsmail'in kurban edilmek istenmesi, gaipten sesle bundan vazgeçilmesi yeni dinin önemli tamamlayıcı bir unsurdur. Kurban geleneği çok eski ve yaygındır. Çocuk kurbanları da bunlardan biridir. Muhtemelen o döneme kadar uygulanan bir gelenektir. İbrahim ve tanrısal manası bunun artık modası geçen bir gelenek olduğunda anlaşıyorlar. Reformun önemli bir maddesi budur. Yerine bilinen hayvan kurbanları geçirilmektedir. İsmail ve Hacer öyküsünden çıkarılacak yorum, yeni dinin Semitik-Arap kabilelerinde pek sempatiyle karşılanmadığıdır. Çok erken doğmuş bir 'Ön İslamcılık' deneyi olarak değerlendirilebilir. Fakat yaygınlaşamamıştır. Mekke'nin merkez olması daha o dönemde önemini göstermektedir. Farklı bir kabile panteonu bulunmaktadır. Paganizm (kabile putçuluğu, tanrıculığı) halen çok güçlüdür. Yakup döneminde şekillenen İsrail unvanı ilginç bir gelişmedir. El eki Kenanlılardan (Lübnan-Filistin yöresindeki Semitik kabileler) alınmıştır. Semitik kökenli bu kavram 'yükselti', 'yüce'

anlamına yakındır. İbrani kabilesine ‘Elohî’ diye geçer. İslamiyet’le ‘Allah’a dönüşür. Semitik kabilelerin genel tanrısı demek mümkündür.

Hint-Avrupa kabilelerinde ‘Got’, İranî-Kürtçe lehçede ‘Gudea’ aynı anlamı temsil etmektedir. Kabilelerin ortak atası veya tanrısı anlamındadır. Guti kabileleri ve Gudea’nın MÖ 2150’de Sümer hegemonyası bu nedenle anlamlıdır. Tanrı-kral anlamına gelmektedir. Dönemin çok kulanılan bir kral unvanıdır. ‘İsrael’, ‘tanrıyla güreşen’ anlamına gelir. Biraz kabile şovenizmini çağrıştırmaktadır. Kendini o denli güçlü görüyorlar ki, tanrılarıyla bile güreşebiliyorlar. Daha doğrusu kavga ediyorlar. İbrahim’in put kırıcılık geleneğinin bir devamı gibi geliyor. İbranilerin tarih boyunca tanrıyla çok güreştikleri sayısız ideolojik hamlelerinden anlaşılabilir. Her ideolojik yeniliklerinin ‘tanrıyla güreş’ anlamına geldiğini unutmamalıyız. Yahudi aydınlarının anlam ustalıklarına (kavram, teori, teoloji) daha sonra değineceğim.

Kabilenin MÖ 1600-1300 dönemi olduğu tahmin edilen Mısır’a bir göç öyküsü vardır. Yusuf ve Musa öyküsü bu göç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Mısır’da uzun bir deneyim geçirdikleri, yarı-kölelik koşullarında yaşadıkları, birliklerini korumaya çalıştıkları, belli bir sınıflaşmaya uğradıkları, muhtemelen Musa’nın bu kabile kalıntısının bir ileri geleni olduğu, tıpkı İbrahim’in Nemrutla yaşadığı çelişkiye benzer bir çelişkiyi Mısır Firavunuyla (kral unvanı) yaşadığı, bunun tek tanrılı bir din ilan eden Akhenaton dönemine rast geldiği, hicretin ise MÖ 1304-1280’lerde Firavun olan II. Ramses döneminde gerçekleştiği rivayet edilmektedir. Musa’nın ünlü çıkışı, hem doğa koşullarına (Sina Yarımadası çetin koşullara sahiptir) direnişi, hem de çevrede dost olmayan birçok kabile ve kavimle çelişmesi ve çatışması Tevrat’a da konu edilmektedir. Kırk yıllık bir direniş ve göç çilesi yaşıyor. Tur Dağı’nda ‘gaip ten ses’ geleneği bir kez daha tekrarlanır. On Emir (vahi, tanrısal buyruk) alınır.

İbrani kelimesi muhtemelen bu dönemin ürünüdür. Tanrıya ilişkin eski adlar yerine yeni ad olarak ‘Rabbi’ (Efendi) ikame edilir. Belli bir sınıflaşmayı yansıtmaktadır. Puta tapıcılığa çok daha sert karşı çıkılır. On Emir’in saklandığı sanduka (Kutsal Kitap geleneği) etrafında yeni bir kült (tapınma biçimi) oluşturulur. Tevrat’ta bir dönemleştirme yapılır. Çıkış-Kâhinler-Önderler-Krallar-Peygamberler-Yazarlar biçiminde bir

terminoloji kullanılır. Unutmamak gerekir ki, MÖ 1600'lerde İbrahim'in yaşadığı dönemden MÖ 600'lere kadar ortada Yahudi dini diye bir yazılı belge yoktur. Sözlü aktarılan bazı gelenekler vardır. Sanırım yazılı gelenek İşaya Peygamberle bu tarihlerde başlatılarak geliştirilir. Babil esareti döneminde (MÖ 596-540) Zerdüş'ten çok unsur alınır. Grek düşüncesinden de giderek etkilenme olur. Ahd-i Atik denilen Kutsal Kitap sürekli geliştirilerek ortaya çıkarılmıştır. Kalın ciltleri ve yorumları oluşturulmuştur. Muhafaza edilen bir gelenekler toplamı olması açısından önemlidir. Daha sonra doğan dini, felsefi ve edebi etkileri, sanat esinlenmeleri büyük olmuştur. Ayrıca çok sayıda yorumları geliştirilmiştir.

Tek tanrı kavramının kısa öyküsü böyle olmakla birlikte, İbrahimi dinlerde çok farklı anlatılır. Açık ki, bir ideolojik kimlik hegemonyası olarak geliştirilmek istenmiştir. Ana fikirlerden biri, küçük bir Yahudi krallığını doğurma 'projesi' olduğuna ilişkindir. Spinoza bile böylesi bir yorumu yapar. Tek tanrılı din Mısır'da zaten ilan edilmiş bir kavramdı. Sümerlerde, Babil'de, Asurlarda sırayla 'En', 'Marduk' ve 'Asur' en büyük tanrı unvanını çok önceleri almıştı. Önemle vurguladığım gibi, bunlar etkisi ve otoritesi artan kralları ve krallık kurumunu yansıtan, simgeleştiren kavramlardır. Putlaştırma ve adına kült (ibadet) geliştirme, meşrulaştırma çabasının bir parçasıdır. Tüm uygarlıklarda benzer bir ideolojik hegemonya çabası vardır. Çok güçlü bir meşrulaştırma aracı oldukları için, her uygarlık bu yöntemi veya dini daha da görkemlileştirmeye çalışır. İbrani kabilesi veya kavminin de bu tarihsel geleneklerden etkilenecek kendi küçük kavim krallığını meşrulaştırma aracını inşa etmeleri beklenen, anlaşılır bir husustur. Yaygın geleneğin İbranilerin payına düşen kısmıdır.

İbranilerin ideolojisiyle sürekli hayallerinde yaşattıkları krallık projesi MÖ 1020-950 yılları döneminde somutluk kazanır. Saul, Davut ve Süleyman üç önemli kral kişilik olarak tarihe yansıtılır. Peygamber-krallardır. Farkını (Mısır ve Sümerle) hemen görüyoruz. Tanrı kral değil, peygamber-kral oluyorlar. Tevrat okumalarında bu nedenle bir Yahudi krallık arayışı olarak yorumlanması yabana atılmaması gereken bir görüştür. Tabii ki tümüyle bir krallık projesi olarak yorumlamak da doğru olmaz. Ama yine de tek tanrı ile her kavmin kendi milli, yerel kralı ve devleti arasında bir bağlantı olduğunu görmek, Kutsal Kitap okumalarında ihmal

edilmemesi gereken önemli bir yöntem sorunudur. Ama yaşadıkları çileli yaşam, karşılaştıkları güçlükler, kavga ettikleri uygarlık ve kabilelerin büyüklüğü ve çokluğu nedeniyle kendi sentezlerini daha ayrıntılı ve kut-salca geliştirmeye, farklı kılmaya büyük özen göstermişlerdir. Tekrar belirtmeliyim ki, bu kabile dinciliğinin arkasında en azından on bin yıllık merkezi rol oynamış bir kabile kültürünün etkisi vardır. Gücünü korumasında bu kültürün payı önemlidir. Ortadoğu’da dinsel geleneğin güçlü olmasında da bu etkinin payını hep aramak gerekir.

İbrani dininin, Hristiyanlık bir kol olarak kendisinden kopuncaya kadar ciddi bir etkisi yoktur. Diğer halkları çok az etkilemiştir. Zaten kavim dini oluşu yayılmasına engeldir. Hatta ‘seçilmiş kavim’ belirlemesi bu tekilliği daha da pekiştirir. Asıl önemi Hristiyanlığın ve Müslümanlığın ortaya çıkışlarında ve kapitalist modernitedeki milliyetçilikle olan ilişkilerinde kendisini gösterir. İlişki daha çok kavram, teori ve teoloji kapsamındadır. Merkezi uygarlığın iki güçlü kolu olan Mısır ve Sümer uygarlığının ideolojik öğelerini ve teolojik yapılarını reformdan geçirmeleri diğer önemli bir yan özelliğidir. Eğer bu reform olmasaydı Ortadoğu tarihi, dolayısıyla evrensel tarih farklı gelişirdi. Öneminin ayrıntısı şuradadır: İnsanların asla tanrı olamayacakları İbrani dininin temel bir ilkesidir. İnsanlar ancak peygamber (tanrı elçisi, temsilcisi) olabilirler.

Bu çok önemli bir gelişmedir. Mısır ve Sümer kralları kendilerini binlerce yıl tanrı-krallar olarak meşrulaştırmışlardı. Buna sistemli biçimde karşı çıkan İbrahimi gelenektir. Grek kültüründe insan-tanrı benzetmesine felsefeyle karşı çıkılırken, Ortadoğu’da İbrahimi dinlerle karşı çıkılmaktadır. Şüphesiz bu yaklaşımın arkasında ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler rol oynamıştır. İbrahim’in bizzat şahsında temsil ettiği ekonomik anlayış liberalizme oldukça benziyor. Firavun ve Nemrut kolektivizmleri köle çalıştırılmasına dayanıyordu. Köleler üzerinde bir makine düzeni kurulmuştu. Kul-tanrı (halen geçerli bir kavram) kavramı bu mekanikleşmiş kölelik döneminden kalmadır. İbrahimi din bu köklü ilişkiyi yıkmamışsa da oldukça yumuşatmıştır, reformdan geçirmiştir. Etkili olmasında buradaki rolü belirleyici olmuştur. İbrani kabilesinin bizzat kendisi hem Nemrut’un (Babil kralları) yanında hem de Firavun’un (Mısır Krallığı) yanında bu tarz çalıştırılmaya karşı çok direnmiştir. Kabile kültürü tam köleleştiril-

meyi kabullenmemiştir. Sınıf savaşı dediğimiz olgunun temelinde kabile kültürünün köleleşmeye karşı binlerce yıllık direnmesi vardır. Sadece etnik bir direnme değildir söz konusu olan. Benim ayrı bir kavram olarak önemsedğim husus burada geçerlidir. Sınıf savaşı değil, sınıflaşmama, sınıf olmayı kabullenmeme savaşı daha önemlidir. Hem tarihte karşımıza çıkarandır, hem de doğru olanı budur.

Marks'ın ve Marksistlerin hiç anlamadıkları husus budur. Onlar sınıflaşmayı olumlu, ilerici bir çizgisel tarih gelişmesi olarak görürler. Hataları kadar başarısızlıklarının da temelinde yatan bu anlayışları çok olumsuz rol oynamıştır. Binlerce yıllık kabile, aşiret ve kavim direnişleri, hatta kapitalist moderniteye karşı bazı yönleriyle ulusal kurtuluş savaşları aynı zamanda sınıflaşmaya karşı direniş savaşlarıdır. İbrahimi dinlerde de bu özellikler güçlüdür. Sonradan sapıtırılıp uygarlık dinlerine dönüştürülmeleri farklı bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Köleliğe direniş her üç İbrahimi dinde de meşrudur ve teşvik edilir. Ekonomide de ciddi reformlara yol açmışlardır. Daha eşitlikçi bir yapı hedeflenmiştir. Sadaka, zekât, vakıf önemli araçlardır. Katı ekonomik sınırları yumuşatmayı hedefler. Siyasi alanda demokrasi ve cumhuriyet hedeflenmese de, tanrı-kral otoritesi yumuşatılmıştır. 'Tanrı gölgesi kral' kavramı geliştirilmiştir. Komün yaşamı anlam ve uygulama bulmuştur. Açık ki ekonomik, sosyal ve siyasal alanda devrim değil reform yapılmıştır. Ama dönemine göre bu adımları küçümsememek gerekir. Ben bu adımları merkezi uygarlık sisteminde döneminin 'sosyal-demokrat' tavrı olarak değerlendirmiştim. Buna benzer sosyoekonomik hareketlerdir. Manevi kültüre, dine yansıyan bölümünü sıkıca işledim. Yine de insanın tanrının vekili, elçisi olabilme sıfatı teolojik bir devrimdir. Evrensel tarih üzerinde etkileri büyük olmuştur. İslam bölümünde bu hususu biraz daha işlemeye çalışacağım.

İbrani yahut Yahudi ideolojisinin milliyetçilikle, dolayısıyla ulus-devletçilikle bağlantısını kapitalist modernite bölümünde kapsamlı değerlendirmekle birlikte, hemen belirtmeli ki, bu ilişki ve etkisi çok önemlidir. En vahim sonuçları bizzat 'Yahudi Soykırımı'yla Yahudi halkında yaşanmıştır.

c- Hristiyan Direnişi ve Sınıf Savaşımı

Tarihte etnik temeli olmayan ilk ciddi sosyal hareketlerden en başta geleni olması itibariyle Hristiyanlık çıkışı önem taşır. Çıkışında yeni bir uygarlık kurma değil, özgürleşme ve eşitlik daha çok ağır basar. Ortadoğu'da yaklaşık üç bin beş yüz yıllık merkezi uygarlık sisteminde oluşan alt sınıf ve tabakalaşma sürecinin Roma İmparatorluğu'nda doruk noktasına varmasına bir tepki olarak gelişir. İbrahim ve Musa döneminde dinsel hareket sınıf özelliklerinden çok kabile, kavim özelliğini taşımaktaydı. İsevi dönem hem kabile ve kavim özelliklerinin üstünde, hem de sistem dışına itilen tüm yoksullar ve işsizlerin yanı sıra tutsak edilmiş kabilelerin, tarikatların (Yeni çıkmaya başlamışlardır. Örneğin Esseniler), askerden ve köle çiftliklerinden kaçanların saflarına koştukları yeni bir sosyalleşme dinidir. Bir kabile veya devlet oluşturulmuyor. Her kavim ve devletin bünyesinde komünal sosyal bir cemaat oluşturuluyor. Bu açıdan dikkate değerdir. Ne kavim ne de uygarlık hareketi olması hızla genişlemesine yol açarken, iktidar ve uygarlığa katılımın önünde de hep bir darboğaz oluşturmuştur. Bugün de benzer bir ikilemi yaşamaktadır. Demokratik komünal yönü güçlü olmasına rağmen, bu yöndeki gelişimi sınırlı kalmıştır. Başlangıçta güçlü olan bu yönü uygarlığa geçiş sürecinde ikinci plana düşmüştür. Ayrıca kavim milliyetçiliği doğrultusunda evrim göstermiştir.

Çıkışında rivayetler ağır basmaktadır. Gerçek bir İsa'nın olup olmadığı bile tartışılmaktadır. Tıpkı birçok İbrahim olduğu gibi birçok İsa da olmuştur. Çünkü Roma'nın yaygın çarımıha germe cezalandırması uygulanmaktadır. Spartaküs hareketinin anıları tazedir. Bu hareket sırasında Roma yollarında beş bin kişinin çarımıha gerildiği rivayet edilir. Benzer uygulamalar Kudüs eyaletinde de sıkça yaşanmaktadır. İncil'de (Ahd-i Cedid) İsa'nın öyküsü genişçe anlatılır. İncil bir nevi İsa Romanı gibidir. Avrupa kültüründe Roman yazımı İncil'den etkilenmiş olabilir. Musevi dininden olduğu, din adamlarının üst tabakasına tepki duyduğu, farklı bir mabet uygulamasına geçtiği, Kudüs'te etkin olmak istediği, döneminde Esseni tarikatından ve Vaftizci Yahya'dan (Peygamber) etkilendiği söylenmektedir. Roma Valisi ve işbirlikçi Yahuda Krallığı'na karşıt konumda bulunduğu bu söylem kapsamındadır. On İki Havari hikâyesi etkinliğinin sınır-

larını yansıtmaktadır. Herhangi bir ayaklanma teşebbüsü oluşmamıştır. Bir nevi propaganda grubu halinde bulunmaktadır. Muhammed'in Mekke'deki propaganda dönemine benzemektedir. Farklı bir söylemi olmakla birlikte, Ahd-i Atik'in bir nevi yoksullardan yana yorumudur. Çarmıha gerildiğinde (Milladi 34) etrafındaki grup hızla dağılır. On Üçüncü Havarî olduğu söylenen Yehuda İskaryot'un ihbarıyla yakalandığı söylenmektedir. Yahudi istihbaratının çok eski bir tarihe dayandığı bu örnekten de anlaşılmaktadır. Büyük ihtimalle küçük cemaati içinde bir etkisi olmuştur. Fakat belirtildiği gibi belirleyici olan sosyal ortamın doğurganlığıdır. İsa gerçekliği bu ortamın katalizörü rolünü oynamıştır.

Kendisinden sonra tek etkili isim, Tarsus doğumlu ve Şam'da hidayete erdiğini söyleyen Paul'dur. Hareketi asıl toparlayan kişidir. İlk yüzyıl içinde resmen kabul edilmiş yazılı bir İncil yoktur. İncil'ler ikinci ve üçüncü yüzyıllarda derlenecektir. Birçok onaylanmayan örnekleri de vardır. Kabul gören İncil dört tanedir. Konular birbirine yakın, üsluplar farklıdır. Direkt tanrı sözü olarak düzenlenmemişlerdir. Olaylar anlatılırken yer yer tanrı sözlerinden dem vurulur. Zamanın Grek düşüncesinden de yararlanılmıştır. Teolojisi Grek ve İbrani karışımı bir söylemi ihtiva eder. En önemli kavram Baba, Oğul ve Ruh-ül Kuddüs'tür. Tarihi çok eski olan üçlü tanrısallık panteonun izini taşımaktadır. Tarihte birçok uygarlık sisteminde üçlü panteon temsili vardır. Roma panteonu bu hususta açıktır. Dinsel tarih bu tip benzerlikleri oldukça yansıtır. Çok tartışılan İsa'nın tanrı mı, yoksa insan doğasından mı olduğu hususu bu tarihle bağlantılıdır. Yahudi dini insan tanrılığını yasaklarken, birçok uygarlık dini tanrı-kral söylemini değiştirmiş olarak sürdürmektedir. İsevilikte bir senteze gidilmek istendiği anlaşılmaktadır. Fakat bu ayrımın büyük mezhep parçalanmasına ve kavgalara yol açtığı bilinmektedir. Temelinde sosyal farklılaşma da rol oynamaktadır. Örneğin Ariusçular İsa'nın insan karakterini esas alırken, yoksul tabakaları temsil etmekteydiler. Roma iktidarı çarkına dahil olanlar, tanrısallık kökenine daha çok sarılmaktaydılar.

İncil yazımına kadar Hristiyanlar da dağlar ve çöllerde inziva hayatı yaşamaktaydı. Büyük perhiz (oruç) hareketleri yaşanmıştır. Ünlü azizler bu dönemlerin ürünüdür. İkinci adımı manastırları kurarak atmışlardır. 3. ve 4. yüzyıllar manastırların kuruluş aşamasıdır. Ortadoğu'nun her tarafına

dağılmışlardır. Roma-Sasani savaşlarından bıkan, korkan ve askerlerden kaçanlar yığınla saflara katılmaktadır. 4. yüzyıldan itibaren hem Doğu Roma'nın (Bizans) resmi dini olması, hem de başta Asuriler, Ermeniler ve Grekler olmak üzere birçok kavmin dini haline gelmesi de söz konusudur. Bu küçük kavimler Roma ve Sasani zulmünden ve sömürsünden bıkan zamanın kültürel açıdan en gelişmiş halklarıdır. Bunlara Kıptileri (Mısır Fırvunları döneminden kalma bir halk) de dahil etmek gerekir. Hareketin başını Kilise Babaları çekmektedir. İmparator Konstantin'in (Doğu Roma'yı 312'de Bizans'ta, bugünkü İstanbul'da ilan eden kişi) Hristiyanlığını ilan etmesi ve İznik Konsülünün 325 tarihli toplantısı yeni bir aşamadır.

Uygarlık ve anti-uygarlık eğilimleri birçok mezhebe yol açar. Süryani ve Ermeni kiliseleri (Nasturi ve Gregoryan) kurulur. Roma-Latin ekümenik (evrensellik) ideasında ilk parçalanma emareleri böyle ortaya çıkar. 5. ve 6. yüzyıllar hareketin tüm Avrupa'ya yayılma dönemidir. 7. ve 10. yüzyıllar Doğu Avrupa'da yayılma dönemidir. Avrupa'daki başarısı, paganizmi (yerel kabile dinleri) geriletmesi, manevi-kültürel bir devrim oluşturmasındandır. Batı Hristiyanlık hareketi Doğu'nun on beş bin yılda oluşan manevi kültürünü Avrupa'ya taşımakla daha sonraki gelişmelerin tohumunu ekmıştır. Tarihte her toplumsal hareket önce manevi kültürde embriyo halinde oluşur. Bu oluşum olmadan, maddi kültürel gelişmeler kendiliğinden oluşmaz. Avrupa'nın temellerini döşemede Hristiyanlığın manevi kültür aktarımları her şey olmasa da, en önemli parçasıdır. Buna sırayla Museviliğin ve İslamlığın kültürel aktarımını da eklemek gerekir. İslamiyet'te 12. yüzyılın sonlarında önemini yitiren felsefe tartışmaları, Avrupa'da bu tarihlerde 'adıcılık' ve 'gerçekçilik' kavramları etrafında gelişen tartışmalarla felsefi çıkışın tarihsel hamlesini başlatır. Protestanlık hareketiyle, yaşanan reform hareketleriyle millî kiliseler dönemi gelişir. Rönesans'la birleşen bu hareketler Avrupa aydınlanmasını hazırlayarak ideolojik hegemonyasını sağlarlar.

Doğu Hristiyanlığı daha değişik bir seyir izler. İsa'nın da konuştuğu rivayet edilen Aramice, Asurluların bir nevi millî dilidir. Asurlular eski görkemli dönemlerini yitirdiklerinden beri Persler ve Sasanilerin hegemonyasında yaşıyorlardı. Çıkış aramaları doğaldı. Askeri güçleri buna yetmezdi. Kültürel olarak Ortadoğu'nun hafızası gibiydiler. Dolayısıyla

Hristiyanlığın çıkışında rolleri çok önemlidir. Baştan itibaren Hristiyanlığı bir milli din olarak benimsediler. Önemli katkılar yaptılar. Özellikle Nasturi rahipler Grek kültürünün aktarımındaki rolleriyle Hristiyan teolojisinde belirgin rol oynadılar. Antakya ünlü bir merkezleriydi. Sırayla Urfa ve Nusaybin (Turabdin) de tarihi merkezleriydi. İsa'nın Urfa'ya davet edildiği söylenir. Keldani rahipler de Babil kökenliliği nedeniyle Hristiyanlığın önemli geliştirici güçleriydiler. Nasturi rahipler 4. ve 5. yüzyıllarda Akdeniz'den Hindistan'a kadar Hristiyanlığı etkili biçimde yaydılar. Tarihçiler, İslamiyet'in çıkmamış olması halinde İran'ın kısa süreçte düşebileceğini idea ederler. Mitra ve Mani dinleri de bölgede etkili olmakla birlikte, Hristiyanlığın konumu başattı. Dolayısıyla Hristiyanlık çıkışını Asurlular ve Keldaniler için bir nevi Rönesans saymak mümkündür. Aralarında mezhep çekişmeleri güçlü olsa da, Hristiyanlık Asurlular açısından erken doğan bir Rönesans'tı. Nasturi rahipler böylelikle bir uygarlığın temelini atmak ister gibiydiler. Bizanslılar ve Sasani-ler arasındaki kavgadan hem bıkmışlardı, hem de yararlanmak istiyorlardı. Çelişkilerinden yararlanıp güçlenmeye çalışıyorlardı. Hazreti Muhammed'i de bu yönde etkiledikleri bilinmektedir.

Ermeni kavmi de Asur benzeri bir Hristiyanlık hareketini benimsedi. Onlar da Bizans-Sasani çekişmesinden hem zarar görüyorlar, hem de yararlanmak istiyorlardı. Hristiyanlık bunun için iyi bir ideolojik zemin sunuyordu. 4. yüzyılın başlarında Hristiyanlığın resmen kabulünü kısa sürede Gregoryan mezhebiyle millileştirmek istediler. Tarihsel kültürlerinin gelişkinliği buna imkân veriyordu. Hristiyanlıkla erken bir milliyetçilik yaşandı. En azından objektif sonuç buydu. Muazzam bir Ermeni kilise hareketi gelişti. Devlet yönünde ilerleyen Hristiyan kiliseler de bu rolü perçinlemek istiyordu. Ermenilerin bulunduğu bütün yörelerde görkemli kiliseler inşa edildi. Ortadoğu mimarisinde yeri olan bir hareketti kilise yapımı. Asurluların da Ermenilerden aşağı kalır yanı yoktu. Gürcülerin de benzer bir Hristiyanlaşma süreci yaşadıklarını belirtmekle yetinelim. İnancıları ve mimarileriyle dikkat çeken bir halktır.

Grekler daha doğuş döneminde Hristiyanlıkla yoğun ilgilenen bir kültür ve halktı. Arkalarındaki güçlü kültürel birikimi kullanarak Hristiyanlığı hızla şekillendiriyorlardı. Stoa felsefesi, Aristo ve Eflatun felsefeleri başta

olmak üzere, Hristiyanlığı geliştiren argümanlardı. Bir nevi Ortadoğu teolojisiyle Grek felsefesinin sentezini yoğuruyorlardı. Plotinos (MS 3. yüzyıl) bu hareketin başını çekenlerdendi. Crillos, Simeon, Atanas dikkate değer azizlerdir. Roma'ya karşı direnişleri ünlüdür. Dolayısıyla Yunan kilisesi de milli hüviyette geliyordu. Kendi Rönesans'larını yoğurdıkları Hristiyanlıkla gerçekleştirmek durumundaydılar. Bizans'ın imparatorluk merkezi olması olumlu ve olumsuz yönleriyle bu hamleyi güçlendirdi.

Aynı yüzyıllarda Ortadoğu'nun bu üç halkının Roma ve Bizans uygarlığına karşı Hristiyanlık yoluyla gösterdikleri direniş ve Rönesans, erken açılan bahar çiçekleri gibi, İslamiyet'le birlikte hızlanan benzer karşıt hareketler tarafından trajediye dönüşecekti. Bu durum Ortadoğu tarihi açısından gerçek bir trajedi ve kültürel açıdan çölleşmenin başlangıcı olacaktı.

Sınıf kapsamı, genişliği ve ideolojik içeriğiyle Hristiyanlığın direnişçiliği merkezmerkezi uygarlık sisteminin dönüşümünde büyük rol oynamıştır. Bölgenin iki büyük hegemon gücü olan Roma ve Sasanilerin ideolojik olarak içini boşaltıp çöküşün eşiğine gelmelerinde önemli pay sahibidir. Tam anti-uygarlık değildir. Ama uygarlık odaklı bir hareket de değildir. Yoksulların siyasi biçimlenişine yoğunlaşıyorsa, dünyanın çehresini başka türlü kılabilirdi. Direnişlerinin karşılığı daha gelişmiş bir siyasal sistem olmayı gerektirirdi. Uygarlık güçlerinin hizmetine girmesi, kendisi açısından olumlu olmamıştır. Onlara benzemeye çalışması, özünden uzaklaşmasına yol açmıştır. Kapitalizmin gelişmesindeki sorumluluğu küçümsenemez. İslamiyet'e karşı mensubu olan hakları koruyamaması nedeniyle Ortadoğu tarihinin en olumsuz sayfalarının yazılmasındaki sorumluluğu da büyüktür. Sosyal olguların gelişmesinde olduğu gibi, çöküşünde de yaşadıkları ideolojik örgüler vazgeçilmezdir. Toplamların ideolojik durumları geleceklerini belirlemede embriyonik bir rol oynar.

Ortadoğu uygarlık bunalımlarının bir sonucu olarak gelişen İbrahimi Hareketin Hristiyanlık kolunun İslamiyet'le olan sorunları -Yahudilikte olduğu gibi- halen devam etmektedir. Demokratik uygarlık bu yönde Yahudi sorunu kadar, Hristiyanlık sorunlarının çözülmesi ve çözümünde de vazgeçilmezliğini korumaktadır.

Hristiyanlık döneminde etkinlik gösteren Mani ve Mitra hareketlerini tanımak ve uygarlık sistemindeki rollerini kavramak önemlidir. Mani,

Orta Dicle kıyılarında kendini yetiştiren, Hristiyanlık, Zerdüştlük ve Helenizm karışımı bir sentezle Roma ve Sasani çıkmazına ve savaş kördüğümüne bir yanıt, çıkış getirmek isteyen değerli bir kişiliktir. MS 216-276'da yaşamıştır. Sasani uygarlığının en tutucu unsurları tarafından katledilmiştir. Sistemi tutunabilseydi, erken bir Ortadoğu Rönesans'ı olabilirdi. Tam dini nitelikte bir ideoloji de sayılmaz. Felsefe ve sanat karışımı özellikleriyle dikkat çekicidir. Dinsel dogmatizme alternatif olabilirdi. Ortadoğu kültürünün buna çok ihtiyacı vardı. Orta Asya'dan (Uygur Devletinde tanındı) Avrupa içlerine kadar yandaşları vardı. Düalistik karakteriyle diyalektik düşüncenin gelişmesinde rolü vardır. Erken solan kültür çiçeklenmesinden biri olarak değerlendirilebilir.

Mitraizm biraz da İran mistisizmidir. Zerdüştlüğün resmi ideoloji olarak kullanılması Mitraizmi halk arasında popüler kıldı. Hakikate ulaşmanın mertebelerini ve yöntemlerini yayarak, toplumun ahlâki gelişimine katkıda bulundu. Hristiyanlığa karşı İran kültürünün son sığınaklarından. Manicilik gibi Roma-Sasani çatışmasını önlemeye yönelik çabaları oldu. İran uygarlık dışı kültürlerin mümbit toprağıdır. Mazdekiler örneği anılmaya değerdir. İslamiyet hepsinin üzerini bir şal gibi örttü. Bir nevi erken ulus-devlet homojenliğini tüm bu kültürel zenginlikler üzerinde egemen kıldı.

d- Zerdüş'tün Direnişi: Uygarlığa Karşı Ahlâki Savaş

Uygarlık sistemine karşıt ideolojiler arasında Zerdüş'tün özel bir yeri ve anlamı vardır. Zagros dağ sisteminin aydınlık ve berrak çehresidir, heybetli sesidir. Uygarlık sisteminin sinsi ideolojik hegemonyasına karşı ahlâki toplumun direnişiyle yanıt vermek istedi. Yalana karşı doğruluk idi. İrani kimliğin temel kültürü olduğu halde, Hristiyanlık ve İslam'ın karşısında kendini yenileyemedi.

Çıkışı MÖ 1000'li yıllara dayandırılan Zerdüşti Hareket, bir orijinal olmaktan çok reform niteliğindeydi. Daha eski olan Ahura Mazda geleneğinde reform yaptığı söylenebilir. Ahura Mazda, en eski Aryen inancıdır. Aryen kabilelerin ortak tanrılarında biri olarak değerlendirilebilir. MÖ 1000'lerden itibaren gelişen Asur saldırılarına karşı reform ihtiyacı ortaya çıkmış olabilir. Asur'un ideolojik hegemonyasına karşı bir ideolojik çıkış

gerekliydi. Ahlâki karakterde gelişmesi doğrulukla ilgilidir. Doğru yaşam Zerdüştlük'te bir ilkeydi. Durum böyle olunca, ideolojik yanıtlar etik olma zorunluluğunu duyar. Farklı bir ideolojik örgüsü vardır. Aydınlık-karanlık, iyilik-kötülük, doğru-yanlış gibi köklü ikilemlere dayanır. Bu yönüyle erken diyalektikçi bir doğum sergiler. Tarihe de diyalektik yaklaşır. Kutsal Kitapların her üçü üzerinde de büyük etkisi vardır. Yahudilerin Babil sürgünü döneminde (MÖ 596-540) Kyros tarafından affedilerek memleketlerine gönderilmesi bu etkiyi güçlendirmiş olabilir. Budizmi de etkilediği önemle belirtilir. Her ne kadar MÖ 6. yüzyılda yaşadığı söyleniyorsa da, daha çok Mağ'ların (Zagros rahipleri) ortak bir imgesi gibi durmaktadır. Etkili Mağ'lardan biri olmuş olabilir.

Zerdüş'tün etnik kimliği önemli bir sorun olmamakla birlikte, bütün ihtimaller Med kökenliliğini işaret etmektedir. Mağ kelimesi Kürtçe ateş ocağında birikmiş kor halindeki ateş topağını ifade eder. Soğuk Zagros kışlarında Med kabilelerinin yaşamının büyük kısmını bu Mağ'lar etrafında geçirdiğini biliyoruz. Sohbetlerin, vaazların en koyuları da bu Mağ'lar etrafında verilir. Vaazcılara Mağî denilmesi bu nedenledir. Zerdüştlükte ateşin kutsallığı bilinmektedir. Çünkü ateşsiz yaşamın mümkün olmadığını günlük yaşamlarından ötürü biliyorlar. Bugünkü Kuzeybatı İran'da yani Medya'da yaşadığı yaygın bir kanaattir. Sosyal yaşama ilişkin net ilkeleri vardır. Sağlam bir eş ilişkisine büyük önem verilir. Eşler arasında kökleşmiş hiyerarşiden ziyade eşitlik ve özgürlüğe yakın bağlar geçerliydi. Yalan söylemek en büyük ahlâksızlıktı. Kulluk ilişkilerinden uzak sosyal yaşam önemliydi. Ziraat ve hayvancılık gözde ekonomik faaliyetlerdi. Hayvanlara karşı tam bir çevreci yaklaşım vardı. Et yemekten uzak durulurdu. Ziraat işleri ibadetle eşdeğerdeydi.

Medler kanalıyla Grek kültürünü etkilediği söylenebilir. Herodot Tarih'i'nde en büyük yeri Medler kaplar. Perslerin halk olarak adı pek geçmez. Grekleri en çok etkileyenin Med kişiliği olduğu sanılıyor. Kişilik ahlâkla ilgili olduğundan, Zerdüştlüğün etkisi anlaşılırdır. Cesaret ve doğruluğun bu kültürle bağıni tahmin etmek zor değildir. Pers-Med İmparatorluğu'nun arkasında bu kültürün büyük rolü olduğunu görmek zor değildir.

Filozof Nietzsche'nin Zerdüş't hayranlığı önemli ve öğreticidir. Nietzsche kolay yargıda bulunmayan bir filozoftur. Yargıladığı her konu bir

özdeyiş, aforizma niteliğindedir. Kendini Zerdüşt'ün Çömezi olarak nitelendirir. Bu kültürün kendini yenileyememesi ve günümüze çok cılız (Belki biraz Zerdeştîlerde kalmış olabilir) yansıması insanlık adına bir kayıptır. İran monarşisinin bu kültürün içini boşalttığı rahatlıkla söylenebilir. Kültürün gerçek sahiplerinin Medler olmasının bu tutumda etkisi düşünülebilir. Hristiyanlık ve İslamiyet de bu kültürün kuşatmaya alınmasında pay sahibidir. Homojenleştirici ve dinsel dogmatizm yönleri ağır basan her iki dinin böyle davranması beklenebilir. Önlerinde ciddi bir ideolojik engel olarak dikilmektedir. Dolayısıyla çok sert tedbirlerle (özellikle İslamiyet tarafından) bastırıldığı söylenebilir. En büyük darbeyi İslami fetihlerde yediği tahmin edilebilir. Elde kalan belgeler kırıntı kabiliindedir. Gerçeğini fazla yansıtmazlar. Mazdek, Hürrem ve Babek gibi ünlü komünalistler tarafından sergilenen isyan ve direnişler, alan ve karakter unsurları nedeniyle Zerdüştizmin son temsili olabilir. Her üçü de hem İran-Sasani çürümüş monarşizmine hem de sefahat içindeki Abbasi sultanlarına karşı direnişleriyle kahramanlık simgesi oldular. Yine belirttiğimiz gibi Mitraizm ve Manicilik üzerinde de etkileri önemlidir.

Ahlâki temelde anti-uygarlıkçı ve sosyal yaşamda kişilikli (Nietzsche'nin 'üst insan'ı) olmak demokratik uygarlığın da vazgeçilmez ilkesel değerleridir. Demokratik uygarlığın Ortadoğu kültüründe sahip çıkması ve beslenmesi gereken ana damarlarından biri Zerdüşt geleneğidir.

Zerdüştlüğe ilişkin temel bir sorun da İbrahimi dinlerle bağıdır. Ne kadar kendi başına bir peygamber ekolü sayılabilir? Hangi anlamda İbrahimi peygamberler zincirine eklenebilir? Bu sorulara verilecek cevap, Zerdüşt'ün İbrahimi dinler içinde büyük oranda özümsemişi biçimindedir. Tevrat'ın, dolayısıyla İncil ve Kuran'ın düzenlenişinde etkisi kesindir ve kapsamlıdır. Tarihçiler Yahudilerin Babil sürgünü sırasında ideolojik hegemon rolü oynayan Zerdüşt düşüncelerinden çok etkilendiklerini kaydetmektedir. Zaten bu tarihten sonra düzenlenen Kitabı Mukaddes nüshalarında bu etkilenecekler açıkça ayırt edilmektedir. Kaldı ki, Yahudiler uzun süre Pers-Sasani egemenlik sahasında ve birçok önemli görevde bulundular. Tüccar olarak etkinlik gösterdiler. Kürtler içinde de hatırı sayılır bir nüfuzları vardı. Ayrıca halen Kürt Yahudiler İsrail'de önemli bir azınlık olarak yaşamaktadır. Dolayısıyla karşılıklı etkilene uzun süreli bir süreçtir.

Neden Zerdüşt'ten pek iz kalmadı derken, bu hususu kesinlikle göz önüne getirmek gerekir. Zerdüştlük yok olmadı, her üç İbrahimi din içinde özümsemi, böylece yaşıyor demek daha doğru olacaktır. Kaldı ki, Kutsal Kitap düzenleyicileri, Musa ve Muhammed de dahil olmak üzere, İbrahim öncesi tüm peygamberleri Adem'den Nuh'a, İdris'e kadar İbrahimi dinin kapsamına aldılar. Hatta İskender'i bile İskender-i Zülkarneyn adıyla listeye dahil ettiler. Böylesi örnekler çoktur. Kutsal Kitapların düzenlenme geleneği böyle kavrandığında, Zerdüşt'ün bir İbrahimi peygamber olarak varlığını sürdürdüğünü rahatlıkla belirtmek mümkündür.

e- İslami Direniş Ve Saldırı Gerçeği: Orta Sınıfın (Tüccar) Feodal Dönem Savaşı

İslam adı altında sergilenen gerçeğin incelenmesi ve araştırılması en azından kapitalizm adı altında yürütülenlerin incelenmesi kadar önem taşımaktadır. Sadece Ortadoğu uygarlık tarihi açısından değil, evrensel tarihin doğru okunması ve yazılması için de bu tür çalışmalar gereklidir. Nasıl İslam Ortaçağı olmadan kapitalizm denen olgular dünyası ve modernitesinin oluşumu diyalektik gereği gerçekleşemeyecek ise, her iki olgu ve çağın doğru çözümlemesi olmadan da günümüz için sürdürülebilir anlamlı bir toplumsal yaşam oluşturulamaz.

İslam'ın halen güncel önemini koruması bu diyalektik özünden kaynaklanmaktadır. Adı çok telaffuz edilen ama özü kavranmayan bir fenomenler dizisidir İslam. Tanımı hiç yapılmamıştır. Belki de tanımlanma imkânı olmayacak kadar karmaşık ve bulanık bir fenomenler grubudur. Hatta ne kadar ve hangi gerçekliği yansıttığı hiç tartışılmaz. Uğruna oruç tutulur, namaz kılınır, zekât verilir, tevhit çekilir, savaşılır, ama kendisi tam muammaya bürünmüştür. Sorulması gereken soru şudur: O halde neden bu kadar gündemde tutuluyor? Ortadoğu'da İslam neyi çözdü? Sorun çözücü mü, yoksa sorun doğurucu bir kurgusal sistem midir? Maddi temelden ne anlaşılmalıdır? Devlet mi, cemaat midir? Ekonomik, sosyal, siyasal karşılığı, anlamı nedir? İslam'ın fetih kavramı neyin aracıdır? Bunlara benzer soruları çoğaltmak mümkün ve çok gereklidir. Çünkü günümüz İslam dünyası denen fenomenler grubu, kendini tanımlaya-

mayacak ve çözemeyecek kadar acz içindedir ve sürdürülmesi günlük intiharlarla yürüyen veya yürüyemeyen toplumsal çürümeyi yaşamaktadır.

Bu fenomenin manevi kültürü kadar maddi kültürü de en los, bir sınırı ve içeriği belli olmayan, çürük ve dağılan malzemeler grubunu andırmaktadır. Doğru olan ya bu adı hiç kullanmamak ya da bu mümkün olmazsa ucu, sınırları, sorun ve çözüm yolları belli bir sisteme doğru taşımaktır. Batı uygarlığı ne yaptığını çok iyi bilerek küresel hamlesini sürdürüyor. Önüne çıkan sorunlar ve sistemin bünyesi gereği ne kadar bunalım ve kriz yaşasa da, üstesinden gelebilecek maddi ve manevi kültür donanımına sahiptir. Ortadoğu'da İslami fenomenler grubu tarafından zorlandığı bir gerçektir. Sadece ABD'nin yaşadığı zorluklardan bahsetmiyorum. Avrupa uygarlığı bir bütün olarak ve iki yüzyıldan beri 'Şark Sorunu' dediği İslami Ortadoğu karşısında zorlanmakta ve bunalmaktadır. Ama bundan da en büyük zararı, yıkım ve çözümsüzlüğü İslam denen dünya görmektedir. Durumun sürdürülemezliği tüm dünyanın gözüne batacak denli açığa çıkmış bulunmaktadır. Çözüm şüphesiz karşımızdaki fenomenin zihniyet çözülmesi kadar, yeniden yapılanmasına ilişkin yanıtlar geliştirmekten geçmektedir.

İslam denince Muhammed ve Allah isimleri ayrılmaz çok önemli bir ikili oluşturur. Ortadoğu halkları için hiçbir ikili kelimeler grubu bu denli hayati ifade taşımamıştır. Bu iki isim uğruna korkunç savaşlar düzenlenmiş, o denli sevgi yumağı oluşturulmuştur. Bu zıtlığı bağrında taşıyacak bir başka ikilemli kelimeler grubunu bulmak da zordur. Sorulması gereken temel soru şudur: Neden böyledirler? Gerçekten kavrayarak mı bu ikilemi yaşıyor ve yaşatıyoruz? Cevabın olumsuz olduğundan eminim. Olumsuz olmasaydı, tarih ve güncellik Ortadoğu'da bu denli acımasız olmaz, kördüğümler örerek yürümez ve yaşanmazdı. Burada yapmak istediğim şey bir anlam şeması geliştirmektir. Konuyla ilgili olanlar bu şemadan yararlanabilir.

Muhammed şüphesiz İbrahimi dinler kapsamında bir fenomendir. Fakat yaşamı ve sözü İbrahim, Musa, İsa ve diğer peygamberlerinki (tanrı elçileri, habercileri) kadar bulanık değildir. Hakkındaki bilgiler daha somuttur. En azından yaşamının olgusalılığı, olayları önemli oranda somutça izlenebilmektedir. Fakat bu konunun konumuzu netçe aydınlatacağı konusunda kendimizi aldatmamalıyız. Belki de daha fazla kar-

maşıklığa yol açabilir. Somut her zaman sanıldığı kadar somut değildir. Muhammed somut olmayan bir somuttur. Bu kavramın ifade ettiği çelişkiyi sürekli zihinde taşıyarak yaklaşım içinde olmalıyız. Görünüşte veya somutta Muhammed, Mekke eşrafının önde gelen ve daha çok ticaretle uğraşan Kureyş aşiretinin Haşimi kabilesinin yoksul bir ailesi olan Abdullah ve Amine'den doğma bir erkek çocuktur. Küçük yaşta bazı mucizeler gösterdiği söylenir. Ortadoğu kültüründe bu yönlü anlatımlar Sargon'a kadar gider ve her önemli çıkış yapan kişiliklere hep yakıştırılır. Belki de öyledir! Döneminde etkili tüccar kadın Hatice'nin hizmetine girerek birkaç kez Şam-Mekke seferine çıkar. Bir seferinde yol üzerindeki ünlü Roma kenti Bosra'da (Bizzat gördüm ve kalıntılarını defalarca ziyaret ettim. Rahip Bahira'nın oradaki kilisesini de gördüm. Pislik içindeydi) Nasturi rahip Bahira'dan epey bilgilenir. Bu dönemde Nasturi rahipler çok etkilidir. İdeolojik gelişmelerin en önemli grubudur.

Şam dönemin önemli bir ticaret ve kültür kentidir. Öğretici bir kenttir. Çöle girişin cennet ağzı olabilecek kadar fiziki ve biyolojik bir yapılanması vardır. Mekke de önemli bir ticaret kentidir. Ticaretin doğurduğu bir kenttir. Şam-Kızıldeniz ve ötesinin metropolü konumundadır. Şehirde çok dinlilik ve pagan kültürü yaygındır. Sabîler ve Hanıflar adında tek tanrılı din propagandası yapanlar da eksik değildir. Özcesi kentte mallar, kültürler, dinler ve tanrılar dolup taşmaktadır. Muhammed'in yoksulluğu ve Hatice'yle ilişkisinin evlilikle sonuçlanması önemlidir. Bu evlilik bir sınıf atlama evliliğidir. Muhammed böylelikle orta burjuva bir konum elde ediyor. Bunun sonuçları olacaktır. Çocukları oluyor. Büyüdükçe ve gelişim sağladıkça, Kureyş'in diğer kollarıyla çelişkisi artıyor. Kureyş'in diğer kolları aşiret aristokrasisi konumundadır. Muhammed'in daha fazla ilerlemesine müsaade etmiyor, önüne her gün yeni engeller dikeyiyorlar. Bu ciddi bir sınıf savaşıdır. Aynı aşiretin kapsamında gelişmektedir.

O halde tespit edilmesi gereken önemli husus, Muhammed'in ilk eylemlerinin aynı aşiret içinde geçebilecek kadar sınıfsal nitelikli olduğudur. Muhammed bir sınıf savaşıdır. Hangi sınıfın? Çok açık: Kendisinin de yeni yerleştiği orta ticaret sınıfının. Hatice ve Muhammed ikilisi kesinlikle doğuş halindeki (Mekke'de) tüccar sınıfın öncülüğüne oynuyor. Karşısındaki güç kimdir? Geleneksel aşiret aristokrasisidir. Kendileri de

ticaretten rant sağlıyorlar. Ama esas rolleri politik iktidarla bağlantılıdır. Doğum halindeki devletin embriyosu niteliğindeki aşiret konfederasyonu, muhtemelen Mekke'nin yönetim biçimidir. Köleci sistemin yaygınlığı, kadınların daha da derinleşmiş köleliği, kız çocuklarının diri olarak toprağa gömülecek kadar değersizliği aristokratik yönetimin köleci karakterini açıkça yansıtmaktadır. Ayrıca Mekke panteonundaki üç büyük putun (Laat, Menaat ve Uzza) varlığı, geleneksel uygarlık sistemindeki tanrısal üçlünün Mekke kolunun da oluştuğunu gösteriyor. Bu husus yönetimin geleneksel, hiyerarşik ve Sümerik karakterini yansıtmaktadır. Aristokrasinin paganizmi resmi din olarak yaşaması, Muhammed'in neden çok şiddetli bir anti-putçu (anti-paganist) olduğunu oldukça izah edicidir.

Önemle belirtmeliyim ki, tarihin her döneminde sınıfsal ve diğer toplumsal kavgalar, öncelikle kavramlar dünyasında ve özellikle de resmi ideolojilerle gayri resmi olanlar arasında verilir. Maddi sosyal gerçeklikler kendilerini manevi kültürle ifade ederek geliştirirler. Mitolojik ve dinsel savaşlarla felsefe savaşları Sümer'den Grek uygarlığına kadar maddi kültürdeki çatışmaların ifade biçimleri olarak kullanılmıştır. Kullanılmak zorundaydı; başka türlü mücadele olmaz. Maddi yapı maddi yapıyla çarpışmaz. Çünkü cansız ve ifadesiz malzemeler yığınıdır. Onlar üzerindeki kavga ancak canlı insanlar ve onların da söz ve eylemleriyle mümkündür. İkisi arasındaki bağıntıda önemli olan manevi kültürün, anlam imgelerinin hangi maddi kültür olgularını nasıl bir mekanizmayla (inşayla) yansıttığını, hatta oluşturduğunu doğru tespit edebilmektir.

O halde Mekke'deki kavganın bilimsel ifadesi şöyle geliştirilmek durumundadır: Geleneksel, katı, paganist üst aristokrasiyle yeni orta sınıf tüccar arasında aynı katılıklı ideolojik ve giderek eylemsel bir çatışma, kavga veya savaş verilmektedir. Olayların akışını sıralamak bu satırların görevi değildir. Önemli olan altındaki gerçekliğin özüdür. Kavganın altındaki özün, gerçeğin çıplak bedeninin bu olduğundan kuşku duymuyorum. Mekke döneminde ideolojik kavga verilir. İbrahim'in Urfa döneminde de buna benzer bir kavga verilmiştir. Göç, hicretle sonuçlanmıştır. Onunki de bir tüccar sınıf çıkışıydı. Musa'nın Firavun kentinde verdiği kavganın ilk dönemi de ideolojik yani kavramsal, anlamsaldı. Sonuç yine çıkıştı. Eski-den hayvancılık ve ticaretiyle uğraşan kabilenin daha büyütülmüş haliyle

kapsamlı bir çıkıştır. İsa'nınki farklı bir çıkıştır. En azından ilk üç yıldaki çıkış ve direnişler sistem dışına taşmış tüm toplumsal izolasyonların yeni bir sosyal cemaat olma savaşıydı. Bunun evrensel çıkışlarıydı. Muhammed'in çıkışı net bir orta sınıf tüccar çıkışıdır.

Medine dönemi bunun sosyal ve siyasal sözleşmesinin gerçekleşmesini ifade eder. Yeni sözleşme yeni bir devlet taslağıdır. Yaklaşık on yıllık siyasal ve askeri eylemler küçük kentteki büyük devlet doğuşu için yetmiştir. Gerisi zamana ve mekâna hızlı ve çok genişçe yayılma sorunları ve savaşlarıdır. Burada anlaşılması gereken önemli bir nokta tarihi benzerlikleriyle mukayese yapabilmektir. Başta Asur devleti olmak üzere, Ortadoğu'da ticareti esas alan birçok devlet kurulmuştur. Kaldı ki, her devletin kuruluşunda ticaret tekelinin bir blok olarak mutlaka yeri, eli vardır. Ticaret tekelisi olmadan devlet olmaz. Devletin çok ağırlıklı bir yanının ticaret tekelinden oluştuğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir.

Muhammed'in Medine Sözleşmesi'ndeki farkı, henüz uygarlığın güçlü elinin tam erişemediği ve kaynayan kazan durumundaki Arap kabilelerini ilk defa bu sözleşmeye ortak kılmayı başarmasıdır. Muhammed'i biricik kılan Arap kabileciliğinden devlet yaratmasıdır. Devlet olmak demek, hızla üç alanda tekelleşmek demektir: Tarım, zanaat-sanayi ve ticaret. Ortadoğu toplumunda temeli İstanbul'un doğuşundan önce üç bin beş yüz yıllık bir süreyi aşan toplumsal artıkların bu üç tekelde gaspı, talanı müthiş bir maddi imkândır. En hızlısından dev boyutlu kapitale, sermayeye erişmektir. Gittikçe çölleşmiş Arabistan'da binlerce yıl açlık sınırında yaşayan bu kabileler için üç tekelin kokusunu almak bile 'çılğınca bir savaş' için yeterlidir. Muhammed'in büyük ustalığı, kabilelerin etrafındaki üç büyük uygarlığın, Sasani, Bizans ve Habeşistan uygarlıklarının Arabistan'daki Arap kabilelerini binlerce yıldan beri dört yandan nasıl sıkıştırdıklarını görebilmesi, sezebilmesi ve anlayabilmesidir. Ustalığının daha da önemli bir yanı, bu maddi gerçekliği MUHTEŞEM BİR DİNSEL SÖYLEMLE manevi bir gerçekliğe, İSLAM'A dönüştürmesi ve bu ad altında kabile topluluklarını aynı ustalıkla EYLEME de geçirmesi, yani SAVAŞTIRMASIDIR. İslami savaş tekel kokusunun manevi sunumuyla sarhoş olmuş ve coşmuş olan kabilelerin enerjisinin tarihsel sahneye, merkezi uygarlık alanlarına aktarılmasıdır. Narayla, kılıçla, kanla, imanla ve ganimetle!

Arap kabile savaşçılığını küçümsemek için bu kavramları kullanmıyorum. Burada çok ciddi bir ayırım yapma gereği duyuyorum. Kabile yoksulları gerçekten İslamiyet adına düzenlenen ideolojiye inanıyorlardı, inandırılmışlardı. Kutsal bir savaş yürüttüklerine dair müthiş inançlıydılar. ALLAH UĞRUNA savaştıklarından zerrece şüpheleri yoktu. Fakat aynı şey tüm kabile aristokrasisi ve komuta kademesi için söylenemez. Bunların büyük kesimi daha Muhammed hayattayken işin tekel kokusunu almış olup, ALLAH kısmının laf kalabalığı veya işin propagandası olduğunu bilenlerdi. Zaten bunlar yeni devleti çok kısa bir süre içinde (dört halife dönemini sayarsak, yaklaşık yirmi yıl) Emevi Hanedanlığı olarak ele geçireceklerdi.

Burada biraz durmak gerekir. Muhammed'in Allah'ı nasıl bir şeydir? Kavram mı, gerçek midir? Avrupa uygarlığı bu son soruyu sonuna kadar cevaplama tartışmasını yürütmesi temelinde dünya hegemonyası haline geldi. Dolayısıyla çok gecikmiş de olsa, İslam'la ilgilenenlerin bu soruyu sonuna kadar tartışma ve cevaplar geliştirme gücünü göstermelerinden başka çıkış yolları yok gibidir. Varsa o da İslam'ı toptan reddetme yoludur. Bu da pek olası olmayacağından cevabı geliştirmekten kaçınılamaz.

Allah, isim olarak Semitik etimolojide çok eski bir mazisi olan El kökeninden gelir. Bahsetmiştim, 'yücelik' anlamına gelen ve Semitik kabilelerin genel soyut tanrısı kavramına eş bir anlama sahiptir. İbrani kabileleri vasıtasıyla Semitik Kenani topluluklarından alındığı tahmin edilmektedir. Tevrat'ta 'Elah' ve sonra 'Rabbi'ye, Hristiyanlıkta 'Baba-Oğul-Kutsal Ruh'a, Muhammed'in çıkışıyla 'Allah'a erişilir. Kelimenin kavramsal kökeni açıktır. Teolojiye girmeyeceğim. Daha önce de kısa bir giriş yapmıştım. Şunu ekleyebilirim: Muhammed ve Allah kavramı, toplumsal kültürün tüm maddi ve manevi unsurlarını kimliksel simge halinde karşılamaktadır. Toplumun ne anlama geldiğini de açıklamıştır. Muhammed bile toplumun tümü derken, bununla yeni oluşan veya yapılandırılan 'Medine toplumunu' yani 'İslami toplumu' kastediyordu. Allah, bu toplumun bütün maddi ve manevi unsurlarının ruhu, enerjisi anlamında kullanılmaktadır. Oluşan toplum Allah toplumdur. Zaten bu tür ifadeler yaygın kullanılır. Allah'ın ihata etmediği tek bir zerresi bile yoktur. Muhammed, kavramı daha da genişletir. Gelmiş, gelen ve gelecek olan her şeyin yaratımına etken kılar. Burada tamamen Hegel'deki metafiziğe benzeyen bir açılım var-

dır. İbrani tanrısı daha sınırlıydı. Greklerdeki ‘Demiurg’ sadece var olanda mimari rol oynardı. Yaratıcı değildi. Yaratıcılık tartışması da yanlış yapılmaktadır. Muhammed’deki yaratıcılık, kaba yaratıcılık anlamında değildir.

Sümer panteonundaki tanrılar açıkça yeni devletin üst düzey sorumlularını yansıtıyorlardı. Düzenleme basit ve etkiliydi. O dönemdeki manevi kültür düzeyi için bu tür düzenleme yeterince inandırıcı ve meşruiyet sağlayıcı oluyordu. Fakat Muhammed dönemindeki manevi kültür ve toplumsal zihniyet için, bu tür meşruiyetler için kaba tanrılar düzenlemesi yeterli olamazdı. Nitekim bu düzenlemeyi andıran Kâbe’deki putları İbrahim gibi sadece kırmakla kalmamış, toptan tasfiye etmiş ve onlara tapınmayı en büyük günah saymıştı. Cezası bu dünyada ölüm, öte dünyada ebedi cehennemlik olmaktı. Yeni tanrı, yani Allah, Sümer ve Mısırlılardan beri süren panteonu tümünden lağvetmek ve yasaklamakla en büyük manevi devrimlerden birini yapmıştı. Öncelikle ‘Tanrısal devrim’ söz konusudur. Bununla toplum ne kazandı, ne kaybetti? Bu ayrı bir sorudur ve tartışılması bana göre çok önemlidir. Çok tanrılılıkla çoklu toplum ve demokrasi ilişkisi ile tek tanrılı toplumla monarşik diktatörlük ilişkisinin karşılaştırılması temelinde yapılacak bir tartışma önemli sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Fakat yine de Muhammed’deki Allah kavramını, Eflatun’daki ‘ideler idesi’ ve Aristo’daki ‘Entellegya’ kavramına benzetmek bana daha gerçekçi gelmektedir. Günümüzdeki bilimsel seviyeyi göz önüne alarak, evrendeki ‘anti-madde’ ve daha iyi anlaşılan ‘enerji’ kavramına eş düşünmek daha uygun düşecektir. Bu kısım, insan dışı evreni karşılayan Allah niteliyesidir. Toplumsal kimliğin topyekûn ifadesi olarak da Allah kelimesinin bu karşılaması Muhammed için kesindir. Buradan şuraya geliyorum: Allah adına eylem boşuna bir kavram veya propaganda değildir. Anlamı gerçekten kapsamlı olan bir pratiğin ifadesidir. Özellikle Toplumsal Doğa söz konusu olduğunda, Allah adına eylem kesinlikle ‘toplumsal mücadele’ demektir. Muhammed’in kavramı bu anlamda kullandığından hiç şüphem yoktur. Daha da önemlisi, temel amacının Orta-doğu’daki kâr tekellerini (tarım, sanayi ve ticaret) fethetmek olduğuna da inanmıyorum. Toplumsal mücadelesi tipik bir orta sınıf sosyal demokratlığı veya benim kullanmaya çalıştığım biçimde ‘demokratik toplum’u da kapsayan ‘demokratik cumhuriyet’ mücadelesidir.

Muhammed'in yeni bir krallık kurmak istediğine dair hiçbir işaret yoktur. Hanedan kurmak istediğine dair de hiçbir işaret bulunmamaktadır. İsteseydi buna gücü vardı. Halifelik müessesesine de baştan engel olabilirdi. İlk Medine Camisi'ndeki duruşunu yorumlayalım: Tamamen toplumsal sorun tartışılmaktadır. Bu çok net bir husustur. Cemaatten herkes kalkarak, hatta yerinden kalkmadan tüm temel toplumsal konularda görüş beyan ediyor, hesap soruyor. Toplantıların bileşimi ve işleyişi kesinlikle demokratiktir. Kadınlar ve kölelerden, her kavim ve etnik gruptan katılım olabilir. Söz hakkı alabilirler. Örneğin Bilal-i Habeşi, bir Afrikalı siyahi köledir. Selman-i Farisi Fars kökenli bir sahabelidir. Kadınlar erkeklerle ortak namaz bile kılmaktadır. Başlangıçta, çıkışta cinsiyet ve kavim şovenizminin olmadığı açıktır. Yine sınıf ve kabile ayrımcılığı söz konusu değildir. İslam'ın çıkıştaki demokratik katılımcılığı tartışma götürmez bir gerçekliktir. Ayrıca ilk cami toplantılarında olası yöneticiler, komutanlar belirleniyor. Adaletsizliklerin giderilmesi için çok sayıda karar alınıyor.

Ganimet konusu da şöyle yorumlanabilir: Eğer şahsi talana ve istismara dönüştürülmezse, tekellerin kamulaştırılmasının demokratik ve adil bir hamle olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Yalnız bu iki konunun bile doğuş halindeki İslamiyet'in demokrasiye, toplumsal adalete açık olduğunu çok açıkça gösterdiği belirtilebilir. Zaten bu demokratik katılımcılık olmasaydı, o kadar kabilenin, yoksulun ve orta sınıf unsurunun hemen harekete geçmesi mümkün olmazdı. Muhammed'in örgütlenmesi zor temelinde değil, Allah aşkı adına geliştirilen bir örgütlenmeydi. Savaşı da hakeza öyledir. Kapsamlı bir ideolojik, sosyal, ekonomik ve siyasal devrimin yürütüldüğü açıktır. Muhammed'in bu devrimi yürütüş tarzına da büyük değer biçiyorum. Gerçek devrimciliğin ölçütlerini vermektedir. Devrimin ideolojik örgüsünü sağlam kurma ve bunu toplumun her düzeyine aynı sağlamlıkla yayma; bunu aşk derecesinde inanç ve bilinçle yürütme: Benim anladığım 'Muhammed gerçekliği' öz tanımı itibariyle budur. Gerisi amiyane tabirle lafı güzafıdır. İbadet ve zikir biçimleri de bu öz olmadıkça lafı güzaf (boş sözler ve hareketler) olmaktan öteye anlam ifade etmezler.

Muhammed'in yaparken kendisinin de tereddüt geçirdiği ve eleştiriye açık bazı hususlar vardır. Birincisi, Hendek Savaşı'ndan sonra Mekkelilerle

işbirliğinden ötürü Yahudi erkeklerini (Beni Kurayza kabilesi erkekleri) öldürtmesidir. Yahudiler bu konuyu ilk ‘soykırım’ denemesi olarak yorumlamaktadır. Burada söz konusu olan tüm Yahudiler değil, erişkin erkeklerdir. İkincisi, hayati bir savaşta karşı tarafla işbirliği durumu vardır. Bana göre bu öldürme eylemi aşırı ve İslam’ın daha sonra çok istismar edilecek olumsuz bir yönüdür. İkincisi, Laat, Menaat ve Uzza tanrısallıklarına önceki tereddütlü yaklaşımını radikal bir inkâr ve yasaklamaya götürmesinde de sonradan İslam dünyasını kasıp kavuracak sultanlık rejimine yol açması nedeniyle aşırıya kaçmıştır. Daha esnek bir tanrı kavramı, Hristiyanlık kadar olmasa da, İslam dünyasının çoğulcu gelişmesine daha çok katkıda bulunabilirdi. Benzer eleştiriler çoğaltılarak geliştirilebilir. Önemli olan İslam’ın en büyük eleştiri hareketlerinden biri olduğunu bilerek, bir an önce bu silahı çok gecikmiş de olsa temel sorunlara ilişkin olarak kullanabilmektir.

Konumuz pek müsait olmadığından Allah’ın 99 sıfatına ilişkin yorum yapmayacağım. Fakat sadece bu 99 sıfatın bile en değme bir ‘toplumsal dönüşüm programı’ olduğunu öncelikle belirlemeliyim. Allah ve 99 sıfatının kesinlikle en uzun vadeli azami program olduğu kadar, günlük ihtiyaçlara ilişkin kısa vadeli bir toplumsal programı da ihtiva ettiğine dair en ufak bir kuşkumun olmadığını belirtmeliyim. Muhammed’deki anlamının da kesinlikle bu yönlü olduğundan asla kuşku duymuyorum. Çok acı ve esef verici olan şey, Muhammed gibi bir tarihsel şahsiyetin ardından en alçak ihanetçilerden turalım her türden münafık ve müraiye kadar sefil ve sefih kişiliklerin büyük sahtekârlıklarını ‘İslamcılık’ adı altında günümüze kadar sürdürebilme becerisini göstermiş olmalarıdır. Trajik olan ve mutlaka muamması çözülmesi gereken ‘hadise’ de budur.

Bundan sonrası için önemli İslami fenomenleri ve momentlerini sıralayıp anlamlandırmaya çalışalım.

1- Dört halife dönemi, Kuran’ın ve hadislerin derlenme ve fetih hareketlerinin büyük hızla sürdürülmesiyle kendini hissettirir. İslam’da ciddi çatlak yoktur. Mekke’nin eski aristokrasisi henüz karşıdevrimini, hamllesini düzenleyecek güçte değildir. Ali’nin neden öncelikle halife olmadığı tartışmalıdır. Bu tartışma giderek gelişecektir. Henüz saltanat emaresi yoktur. Cumhuriyete ve demokrasiye yakın bir dönem yaşanmaktadır. MS 650’ye kadar Bizanslılar Torosların gerisine atılmış, Sasani Ha-

nedanlığı sona ermiş, imparatorluk yıkılmıştır. MS 650-660 arası Ali, Muaviye ve Osman arasında rekabet kızıdır. Osman ve Ali öldürülür. Ku-reyş aristokrasisi Muaviye'nin şahsında sadece devrimci İslam'dan intikam almakla yetinmez; Şam merkezli yeni saltanat rejimini de hızla inşa eder. Adeta Sasanî İmparatorluğu hanedan ve etkin öncülük değişmiş olarak devam etmektedir. Zaten yeni bürokrasi eski İran bürokrasisinden derlemedir. İslam görüntüde ad olarak korunmakta, fakat özde büyük bir ihanete uğramış bulunmaktadır. MS 681'de Hüseyin'in şahsında Muham-med ailesinin geri kalan üyeleri trajik Kerbelâ Katliamı'nda çocuk kadın demeden imha edilerek acı bir intikam hareketi tamamlanmış olacaktır. Geriye kalan bana göre İslam değil, 'KARŞI-İSLAM'dır.

Karşı-İslam konusunu açık yorumlamadıkça, tarih boyunca İslam adına yürütülen, yaşatılan hiçbir toplumsal hareketi yorumlamak doğru anlam taşı-mayacaktır. İslam adına birçok gelenek ve tarikat ihdas edilmiştir. Hatta Eh-libeyt adına 'Alevilik' ve 'Şiacılık' düzenlenmiştir. Ama tüm bunlar hâkim olan Karşı-İslam'ı yerinden edemeyecektir. Karşı-İslam esas olarak Orta-doğu'da geleneksel merkezi uygarlık sistemine eklemleme hareketidir. De-VRİMCI, demokratik, tam devlet olmayan, bir nevi sosyal cumhuriyet olan İslam'ı bu temel değerlerine ihanet temelinde yeni bir moment olarak üç bin beş yüz yıllık geleneksel uygarlık fenomenlerinden biri haline getirmektedir. Abbasiler bu tür Karşı-İslam'ın önemli duraklarından biri olarak rol oynayacaklardır. Emevî Hanedanlığı kadar olmasa da, Karşı-İslam'ı Ortadoğu'nun en büyük hegemonik gücü haline getirebileceklerdir. MS 750-1250 dö-ne-minde yaşayan hanedanlık bir nevi yeni Babil demektir. Bağdat MS 760'ta yeni Babil ve başkent olarak inşa edilecektir. Bu dönemde başlayan, ama tam sonuca vurdurılmayan bir felsefe ve İslami Teoloji hareketi vardır. Özgür akıl tartışması yapılmıştır. El Kindî, Farabî, İbnî Razi, Cabir, İbnî Sina ve İb-nî Rüşd önemlidir. Felsefe tartışmaları kendi dönemlerinde (yaklaşık 800-1200) Avrupa'nın çok önündedirler. Bilimsel gelişmelerde de öndedirler.

12. yüzyılın sonu gerek Ortadoğu'nun hegemonik uygarlık tarihinde, gerekse İslam'ın bu hegemonyanın son adı olması itibarıyla kritik bir dö-nemeçtir. Ortadoğu ve İslam'ın kaderi bu dönemeci başarıyla aşıp aşama-malarına bağlıdır. İslam tarihinde bu dönemece kadar olan süreyi Arap İslam'ı olarak değerlendirmek mümkündür. Arap İslam'ı devrimci İslam'ı

değil Karşı-İslam'ı temsil etmektedir. Kabile aristokrasisinin uygarlık gücü olarak örgütlenmesini ve bölgesel hegemonyasını inşa etmede başarılı olmuştur. Bu İslam'ın diğer adı 'Sünni İslam'dır. Sünni İslam'ın etimolojik anlamı geleneksel, sağ, aristokratik İslam'dır. Hristiyanlık tarihinde üç yüz yıl sonra Doğu Roma'nın (Bizans'ın) resmi ideoloji olarak kabul edilmesini çağırıştırır. İslam'daki fark bu sürecin hızla gerçekleştirilmesidir. Üç yüz yıl değil, otuz yıl gibi bir süredir bu.

Uygarlıkla bütünleşme doğal olarak radikal bir bölünme olmaksızın gerçekleştirilemez. Hristiyanlıkta olduğu gibi İslam'da da bu süreç yaygın yaşanmıştır. İktidar gücü olan kabile aristokrasisine karşı kabile yoksulları giderek ihanete uğradıklarını görerek çok köklü bir iç savaşa yöneleceklerdir. İlk örnek 'Hariciler' hareketidir. Muaviye-Ali çelişkisine tepki duyarak eyleme geçen ilk büyük fraksiyondur. Hepsı Bedevi'dir. Vaat edilenlerden pay alamamanın büyük öfkesi içindeydiler. Savaşı kendileri yürüttükleri halde, nimetlerini üst aristokratik hanedanlık peşindeki kesim gasp etmişti. Çok kanlı eylemler tertiplerler. Ali bu sürecin kurbanı oldu. Hariciler aslında iktidar savaşı yürüten üç kişiye karşı (Ali, Muaviye, Amr İbn-ül As) suikast planladılar. İkisi tesadüfen kurtulmuştu. Haricilerin hareketi anti-uygarlıksal yönüyle çok dikkat çekicidir. Çok karalandıkları için haklarında objektif değerlendirmeler yapılmamıştır. Kabilelerin en yoksul, emekçi kesimini temsil ettikleri açıktır. İslam'ın çıkışındaki ilkel demokrasinin, katılımcılığın elden gitmesine, iktidarlaşma ve devletleşme yönünde bir gelişmenin hâkim hale gelişine tepki duyarak bu eylemleri planlayıp uyguladıkları söylenebilir. İslam bünyesinde demokrasi-iktidar çekişmesinin en kayda değer göstergesi olması bakımından tarihi önemi büyüktür.

Tarihte çokça örneğine rastlandığı gibi ideolojik ve örgütsel önderlikten yoksunluk, yozlaşmalarını ve iktidar güçlerinin çarkları içinde erimelerini beraberinde getirdi. Ehlibeyt denilen Muhammed ailesi Kerbela'daki faciadan sonra bir daha belini doğrultamadı. On İki İmam Hareketi, İsmaili ve Fatimi hareketleri, aile adına yola çıkmakla birlikte, Sünni İslam'ı iktidardan etmeyi başaramadılar. Daha çok İran'da, Anadolu ve Kuzey Afrika'da güçlenmeye çalışan bu eğilim kısa süreli bazı devletler oluşturduysa da, devrimci İslam'ı temsil etmekten uzaktı. 16. yüzyıl başlarındaki İran kolları 'Şia' adı altında resmi uygarlık gücü haline gel-

meyi başardılar. Fatımi Devleti (Kuzey Afrika’da) gibi bu devlet İslam’ı da Ehlibeyt içinde bir sağ sapmaydı. Yoksullar Aleviliği ve diğer benzerleri olan Karmatiler, Murabitonlar ve Hasan Sabbahçılar daha radikal direnişçiler olarak iktidarlara karşı dikilmeyi sürdürdüler.

2- Emevi ve Abbasi Hanedanlıkları esas olarak Arabistan kabile aristokrasisini iktidarlaştırıp çeşitli devletler haline getirmekle tarihsel rollerini oynamışlardı. Binlerce yıllık geleneği olan kabile sisteminin iç enerjisini bu yolla emmişlerdi. Geriye kalan Araplar tarihsel bir kategori olarak ‘Bedevi Araplar’ halinde yeniden anlam kazandılar. Bunları İslam’a geçen kabilelerin yoksul kesimlerinin yerleşik ve yarı yerleşik sosyal kesimleri olarak tanımlamak mümkündür. Tıpkı Müslüman olduktan sonra aynı bölünmeyi yaşayan Türklerin Türkmenlerinde ve Kürtlerin Kurmançlarında yaşandığı gibi. Bu bölünme çok önemli bir sosyal ayrışmadır ve Ortadoğu tarihinde en ciddi sınıf hareketidir. Genellikle iktidarlaşan kabile aristokrasisine karşı muhalif kalacaklar, ideolojik örtü olarak devrimci İslam’ı Alevilik başta olmak üzere çeşitli tarikatlar ve mezhepler biçiminde yaşamaya çalışacaklardır.

Karşı-İslam olarak Arap Sünniliği Arapları dağınık kabile topluluğundan çıkarıp bir kavim (Kavm-i Necip = Soylu Kavim) haline getirmeyi başardı. Hegemonik ve şoven bir kabileciliği de hep beraberinde taşıdı. İslamcılığın bir nevi proto faşizm biçimiydi. Günümüzde sağ İslamcılığın (modern selefî İslam) radikal güçleri bu gerçeği doğrulamaktadır. Hristiyanlık ve Musevilik’te de benzer gelişmeler hep olageldi. Arap İslam’ı, uygarlığın siyasi iktidar tekeli eline geçirdiğinde tarihsel seçeneklerle karşı karşıya idi. Birinci seçenek askeri fetihçilikti. Bu fetihçilik toplumsal birimlere ganimet gözüyle bakıp el koymaya dayanır. Ortadoğu toplumunda bu dönemde yeterince ganimet konusu vardı. Hristiyanlar ve Musevilerle kâfir denilen diğer kesimlerden sırayla ağırlaşan haraç ve cizyeler alınır, savaş sırasında talan biçiminde ‘ganimet’e başvurulur, yani toplumsal birimlere el konulurdu. Müslüman halktan alınan vergi aşar sistemine bağlıydı. Artık-ürün veya benzeri yıllık gelirler üzerinden onda bir (1/10) alınan payı ifade eder. Samir Amin her ne kadar bunu ‘haraççı’ biçiminde sistemik bir kategori halinde sunmak istese de, bu pek anlamlı bir seçenek değildir. Genel bir uygarlık uygulamasıdır.

İkinci seçenek ticaret tekelciliğiydi. Bu konuda ciddi bir merhalenin yaşandığı söylenebilir. Geleneksel eşrafın önemli bir kısmı zaten daha önce (Mekke’de bile aristokrasi ticari temeldeydi) ticaretle tanışmıştı. Arabistan’da tarım tekelciliği için jeobiyolojik ortam pek müsait değildi. Hayvancılık da çöl karakterinden ötürü sınırlı gerçekleştirilebilirdi. Uzun mesafe ticareti dolayısıyla kâr olanakları ticareti önemli bir kâr tekeli haline getirmişti. Şam, Halep, Basra, Kahire, Taif, Mekke, Kairevan, Semerkant, Buhara, Gazne, Herat, tabii başkent Bağdat yeni ve önemli ticari merkezler olarak yükseliş dönemine girmişlerdi. Avrupa’dan çok önce daha gelişkin bir ‘kentçilik ve ticaret’ devrimi gerçekleşmekteydi.

MS 8.-12. yüzyıllar aynı zamanda ‘İslam’ın kent ve ticaret devrimi’ dönemidir. Tarım ve sanayi tekelciliğinde kâr yeterince yeniden örgütlendirilmemiş, dolayısıyla sınırlı kalmıştı. Aynı devrimci hamle tarım ve sanayide gerçekleşmemişti. En kritik nokta İslamiyet açısından bu konuda düğümlenmektedir. Neden verimli bir tarım ve sanayi hamlesine girilmedi? Aslında Ortadoğu’da her iki alanda da birikim vardı. Nil, Dicle, Fırat ve Pencab nehirleri tek başına tarım devrimi için gerekli suyu ve verimli toprağı sunuyorlardı. Sümer ve Mısır uygarlığının temelinde ilk tarım devrimleri vardı. Ayrıca binlerce yıllık neolitik tarım devrimi de halen yürürlükteydi. Yani çok sağlam bir köy-tarım toplumu vardı. Zanaatçılık ve sanayi de kent tarihiyle bağlantılı olarak tarihin en uzun birikimlerine (yaklaşık dört bin beş yüz yıllık) sahipti. Gerekli olan felsefi ve bilimsel temel de özellikle Abbasiler döneminde yarı Rönesans devrimini gerçekleştirmişti. İstenseydi Avrupa’nın çok ilerisinde bir tarım ve sanayi devrimi rahatlıkla gerçekleştirilebilirdi.

Bu devrimin gerçekleştirilememesinin temel nedenini kâr birikim tarzında aramak kanaatimce en doğru yorumdur. Sistem, devrim yapmadan da (tarım ve sanayide) ticaret ve ganimet yöntemiyle muazzam kâr biriktirebiliyordu. İktidar ve savaş ganimetleri (haraççılık) daha çekici ve verimli görülmekteydi. Neredeyse Çin dışında tüm dünya yerleşim alanları ganimet ve ticaret konusu haline getirilebiliyordu. ‘Cihan fetihçiliği’ buna imkân bahşediyordu. Ordular ve savaşlar en verimli kâr tekelleri, örgüt ve eylemlerine dönüşmüşlerdi. Hâlbuki tarım ve sanayi devriminin Avrupa’daki öncü güçleri olarak İngiltere ve Hollanda tekelleri çok sıkışık (İspanya, Fransa ve Papalık tarafından sıkıştırılan) durumlarını aşmak için çareyi

tarım ve sanayi hamlelerini peş peşe gerçekleştirmede bulmuşlardı. Aksi halde sıkıştıran güçler tarafından çözülüp sömürgeleştirilmeleri işten bile değildi. Ortadoğu iktidar tekelinin böylesi bir sorunu yoktu. Hegemonyanın her tarafta eşit ağırlığı vardı. Özel olarak bu hegemonyaya karşı bir kâr tekeli peşinde koşacak güçler de pek yoktu. Hristiyan kavimlerin böyle bir devrim niyetleri olsa bile (Ermeniler, Asuriler ve Grekler buna adaydılar), Bizans nedeniyle (dönemin statükocu gücü) bunun gerçekleşme şansı bulunmamaktaydı. Zaten İslam da önlerini kesmişti. Dolayısıyla iktidar tekelliliği olarak ordu ve savaşçılık sanatı halen yeterli ve en önemli kâr aracı olarak rolünü sürdürebilir konumdaydı. Bir zafer bir ülkenin toplamın ganimet alanına çevrilmesi için yeterli olabiliyordu. Savaşacak kaynaklar da çığ gibi büyümekten geri kalmıyorlardı.

Demek ki tarım ve sanayi devrimi siyasi ve askeri tekele kıyasla fazla kâr sunmadığı için gelişemiyordu. Sanayi ve tarım devriminin gelişmeyişi bilimsel devrimin, dolayısıyla arkasındaki felsefi ve sanatsal devrimin de gelişmemesine yol açıyordu. İslami Rönesans, reform ve aydınlanma bence bu temel nedenle sonuna kadar geliştirilmedi, gerçekleştirilmedi. Adeta dört yüz yıllık tarihine ihanet ederek hegemonyasının kendi eliyle Avrupa'ya kaymasına imkân tanıdı. Bunun Hristiyanları ve Musevileri zorlayıp Avrupa'ya sıkıştırmasıyla da yakından bağlantısı vardır. İslamiyet (Sünni) böylelikle Ortadoğu'nun merkezi uygarlığının son ve en yüksek hamlesini gerçekleştirirken, aynı zamanda çöküşünün de temel nedenini teşkil eden askeri, siyasi, ekonomik ve ideolojik güçler (resmi Sünni İslam) toplamının kimlik adı oluyor.

12. yüzyıldan sonraki İslam uygarlığı ve demokratik muhalefeti Arap kavmiyeti temelinden çıkarak çok kavimli bir görünüm kazanacaktır. Daha çok Türk kabile aristokratlarının başat rol oynadığı bir döneme geçiş söz konusudur. Günümüze kadar etkisi devam eden bu önemli süreç içinde sınıfsal ve etnik altüst oluşlar yaşanacaktır. Daha Emeviler döneminde Kureys şovenizmi (kabile şovenizmi) Kavm-i Necip (soylu kavim) adı altında Arap şovenizmine (kavim şovenizmi) dönüşmüştü. Karşı-İslam'ın (Sünni İslam ağırlıklı) sınıfsal ihanetinden sonra (kabile yoksullarına, Bedevilere karşı) ikinci en büyük ihanet kavimcilik temelinde olmuştur. Bu miras daha sonra katılarak sınıf ve kavim çelişkilerini derinleştirmiştir.

Karşı-İslam'da Arap aristokrasisinden sonra ikinci ağırlığı Türk kabile aristokratları temsil etmiştir. Sanıldığına aksine, Selçuklular dönemi (1040-1308) Türk aristokrasisinin tam hâkim olduğu dönemi teşkil etmekten uzaktır. Türk boylarından birçok grup ve kişinin daha Hunların Batıya doğru çıkışlarından itibaren kendi boylarından kopup dönemin Bizans ve Arap devlet idaresinde paralı asker olarak görev aldıkları bilinmektedir. Bu yaygın bir gelenektir. Bu biçimde 9. yüzyıldan itibaren Abbasilerin de hizmetlerine girmeye başlamışlardır. Selçuklu Beyliği bu sürecin biraz daha gelişmiş bir biçimidir. Abbasi Sultanları çıkarları gereği Selçukluları İran ve Anadolu üzerinden görevlendirmeyi stratejik bir ilke olarak benimsemişlerdir. Saltanat merkezi Bağdat'ın denetiminden uzun süre, hatta hanedanlığın sonlarına kadar kopmamıştır. Kısa süreli fiili kopuşlar olsa da, ideolojik, siyasi ve kültürel olarak birlikte ve birbirlerinin devamı niteliğindeydiler.

3- Selçuklu Türklerinin kökeni (aristokrasisi açısından) araştırılması gereken ilginç bir konudur. Selçuk Beyin kendisinin 10. yüzyılın sonlarında Hazar Denizi'nin kuzeybatısında Yahudi Hazara Türk devleti ile ilişki içinde bulunması, hatta görev almış birisi olması kuvvetli bir ihtimaldir. Dört oğlunun isimlerinden (Yanılmıyorsam isimleri Mikail, Musa, Yusuf ve Arslan'dır) bu gerçekliği okumak mümkündür. Fakat dönemde Çin sınırlarına kadar hükümlanlığını tesis etmiş İslam dünyasında etkili olmak için Müslüman görünmek veya olmak gereğini bizzat idrak etmiş birisidir. Ortadoğu'da yayılan Türk aristokrasisi ile Yahudi elitleri arasındaki ilişki günümüze kadar önemini koruyan ve çok iyi araştırılması gereken tarihsel ve güncel bir sorundur. Özellikle askeri, ekonomik ve siyasal açıdan sonuçları açıklığa kavuşmadıkça, tarihsel ve güncel gerçekleri hakkıyla kavramak ve doğrulamak zordur.

Türk boy beyleri Selçuklu Anadolu devletine kadar çeşitli hanedanlıklar halinde yerleşik iktidarlar üzerinde hükümlan olmayı becermişlerdir. Mısır'da Tolonoğulları, İhşitler, Irak ve Suriye'de çeşitli atabeylikler, Anadolu ve İran'da da Selçuklu Sultanlıkları biçiminde sürdürülmüştür. Türk boy beylerinin Ortadoğu'da bu yönlü yayılmalarının iki büyük tarihsel sonucu olmuştur: Birincisi, Araplardan sonra ikinci hâkim kavim olma konumudur. Temel stratejileri hep iktidar ve devlet üzerine olmuştur. Fakat bu eğilimin doğal sonucu üst tabakanın Arap ve Fars kültürü içinde erimeleri

biçiminde olmuştur. Türklüğe çok açıkça sahip çıkmamışlardır. Türklük ör-tük ve objektif kalmıştır. Arap ve Türk sultanlık rejiminin bu niteliğinin ta-rihsel kurbanları Ermeniler, Asuriler ve Grekler (kısmen Kürtler) olmuştur. Daha önce değinildiği gibi Ermeniler, Asuriler ve Grekler (Helenler) erken Hristiyan kavimler olarak kendilerini yeniden yapılandırmışlardı. Hristiyanlık her üç halk açısından bir nevi proto milliyetçilikti. Daha doğrusu, dö-nemin milliyetçiliği idi. Bunu ulusal değil kavim milliyetçiliği olarak tanımlamak daha gerçekçidir. Hristiyanlık bu temelde benimsenmişti. Latin Katolikliğinden (ekümenik-evrensel) farkı da bu gerçeklikte yatmaktaydı. İlk başta hızla toparlanmalarına ve adeta erken bir ulusallaşmayı yaşama-larına yol açmıştı. Hristiyanlık bir nevi milliyetçilik rolü oynamıştı.

Reformdan sonra başta Kuzey Avrupa olmak üzere tüm Avrupa hal-kları da benzeri bir süreci yaşayacaklardı. Doğu Hristiyanlığı bu süreci erken başlatmıştı. Arkasından İslam'ın da proto milliyetçiliğe dönüşme-siyle (Karşı-İslam, iktidar-saltanat İslam'ı) birlikte tarihsel halkların üzerinde bir kâbus yaşanacaktı. Önceki ciltlerde Yahudi kavim ideolojisi-nin bundaki rolü kapsamlıca değerlendirildiği için konu tekrar edilmey-ecektir. Ancak ulus-devletçilik aşamasından çok önce bu ideolojinin özündeki kabilecilik unsurları etkisini ilkçağda olduğu gibi ortaçağda da daha yaygınca göstermeye devam etmiştir. Sonuç hegemonik gücü sıray-la elinde bulunduran Arap ve Türk sultan ve emirlikleri döneminde, tarih Ermeniler, Asuriler ve Helenlerin aleyhinde çark etmeye başladı. Kısmen Kürtler ve Farsların da aleyhine oldu. Günümüze kadar Hristiyan halklar ve kültürleri denenen her yöntemle Ortadoğu'da neredeyse tamamen tas-fiye oldular. İlk ve ortaçağların bu en gelişkin kültürlerinin (fiziki, maddi ve manevi kültür olarak) tasfiyesi, Ortadoğu uygarlığının halklara en büyük ihaneti olmuştur. Ortadoğu'nun kültürel çölleşmesinde ve günümüzde krize ve intihara sürüklenmesinde bu tarihsel ve lanetli traje-dinin belirleyici bir rolü vardır. Kürtler Hristiyan halklar kadar fiziki tasfiyeye uğramadılar, ama kültürel olarak onlardan daha kötü bir ihaneti yaşamak zorunda kaldılar. Kürtler halen bu ihaneti gırtlığına kadar yaşayan bir halktır. Kimlik diyemiyorum, çünkü henüz tanınmadılar. Öz-gür kimlik olarak kendilerini nasıl inşa edecekleri sorununun 21. yüzyıl Ortadoğusu'nun en temel sorunu olacağı çok açıktır.

Hristiyanların özellikle Anadolu'da yaşadıkları bu trajik son, İspanya'daki Müslümanlar ve Yahudilerin yaşadıklarıyla zaman ve biçim bakımından neredeyse aynı olmuştur. Birçok tarihsel veri İspanya Hristiyan krallıklarıyla arkalarındaki Katolik Avrupa'nın Müslümanlar ve Yahudileri tasfiyesine karşı misilleme olarak, Anadolu Hristiyanlarının Osmanlı Sultanlarıyla Yahudi banker ve tüccar işbirlikçileri tarafından tasfiyeye uğratıldıklarını göstermektedir. Aynı sürece benzer ittifaklar temelinde Balkan Müslüman Türkleri ve Yahudilerin tasfiyesine karşılık, geriye Anadolu'da kalan Hristiyan bakiyesinin tasfiyesi neredeyse tamamlanmıştır. Bu sürecin farkı, tasfiyenin sultan ve krallıklar tarafından değil, yeni yetme burjuva sınıf ve elit çıkışları tarafından gerçekleştirilmesiydi.

İkinci büyük tarihsel sonuç sınıfsal planda gerçekleşmiş olanıydı. Tıpkı Arap asilleriyle Bedeviler arasındaki sınıf kopuşmasına benzeyen bir süreç Türk beyleriyle boyların yoksul tabakaları arasında yaşandı. Beyler daha çok Türk olarak kimlik kazanırken, aşağıdaki boylar kendilerini Türkmen olarak tanımladılar. Türkmen, Sünni Müslümanlık ve iktidar dışına sürülmüş kabile Türklüğünü niteler. Daha çok dağlık kırsal alana çekilen ve hayvancılıkla uğraşan Türkmenler giderek toprağa yerleşip köylüleşeceklerdir. Asıl Türklüğü dil ve kültürde yaşatanlar Türkmenler olacaktır. Bey Türkleri ise kendilerini neredeyse Arap ve Fars asilleriyle bir tutacak kadar Arapça ve Farsça dil ve kültürleri içinde eriyebileceklerdir. Türkmen'den uzaklaşarak kuşkuyla yaklaşma ve sık sık çatışma, tarihteki en önemli sınıf mücadelelerinden biri olarak rol oynar. Araplarda olduğu gibi sert bir sınıf mücadelesinin yaşandığı açıktır. Türk bey ve sultan önderlikli İslam, 20. yüzyıl başlarına kadar aralıksız temsil edilmeye çalışıldı. Orta Avrupa'ya kadar yansımaları oldu. Yükselen Avrupa modernitesi temelinde 17. yüzyıldan itibaren gerileme sürecine girildi. Anadolu ortalarna kadar süren bu gerileme Mustafa Kemal önderliğinde 1920'lerde durdurulup Türkiye Cumhuriyeti'yle sonuçlandı. Cumhuriyet, Türk iktidar elitinin Avrupa modernitesi kapsamında Avrupa ulus-devletleriyle uzlaşmasının ve Avrupa hegemonyasının kabulü temelinde gerçekleştirilmiştir.

Arap ve Türk İslam'ından sonra üçüncü önemli aristokratik iktidar elitini İran-Fars kökenliler oluşturur. Arap ve Türk Sünni İslam geleneğine karşı Ehlibeyt ve On İki İmam geleneğine bağlılık idea ve inancıyla oluşan İrani-

Farisi muhalefet Emevilerden beri hep hamle içinde olmuştur. Bürokrasisinde etkili olduğu Emevi ve Abbasi saltanatına karşı sık sık içten ve dıştan isyan tertip etmekten geri durmamışlardır. Birçok bölgesel iktidar deneyiminden sonra 1501’de resmen Şia mezhep kabul edilerek eski İran imparatorluk düzeni yenilenmeye çalışılmıştır. Türkmen kökenli Azeriler ve Şii Farisilerin önderliğinde gerçekleşen bu imparatorluk, özellikle Osmanlı Türk sultanlarıyla sık sık çatışmaya girecektir. Ortadoğu’da ellerinden kayan hegemonyayı yeniden ele geçirmeyi amaçlayan bu çatışmalar her iki gücü de yıpratıp Avrupa hegemonyasının (16.-19. yüzyıl) güçlenmesine yol açmıştır. Şia iktidarları kendilerini Sünni iktidarlara karşı konumlandırmalarına rağmen, bunları Karşı-İslam’ın diğer bir biçimi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Tek farkı, Ehlibeyt’i, Alevi geleneğini daha çok istismar etmeleridir. Alevilik anti-iktidarcı, anti-uygarlıkçı ve demokratik uygarlık olarak temsil edilmedikçe, adına geliştirilen her tür iktidar yapılanmaları Karşı-İslam’ın diğer bir biçimi olmaktan başkaca anlam ifade edemezler.

4- Saltanat İslam’ı döneminde dördüncü bir halk gücü olarak Kürtlerin rolü pek belirgin değildir. Saraylarda etkili oldukları bilinmektedir. Emevi, Abbasi, Selçuki, Osmanlı ve İranî saraylarda çok sayıda Kürt mirlik ve beylik temsilleri yapıldığı bilinmektedir. Hem kişi olarak rol oynamışlar, hem beylik yapmışlardır. Eyyubi Hanedanlığı Selahaddin’le birlikte 1168-1250 döneminde Şam merkezli bir imparatorluk tesis etmiştir. Kürt kökenli olmakla birlikte, Türk hanedanları gibi, asil Araplar gibi rol oynamaktan kendini alıkoyamamıştır. Mervani Hanedanı, Meşafarkîn (bugünkü Silvan) merkezli bir hükümdarlık tesis etmiştir (990-1090). Daha sonra Türk hanedanlıkları tarafından tasfiye edilmiştir. Benzer birçok Kürt beyliği daha oluşmuştur. Bitlis kökenli Şerefhanlar 1560’lara kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kürt beylikleri daha çok Sünni geleneğe bağlı olduklarından, İran Safevi Şia saltanatına karşı İdris-i Bitlisi öncülüğünde Osmanlı sultanlarıyla ittifak etmişlerdir. Osmanlı saltanat sistemi içinde en geniş otonomiye mazhar olan Kürt Beyliklerinin durumu 19. yüzyıla birlikte bozulmuştur. Bedirhan Bey İsyanıyla son kozlarını oynamışlar ve kaybetmişlerdir (1835-1860).

Beylerden sonra Kürt şeyhlikleri daha değişik bir iktidar işbirlikçisi olarak (1826-1926) etkili olmak istemişlerse de, aynı akıbete uğramışlardır.

Her iki kolun devamı olarak Barzani ve Talabani, kabile aristokratları tarafından 20. yüzyılda dinsel ve etnik milliyetçilik temelinde kapitalist hegemonik güçlerle kurdukları ilişkilere dayanarak, bugünkü Irak içinde bölgesel iktidar konumuna erişmeyi başarmışlardır.

Arap ve Türk kabile yoksullarına karşılık gelen Kürt kabile yoksullaşmasının ürünü olarak oluşan Kürtlere Kurmanc denilmektedir. Daha doğrusu böyle tanımlamak mümkündür. Kurmanc, kabile yoksullaşmasından öte kabile ilişkisi dağılmış, köy ve göçer hane halkına dönüşmüş Kürt'ü ifade eder. Alt tabakadır. Nesnel olarak Kürt kalabilmiştir. Zaten üst tabaka işbirlikçi Kürt kesimi, ezici olarak yerel halkın ulus iktidar elitleriyle, kısmen de ABD ve Avrupa hegemonik güçleriyle ilişki içinde toplum olarak dağılmış, kültürel olarak bir nevi soykırım yemiş emekçi Kürt'ü dışlama temelinde kendini yaşatmaya çalışmaktadır. Bu gerçeklik Kürt olgusundaki sınıfsal ve ulusal mücadeleye kendi damgasını vurmaktadır.

5- 12. yüzyıldan sonra İslam uygarlık sistemini bir Moğol saldırı kasırması sarmıştır. Moğollar Türkler gibi İslam olmadan İslam'a saldırdılar ve Mısır dışında her yeri de feci biçimde düşürdüler. Aynı hızla İslamlaşarak sistemin yeni hegemonik gücü oldular. 13. ve 14. yüzyıla Moğol hanedanlık yüzyılları demek mümkündür. Tarihçiler, Endülüslü İslam güçleriyle Moğol güçlerinin isteselerdi 12. yüzyıldan sonra Avrupa uygarlığını daha gelişmeden tasfiye edebilecek güçte olduklarına dair görüş belirtirler. Bu yönlü bir gelişmenin ortaya çıkmamasının asıl nedeni, isteyip istememekten çok, bu dönem Avrupa'sının (1000-1500) işgalci ve istilacı güçler açısından fazla kâr sunacak durumda olmamasıdır. En büyük şansı, Çin ve Ortadoğu uygarlıklarının sunduğu zenginliklere kıyasla zenginlik sunmamasıdır. Yoksa İslam'ı durduran ne Şarl Martel'dir, ne de Moğol istilasının önünde kurulmuş ciddi ve güçlü bir savunmadır. Moğolların İslam için yıkıcı bir güç mü, yoksa taze bir kan mı oldukları tartışılabilir.

Timur Hanedanlığını Moğolların devam ettiricisi olarak görmek mümkündür. 15. yüzyıla damgalarını vurmuşlardır. Her iki hanedanlık kalıntısı, Hindistan'da 18. yüzyıl ortalarına kadar hegemonik güç olarak yaşayacak Babür İmparatorluğu'nu kurmayı başarmıştır. Son Emevi hanedanlıklarından olan Endülüslü (İspanya) İslam Devleti (711-1492) Batıdan Avrupa içlerine kadar girmeyi başarmıştı. Tıpkı Osmanlı geri çekilmesi gibi, yükselen

Avrupa uygarlığı karşısında daha erken bir tasfiyeyi yaşamaktan kurtulamamışlardır. Anadolu'daki Hristiyan trajedisinin bir benzeridir İslam'ın İberik Yarımadası'nda yaşadıkları.

Bir bütün olarak 12. yüzyıldan 19. yüzyıl başlarına kadar İslam uygarlığının yaşadığı, başta ticari ve kültürel alan olmak üzere, tüm olumlu değerlerini Avrupa'ya kaptırarak, içi boşalmış bir kabuk uygarlığına dönüşme halidir. Beş bin yıllık birikimler beş yüz yıl içinde taşındı. Beş bin yıllık hegemonik merkezi uygarlığın bu yer ve güç değişimi, tarihin en büyük dönüşümüdür. Dünya halen bu büyük dönüşümün artçı depremlerini yaşamaktadır.

f- İbrahimi Dinlerin Tarihsel Çıkış Rolü

İbrahimi dinlerin tarihsel çıkış rolü, anti-uygarlıkçı kabile ve kavim direnişleri kadar önemlidir. Kabile çıkışlı olmalarına rağmen, öзде sınıf hareketleri kapsamındadır. Uygarlık güçleri tarafından 'barbar' olarak değerdendirilen kabile ve kavim direniş ve saldırıları daha çok dış kaynaklı, demokratik yanları ağır basan güçler ve direnişleri olarak yorumlanabilir. Buna karşılık genelde dinler, özelde İbrahimi dinler tarafından yapılan çıkışlar kabile ve kavim özellikleri taşımakla birlikte, sınıfsal yanları ağır basan iç kaynaklı hareketlerdir. Her iki hareket kapitalist moderniteye karşı dıştan ulusal hareketlerle içten sınıfsal hareketleri çağrıştırmaktadır.

Evrensel tarihin en önemli süreci olarak değerdendirilmesi gereken beş bin yılı aşan merkezi uygarlık sistemine karşı sürekli direnen ve fırsat buldukça karşı saldırıya geçen İbrahimi dinlerin sınıfsal kapsamı karmaşıktır. En yoksul proleterinden aristokrasiye kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde hareket edilmektedir. Merkezi uygarlık sisteminin Sümer ve Mısır orijinleri itibariyle kendisini 'tanrısal çıkış' olarak sunması itirazlarının en temel konusudur. İbrahimi ideolojik sistem olarak dinsel inşalar, bu tanrıkrallar sisteminin tanrısallığını hep şüpheyile karşılamışlar ve tanrı-tanrısal olamayacaklarını çıkışlarının temel 'ideası' haline getirmişlerdir. Bu çıkışların en yalın ifadesi 'insanların tanrı-tanrısal olamayacakları' biçimindedir. İnsanlar en iyisinden ancak tanrı elçileri (peygamberler) ve kulları olabilirler. Bundan fazlasını idea etmeleri en büyük günah ve lanet ko-

nusudur. Bu temelde binlerce yıl bir ideolojik çalışma ve hegemonya savaşı yaşanmıştır. Bütün tarih yazım ve okumaları bu idea, çekişme ve savaşın izlerini taşımaktadır.

Merkezi uygarlık sistemini değerlendirir ve buna ilişkin hususları okur ve yazarken, bu gerçekliğe çok dikkat etmek ve akıldan (rasyonalite) hiç çıkarmamak gerekir. İbrahimi çıkışın (Zerdüştlük ve Manicilik sentezini de buna dahil ediyorum) merkezinde Yahudi kabile ve kavimciliğinin tanrı ve din inşa çabaları yer almaktadır. Merkezi uygarlığın mitolojik ve dinsel ideolojik hegemonyasına karşı daha rasyonel bir tanrı ve din anlayışıyla karşı çıkılmaya çalışılmaktadır. İbrahim'den Muhammed'e kadar tüm peygamberlerin bu anlam savaşında (ideolojik hegemonya savaşı) tarihsel rolleri bulunmaktadır. Temsil ettikleri dinsel manevi kültürün maddi karşılığı, ağırlıklı olarak orta sınıf ve bu sınıfın temel tabakası olarak tüccar kesimidir. Sınıfsal temsili en üst düzeyini kabile aristokrasisi oluştururken, en alt temsili kabile yoksulları ile sistem dışına sürülmüş her tür proleter ve diğer başı boş gruplar teşkil etmektedir. Merkezi durumda olan Yahudi kavimi tarihi boyunca ideolojik ve maddi kültür alanında önderlik konumunu ısrarla sürdürmeye çalışmıştır. Kendi ideolojik önderliğini 'Ahd-i Atik'le, Tevrat'la ana nehir halinde tutmaya özen göstermiştir. Gerek uygarlık sistemlerinden gerekse uygarlık karşıtı güçlerden derlediği 'anlam' birikimleriyle kendini sürekli zenginleştirmeye, kapsamlı kılmaya çalışmıştır. Anlam savaşında günümüze kadar hegemonik kalmayı başarmıştır. Maddi kültür kapsamında da para ve ticaret alanında çok büyük deneyim ve güç kazanmış, aynı hegemonyayı bu alanda da etkili kılmasını bilmiştir.

Yahudiliği bir bütün olarak değerlendirmek hatalı ve eksik olacaktır. Merkezi Yahudi güçler genellikle uygarlık sistemleriyle yakın ilişki ve ilişki içinde yaşarken, iç muhalif demokratik ve sosyalist-komünist güçler de daimi anti-uygarlıkçı yeni demokratik ve sosyalist uygarlık arayışı ve yapılanmaları içinde olmuşlardır. Yahudi tarihi boyunca var olan bu yönlü eğilimi küçümsememek gerekir. Tüm radikal demokratik, sosyalist, anarşist, feminist, ekolojist ve diğer muhalif sistem dışı hareketlerde önemli roller oynamışlardır. Yahudi merkezi ve sağ ne denli paracıl, ticari ve devletli uygarlık yanlıysa, emekçi ve sol kesimleri de o denli komünal, demokratik ve özgür ideoloji ve yapılanmalardan yana olmuştur.

İsevilik (Hristiyanlık) bu sistemin (İbrahimi dinler sistemi) ağırlıklı olarak en yoksul kesimlerini, her türlü köle ve kabile yoksullarını ve diğer (uygarlık sistemlerinden) izole edilmiş grupları temsil etmektedir. İktidarlaşıma sürecinde iki temel gruba bölünmüş olmakla birlikte, halen dünyanın etkili bir manevi kültür unsurudur. Demokratik ve sosyalist yönlü gelişmelerde bu kültürün ayrışmasının önemli rolü vardır. Hristiyan demokratizmi ve sosyalizmini bu ayrışma temelinde değerlendirmek gerekir.

Muhammed'in çıkış yaptırdığı ve kısa sürede Karşı-İslam olarak şekillenen üçüncü büyük İbrahimi versiyon daha çok sistemin aristokratik ve zengin tüccar kesiminin temsilini yapmıştır. Daha doğrusu, bu kesimin maddi ve manevi hegemonyasına dönüştürülmüştür. Ortadoğu'da hem klasik merkezi uygarlık güçlerine (Bizans ve Sasanilere, hatta Çin İmparatorluğu'na karşı), hem de İbrahimi dinlerin diğer önemli iki versiyonu olan Musevilige ve İsevilige karşı hegemonya savaşını başarıyla yürütmüştür. 12. yüzyıldan itibaren ticaret kapitalizmini tarım ve sanayi devrimine taşıramama nedeniyle hegemonyasını beş yüz yıllık süreç sonunda Avrupa kapitalist modernitesine kaptırmaktan kurtulamamıştır. İslamiyet'i de bütünselliği olan ideolojik ve maddi kültürel sistem olarak düşünmemek gerekir. Musevilige ve İsevilige nazaran daha çok bölünmüş ve birleşik bir sistem niteliğine bir türlü kavuşamamıştır. Sığınılan Allah, birlik için yeterli olmamıştır. Sünni gelenek merkezi uygarlık sistemini büyük oranda hegemonyasına almasına karşılık, ona yönelik demokratik, komünal ve özgürlükçü muhalif hareketler de süreklilik arz etmiştir. Bu hareketler hiçbir zaman tam boyun eğmemişlerdir. Sistemli demokratik uygarlık hareketleri haline gelememişlerse de, Ortadoğu ve dünyanın en bilge, demokratik, komünal ve özgürlük mirasının ana damarlarından biri olmuşlardır.

Bir bütün olarak İbrahimi dinler hareketi Sümer ve Mısır uygarlıklarından kapitalist moderniteye (uygarlığa) kadar kölecî sistemin ideolojik hegemonyasını kırmayı, parçalamayı ve dönüştürmeyi (reform ve devrimle) başarabilmiştir. Maddi kültürdeki tekelsiz unsurları (ekonomik ve iktidar-devlet olarak tekelsiz) yumuşatmasına rağmen, yeterli bir reform ve devrimden geçirmeyi aynı oranda başaramamıştır. Daha çok sağ kesimler aracılığıyla sistemle uzlaşmayı ve kendi hegemonyasına geçirmeyi esas almıştır. Tersine sol muhalif kesimler anti-uygarlıkçı radikal dinsel mezhep-

lerle laik, seküler sınıfsal ve komünal halk hareketleri olarak hep eşit, özgür ve demokratik ütopya, proje ve programlar peşinde koşmuş ve savmışlardır.

Yahudi merkezi ideolojik ve maddi kültürel hegemonyasının Karşı-İslam ve karşı-reform Katolik evrenselliğine (uygarlık sistemlerine) karşı Avrupa'nın yeni gelişen kapitalist tekelsizliğine (ticari, tarımsal, mali ve sınai) ve ideolojik çıkışlarına (Rönesans, Reform ve Aydınlanma süreçleri) önderlik etmesi, buna ciddi oranda maddi ve manevi katkı sunması Avrupa kapitalist modernitesinin zaferinde büyük rol oynamıştır. Bunun temel nedeni her iki uygarlık tarafından ölümüne sıkıştırılmasıdır. Hem Ortadoğu'da hem Avrupa'da Yahudilik sürekli denetim ve gözetim altında gettolarla tutulmaya çalışılmaktadır. Sık sık pogromlara (katliam ve talan hareketleri) uğramaktadır. Avrupa'nın en batı ucunda İspanya ve Fransa Krallıklarının hegemonik idealleri karşısında çok zorlanan Hollanda ve Britanya aristokrasileri ve tarım-ticaret burjuvazileri, 16. yüzyıldan itibaren kapılarını Yahudi maddi ve manevi sermayesine açarak tarihsel bir ittifak geliştirmişlerdir. Bu ittifak hem İspanya ve Fransa'nın hegemonik ideallerini (16.-18. yüzyılda), hem de İslam'ın Ortadoğu'daki hegemonyasını (19. ve 20. yüzyıl), en son Alman-Hitler ve Rusya-Sovyet hegemonik ideallerini ve uygulamalarını kırarak bir dünya hegemonyası kurmuştur ve bunu halen sürdürmektedir. Werner Sombart ve benzerleri gibi, kapitalizmi Yahudilik icat etmiştir demiyorum. Ama Yahudiliğin ideolojik ve maddi katkısı olmadan da kapitalist modernitenin zaferini düşünmek çok zordur.

Kapitalist modernitenin tarihsel ideası beş bin yılı aşan hegemonik merkezi uygarlık sisteminin (tarım, ticaret, zanaat ve her tür ideoloji, iktidar ve devlet tekellerinin toplam ifadesi) içine düştüğü bunalım ve sorunlarını çözmektir.

KURDİSTAN DEMOKRATİK İSLAM KONGRESİNE

Mümin kardeşlerim;

İslam'ın ana merkezlerinde büyük bir savrulmayı, ihanet ve isyanı yaşarken, “Kurdistan” ve “Demokratik” kavramlarını, eksik ve yanlış anlama da yol açabileceğinin bilincinde olarak yine de daha büyük yanlışları önlemek ve özdeki doğrulara yol açmak açısından kullanmaktan çekinmedim.

Özellikle İslam'ın iki büyük merkezi olarak kendini günümüze de dayatan iktidarcı Arabî, selefî akımlarla İranî Şia akımların devletçilik bağlamında yol açtıkları büyük tahribatlara karşı mekan, halk ve demokrasi merkezli kavramlarla mücadele bayrağı açmayı, aynı dinin özündeki doğruya sadakatle bağlı olmanın gereği saymaktayım. İki iktidarcı devletçi merkeze karşı demokratik ve mekan merkezli karşı çıkışların en büyük toplumcu ahlaki ve politik ifadesi olarak İslami yanıt aramayı, bulmayı ve iradeleştirmeyi kongrenizin en temel görevi saymakta ve selamlamaktayım.

Her iki ana merkezci iktidarcı ve devletçi akım, kapitalist emperyalist yükselişin bağlamında gelişmiş olup dönemin egemen saltanat bloğu olan Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünde kullanılmıştır. Özellikle yeni dünya hegemonu olarak yükselen İngiliz İmparatorluğu tarafından. Halen de sıkı sıkıya kullanma durumu devam etmektedir.

Her iki merkez de milliyetçilik mikrobu İslam'ın özüne karşı sonuna kadar kullanmışlardır. Kendi ulus devletlerini doğuşunda kapitalist emperyalizmin ana zor kavram ve uygulaması olan ulus devletçi sistemi en zorba tarzda kendi halklarına zalimce dayatmaktan asla tereddüt etmemişlerdir. Halbuki İslami ümmet anlayışı öz itibarıyla ulus devletçilikle asla bağdaşmaz.

Zaten İngiliz İmparatorluğu İslam ümmetini parçalamak için ulus devletçiliği, onun başlattığı ideolojisi milliyetçiliği çok bilinçli olarak İslam ümmetinin bağrına, beynine ve rahmine yerleştirmiştir. Son 200 yıllık tarih bir nevi İslam'ın mekanlarında ve halklarında İslam'ın bütün değerlerini neredeyse onarılmaz bir biçimde tahrir etmiştir.

Mümin Kardeşlerim;

İslam gerçekten din adına söylenebilecek en son evrenselliği temsil etmektedir. Hem dili hem de felsefesi sayesinde önemli bir evrensellik kazanmıştır. Bundan kuşku yok. Ama çok önemli bulduğum bu aynı felsefenin dini yeni İslam'ın bir de “tekil” kavramı itibarıyla ifade ettikleri ve yaşam-sallaştırdıkları gerçekliği vardır. Evrensel yan kendini “Allah'ın birliği” olarak güçlü ifade ederken muazzam bir külliyata kavuştururken bunun üzerinden inşa edildiği “tekiler” üzerinde aynı önemle durulmamış çok sayıda eksik, yanlış, çatışmacı yorum ve uygulamalara tabi kılınmış ve olurlarına bırakılmıştır. Temel görevlerimizin başında mekâna ve zamana bağlı olmayan Allah'ın nasları kadar önce oluşturulan tekil nasları da aynı sorumluluk ve yetkinlikle ele almalı ve haklarını teslim etmeliyiz. Bilimsel ifade ile söylersem; genel ilkelerin somut uygulanışını adil ve özgürce başarmalıyız. Daha somut olarak genelde tüm canlılara özel de insana özgü topluluklara İslam evrenselliğinin özünde yatan adil ve özgürce yaklaşımını uygulamalıyız. Kul hakkı yememek ve karıncayı ezmekle dile getirilen budur.

Ama iki zalim merkezden kaynaklanan “Hizbullah” ve “El Kaide” bozguncuları esasında kapitalist hiçleştirimin İslam ümmetinin başına bela ettikleri güncel faşizmi temsil etmektedirler. İdam sehpaları, kelle koparmalarıyla korkunç faşizmi başta Kurdistan halkı olmak üzere tüm İslam olan ve olmayan halklara insanlara karşı uygulamaktadırlar. Otori-

ter laikçi ve milliyetçi faşizmin dünün ve bugünün halen acımasızca uygulanan devletçi faşizmi iken sözde daha güncel ve radikal dinciliğin faşizmi de bu adı geçen akım ve partiler eliyle olmaktadır.

Değerli Mümin Kardeşlerim;

Kurdistan'daki Özgürlük Hareketi asla ne bu otoriter laikçi milliyetçi ne de radikal dinci geçinen bu iki ana merkezli sapkınlığa düşmeyecek ve fırsat tanımayacaktır. İnanıyorum ki temsil ettiğiniz özgürlük hareketi her türlü milliyetçi, dinci, cinsiyetçi, bilimci geçinen kapitalist ataerkil iktidarcı anlayış ve uygulamalara karşı radikal demokrasinin ve özgür mekanı kendisi olacaktır. Çağdaş İslami ümmetin “millet birliğini” anlamlı buluyorum. Ama bu asla “Tek devlet, tek millet, tek bayrak” zırvalamaları anlamına gelmemektedir. Tersine ilgili ayetteki “Birbirinizi tanıyasınız diye sizi farklı kavimler halinde yarattık” hükmü gereğince ÇOĞULCU, DEMOKRATİK, EŞİT VE ÖZGÜR bir İslami ve birliğinde olan diğer kavimlerin “milletler birliğini” ifade etmektedir. Kongrenizin hem İslam'ın evrenselliği hem tekilliği bağlamında gerek İslami Milletler Birliği gerekse bağrındaki çoğulculuğun ifadesi olan her mezhebi tekiller sorununa doğru yaklaşım ve uygulama esaslarını gerçekleştireceğine dair inanç ve umudumu ifade etmek isterim.

Hareketimizin Batı'nın ideolojik hegemonyasının bir sonucu olan dini-laik ikilemine boğmamak esastır. İslam'ın kendisini dini laik bağlamına sıkıştırmakta bence yanlıştır. İslam'da ki yaşam bütünlüğünü bozmaktır. Ayrıca sanki modaymışçasına İslami kriterleri kılık kıyafetler üzerine tanımlama dar pozitivist yaklaşımlardan öte bir anlam ifade etmez. Eğer il-la genel bir güncel İslami tanımlamada bulunma gereği varsa bunu 'KÜLTÜREL İSLAM' olarak belirlemek kanımca herkesi içermesi nedeniyle doğruya daha yakındır. Kültürel İslam'la kast edilen hem gerçekleşmiş hem de anlamını sürdüren İslam toplumu olmaktadır. Unutmamalıyız ki İslam doğduğunda şartlar, ibadet biçimleri bugün yüklenmeye çalışılan katı anlamlardan bir hayli uzaktır. İlk söz “OKU” idi. Yani anlamla ilgiliydi. Esas olanda budur. Bu husus rahatlıkla günümüz içinde geçerlidir. Günümüz için İslam'ın anlamı dolayısıyla tanımı tarihi toplumsal bir gerçeklik olan İslam toplumlarında adil, demokratik, özgür kriterleri geçer-

li kılma ve bunun için cihadı ekber ve cihadı şurayı yani sürekli eleştirel ve özeleştirel yaşamaktır. Diğer bir deyişle nefis ile mücadeleyi dıştan gelen şer güçlerine karşı daim kılmaktır.

Saygı Değer Mümin Kardeşlerim;

Kongrenizin genel hatlarıyla ifade etmeye çalıştığım anlamı kadar sürekliliği ve bundan sonraki kurumsallaşması daha da önemli bir görev olarak ömüzde/önünüzde durmaktadır. İslami diyarların genelinde olduğu gibi, Kurdistan’da sürekli yeni bir İslami kurumsallaşmaya şiddetle ihtiyaç vardır. Küresel kapitalizmin türevleri olmaktan öteye gidemeyen, sulta kökenli Şia, Selefî ve İhvan’i kökenli cemaatleri aşmak, yeni kurumsallaşma için gereklidir. Çare elbette resmi Diyanet İslam’ı değildir. Resmi Diyanet İslam iğdiş edilmiş” İslam olup gayri resmi İslam’dan daha anlamsız, zıddına hizmet eden bir İslam karikatürüdür. Faşizmden liberalizme kadar geniş hizmet sahaları vardır. Bu anlamda karşı İslam rolü oynarlar. Gerek resmi, gerek “gayri siyasi” cemaat, İslam’ın son Türkiye’de denenilen pratikleri, kapitalizmin en talancı, en çevre düşmanı, en iktidarcı örneğiyle toplumu karşı-karşıya bırakmıştır. Adil, özgür ve demokratik İslam bu gerçeğin alternatifi olarak, kendini anlamlandırmak ve sürekli bir kurumsallaşmaya tabi kılmak durumundadır. Yeni kurumsallaşmanın adını, örgütlenme esaslarını ve amel biçimlerini derin bir vûkuf ve iradeyle oluşturacağımıza dair inancımı belirtmek isterim.

Son olarak, bazıları, Hareketimizi, ateist, komünisti materyalist gibi Batılı kavramlarla tanımlamak istemektedirler. Bunlara “kavram kölesi” demek daha uygun düşer. Yalnız şu kadarını söylemeliyim ki; eğer İslami toplum doğası bir gerçekse; İslam’ın dindarı ve ateisti olmaz. Bunlar kavramsallaştırmalardır.

En zor koşullarda, tüm küresel kapitalist zorbaların kuşatması altında en gelişmiş savaş teknikleriyle, saldırı altında bulunan, her şeyi sömürülen bir halkın, Kürt halkının, sahte İslam’ın zulmüne, sömürüsüne en çok maruz kalmış bir toplumun savaşçılarına ancak Hz. Ali timsalinde kahramanlık yakıştırılabilir, eş kılınabilir. İslam’ın (mazlumlar tarihinin) en adil, özgür ve demokratik geleneğini temsil ettiğimize dair en ufak bir şüphem yoktur. Bu gerçekliği dünyanın diğer tüm mazlum halklarıyla gün-

cel olarak paylaşan öncölüğe layık olmak kadar, günün ve geleceğin gerekli kıldığı yeniliğe ilişkin olarak da en ideal Hareket olduğumuza dair kuşkum yoktur.

Çağdaş bir Hüseyini, çağdaş bir Selahaddin'i hareketin sentezi olmak, en önemli mutluluk, dolayısıyla iman kaynağımdır.

Hepinizi paylaşamaya, iradeleşmeye, eyleme çağırıyorum! Toplumsal esinin adil, özgür adı olan Allah'ın birliğine davetle, birlikte güven içinde olmanızı diliyor ve kongrenizi tekrardan selamlıyorum.

24 Nisan 2014
İmralı F Tipi Cezaevi
Abdullah Öcalan

